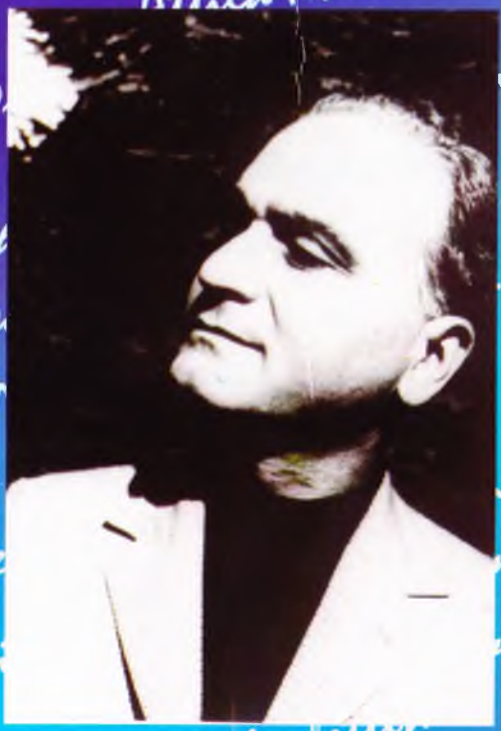
T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI • Ö. Faruk TOPRAK'ın Kaleminden Portreler • Füruzan TOPRAK

ÖMER FARUK TOPRAK'ın

Kaleminden Portreler

Hazırlayan: FÜRUZAN TOPRAK

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI SANAT / EDEBİYAT

ÖMER FARUK TOPRAK'IN
KALEMİNDEN PORTRELER

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/2249
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Sanat - Edebiyat Eserleri Dizisi/228-67

ÖMER FARUK TOPRAK'IN KALEMİNDEN PORTRELER

Hazırlayan:
Füruzan TOPRAK

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI/1999-ANKARA
ISBN 975-17-2188-1
Kapak Düzeni / Emin BEBEK

Toprak, Ömer Faruk
Ömer Faruk Toprak'ın kaleminden portreler / Hazırlayan: Füruzan Toprak. Ankara Kültür Bakanlığı, 1999.

XXIX, 298 s. res. ; 20 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 2249. Yayımlar Dairesi Başkanlığı sanat-edebiyat eserleri dizisi 228-67)
ISBN 975-17-2188-1

I. k.a. II. Toprak, Füruzan. III. Seriler:

814.42

Birinci Baskı, 3.000 Adet

Genç Ofset - ANKARA
Tel: 232 39 83 - 230 58 70

Füruzan Toprak'ın Cumhuriyetimizin 75. yıldönümü nedeniyle toplumumuza armağan ettiği bu yapıt, Ömer Faruk Toprak'ın genellikle şair ve yazarlar üzerine kaleme aldığı irdeleyici, tanıtıcı yazılarından oluşmuştur.

Ömer Faruk Toprak, Toplumcu-Gerçekçi 40 Kuşağı şair ve yazarlarının kilometre taşlarından biridir. Sanatın insanlara yönelik bir işlevi olduğunu savunur ve gerek olayların, gerekse sanatçıların değerlendirilmesini bu açıdan yapar. "Portreler"de de toplumun çeşitli katmanlarında yeralan kişilere ilişkin irdelemelerle karşılaşacaksınız.

Bu kitaptaki yazılar, Ömer Faruk Toprak'ın eşi, emekli felsefe öğretmeni Füruzan Toprak tarafından titiz bir çalışma ile kaynaklarından bulunup çıkarılmış ve basıma hazırlanmıştır.

Kendisinin bundan önce Ömer Faruk Toprak'ın tüm şiir ve düzyazılarını kapsayan iki ayrı edebiyat çalışması bulunmaktadır.

Öykücü Füruzan Toprak'ın kültürümüze yaptığı en büyük katkısı eşinin adını taşıyan müze-kütüphaneyi Bakanlığımıza bağışlamasıdır.

Bu kez, "ÖMER FARUK TOPRAK'ın KALEMİNDEN PORTRELER" adlı yapıtı Bakanlığımıza kazandırmak üzere hazırlayan Füruzan Toprak'a ve kitabın yayımında tüm emeği geçenlere teşekkürlerimi sunarım.

M.İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

SUNU XI
YAŞAM ÖYKÜSÜ (Füruzan TOPRAK) XIX
TOPRAK, ÖMER FARUK XXII
Tekin SÖNMEZ (Sosyalist Kültür Ansiklopedisi,
Cilt-8, s.1082-1083)
KUBİLAY-PROLOG XXV
Füruzan TOPRAK (Oyun-3 Perde)

ÖMER FARUK TOPRAK'IN KALEMİNDEN PORTRELER

MUSTAFA KEMAL'E YAKLAŞTIKÇA 3
BİN DOKUZ YÜZ ON DOKUZ 5

İNKILAPÇI GENÇLİK DERGİSİ'NDEN

CEVİZLİ BAHÇE 9
AMERİKA MEKTUPLARI 12
FAHİM BEY VE BİZ 16
FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA 20
SULHA SELAM 24
SEFER AYTEKİN 28
HÜSAMETTİN BOZOK 32
ÂSAF HÂLET ÇELEBİ VE "HE" 36
"TELLİ KAVAK" MÜNASEBETİYLE 40
N. İLHAN BERK 44

RIFAT ILGAZ 49

YÜRÜYÜŞ DERGİSİ'NDEN

ŞİMAL'İN FIRTINASI (GORKİ) 55
CUMHURİYET DEVRİNDE ON ROMAN 58
SABAHATTİN ALİ 68
SAİT FAİK 72
CEMALETTİN MAHİR 76
KEMAL BİLBAŞAR 82
HALKIN SANATKÂRI 88
KENAN HULÛSİ 90

DUMAN VE ALEV'DEN

DİNAMO'NUN YAZARLIK SERÜVENİ 98
ATTİLA İLHAN'I GÖRDÜNÜZ MÜ? 103
İLHAN TARUS'UN ÖFKESİ 107
TEK ADAMI SÖYLEYEN ŞİİR 112
AYVA SARI NAR KIRMIIZ SONBAHAR 117
MAHMUT YESARİ'NİN İKİNCİ BASKISI ON BEŞ LİRA 125
MUTSUZ BİR YAZAR 128
SENİ DÜŞÜNÜYORUM FİKRET 134
YETİŞ YUNUSUM YETİŞ 139
HİKÂYECİ AHMET NAİM'İ BİLİYOR MUSUNUZ? 144
MAKSİM GORKİ YÜZ YAŞINDA 147
KOMEDİYEN HÂZIM'IN ANISI 149
ÖMER SEYFETTİN'İN ROMANI 151

ABİDİN DİNO DEYİNCE 155

GOGOL-HİKÂYELER

NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL YA DA
"GÖZYAŞLARIYLA GÜLMEK" 163

SOSYALİST KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ'NDEN

AKA Gündüz 173
AKINCIOĞLU, M. Niyazi 175
ATAÇ, Nurullah 176
AYTEKİN, Halil 180
AYTEKİN, Sefer 181
BARLAS, Cemil Sait 183
BAYKUT, Cami 185
BURİAN, Orhan 187
ERTEM, Sadri 189
CEMGİL, Adnan 192
F. CELALETTİN 195
GÜNEY, Eflatun Cem 197
GÜNYOL, Vedat 200
TAŞHAN, Suphi 202
YIRCALI, Sıtkı 204
YİĞİTER, Ümran Nazif 205

ŞİİR BİÇİMİNDE PORTRELER'İNDEN

Bıçakçı Süleyman 209
Sevgiye Sonnet 213

Bedrettin İçin Gözyaşı Yerine Bir Sonnet 215

ÖMER FARUK TOPRAK'IN DÜZ YAZILARI'NDAN VE BAZI DERGİLERDEN

Ozanlar Ölse de Şiirleri Yaşar 219
Nobel Sajenitsin'i Getirdi 224
Halk Aşkını Anlatan Usta Yazar 228
Halil Aytekin Ölmüş 232
Kemal Tahir'i Anlamak 235
27 Mayıs'tan 12 Mart'a 240
Lorca 249
Remerque Öldü 252
Tahir Alangu 255
Picasso 261
Mustafa Niyazi 263

SUNU

Bizi demokrasiye götüren Cumhuriyetimizin 75. yıldönümü... Büyük kurtarıcımız Atatürk'ün televizyon, dergi ve gazetelerdeki portrelerinde mavi gözlerinden ışıklar saçılıyor sanki...

Bu anlamlı yıldönümü nedeniyle toplumumuza bir armağan sunmak istedim. Bu ne olabilir? diye düşündüm bir süre... Sonunda buldum: Ömer Faruk Toprak'ın kaleminden çıkmış yerli veya yabancı bazı sanatçıların tutumlarını, düşüncelerini, sanatsal değerlerini, topluma katkılarını ya doğrudan doğruya ya da yapıtları aracılığıyla inceleyen, irdeleyen, sunan 'deneme türüne koyabileceğimiz' portreler... Gene onun ele aldığı sanatçı olmayan yerli veya yabancı, halktan kişilerin özelliklerini belirten portreler... Evet, tüm bu portrelerden oluşan bir yapıt!...

Bunları bazı dergi, gazete, kitap sayfalarında bulabileceğimi biliyordum. Onları taramaya girişmeden önce

meydana getireceğim yapıtın adını belirlemeliyim, dedim. "Ömer Faruk Toprak'ın Kaleminden Şair ve Yazar Portreleri" koysam? Ama yazarımız sadece şair ve yazarlar üzerinde durmamış ki... Örnek mi?" Komedyen Hâzım'ın Anısı" "Bir Halk sanatkârı" vb. O zaman "Ömer Faruk Toprak'ın Kaleminden Sanatçı Portreleri" adı uygun düşer diye düşündüm, bu da olmazdı. Çünkü halkın içinden gelmiş, emeğiyle geçinen sıradan bazı kişileri de Ö.F.Toprak, şiir ve yazılarında işlemiştir. Örneğin: "Sami Usta Ne Yapsın?" "Paris Metrolarında Armonika Çalan Adam" vb. düzyazıları; "Yeşil Tulumbalı Ahmet, Bıçakçı Süleyman, Tahta Bacaklı Kaptan"vb. şiirleri... Demek Ö.F. Toprak'ın kaleminden çıkan portrelerin kapsamı bir hayli geniş. Düzyazıyla, şiirle çizdiği şair-yazar olan ya da olmayan, yerli veya yabancı birçok kişinin portresi var onun dağarcığında. Tüm bunları göz önünde tutarak yapıta şu adı vermeyi uygun buldum:

"Ömer Faruk Toprak'ın Kaleminden Portreler"

Mustafa Kemal Atatürk sadece dış düşmanlarla değil, iç düşmanlarla yani bizi çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracak olan devrimlere karşı gelen gericilerle de savaşmak zorunda kaldı. Bu kara niyetliler, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bile hiç rahat durmadılar, yer yerzaman zaman: "Şeriat isterik" diye ayaklandılar Menemen'deki Kubilay Olayı, bunlardan biri... Burada duruyo-

rum. Evet, bu yapıtın giriş bölümüne Kubilay adlı oyunun Prolog'unu da koymayı uygun gördüm.

Ö.F. Toprak'ın yazdığı Atatürk'e rejime ve devrimlere ilişkin "Mustafa Kemal'e Yaklaştıkça" ve "bin dokuz yüz on dokuz"şiiri yapıtın başında yerlerini aldılar.

Bunları izleyen portreleri yayın tarihlerine göre ele aldım. Ö.Faruk Toprak'ın kişiliğinin damgasını taşıyan ilk yazıları: İnkılâpçı Gençlik (1941-1942), Yürüyüş (1942-1943), dergilerinde çıkmıştır. Bu dergilerdeki yazılarından tür ve içerik bakımlarından bizi ilgilendirenler, portrelerdir. Toplumcu gerçekçi edebiyata ilgi duyan yazarımız o sıralar çok genç olmasına karşın nitelikli yazılar yazmıştır bu dergilerde. Onun çizdiği portrelere daha sonraları Kaynak, Seçilmiş Hikâyeler, Yeditepe vb. dergilerde rastlıyoruz.

1968'de yayınlanan ***Duman ve Alev*** *adlı deneme ve anı kitabında değişik yönlerden ele aldığı birtakım sanatçı portreleri de var. Hazırladığım bu yapıtın "İçindekiler" bölümünde bunlardan bazılarını başlıklarıyla bulacaksınız. Daha sonraları başka başka dergilerde sürdürmüş bu tür yazılarını.*

Burada bir noktaya değinmeden edemeyeceğim: Yazarımız önceden tuttuğu bazı şair ve yazarları daha sonraları eleştirmiştir. Bu, o yazarların olumsuz değişime uğramasından ileri gelmiştir. Ömer Faruk Toprak, doğru

bildiği yoldan hiç sapmamış, düşüncelerinden hiç ödün vermemiştir. Bu duruma bir örnek olarak İlhan Berk'i gösterebilirim. Ömer Faruk Toprak, "İnkılâpçı Gençlik"te 'Genç Nesilden Portreler' başlıklı sütunda ele alıp incelediği, kendisinden beğeniyle söz ettiği İlhan Berk'i sonra Duman ve Alev'de kıyasıya eleştiriyor.

Anlamsızların Yazıları[1]

-Şu sıralarda genç yazarlar şöyle bir tartışmanın içindeler: Orhan Veli'nin getirdiği "Garip" hareketi, Birinci Yeni sayılıyor. Şimdilerde tartışılan, bir bölük ozanın İkinci Yeni adı altındaki anlamsız hareketidir. Bu konuda çeşitli görüşler var. Nasıl bir açıklama yaparsın bu akım için?

- Orhan Veli'nin Garip Üçgeni, ülkemiz için yeni gibi göründü o zaman. Aslında orijinal değildi, verdikleri örnekler. Daha çok Fransız şiirine bakılarak yazılmışlardı. İkinci Yeni ozanları, Garip üçgeninin ozanları kadar yetenekli görünmüyorlar. Soyut ile anlamsız şiiri karıştıranlar bile var içlerinde. Oysa bu ikisi ayrı şiir türleri. Birinci Yeni nasıl CHP döneminin baskısı ile yanlışlıklara yönelmiş bir şiir ise, İkinci Yeni'nin gelişmesi de DP faşist diktasının sanatçıları kapalı bir daire içinde tuttuğu zamana rastlar. Yayınladıkları kitapları okuyorum. İlk an-

[1] Duman ve Alev. May Yn. 1968. S:223

da şu kanıya varıyor insan: Bu yazarlar, Türkçeyi iyi kullanmıyorlar. Bir ozan ki otuz beş yıl yazar da esaslı bir atılım gösteren şiir kitabı veremezse, orada ozanın aleyhine bir gerçek var demektir. İlhan Berk'i açalım faraza: Toplumcu şiirler yazdığı sıralarda asıl ününü yapmış. Sonraları kendimi yeniliyorum, diyerek anlamsız şiire geçmiş. Şimdilerde yazdıklarını yayınlamasaydı, doğrusu kazançlı bile çıkardı. Bilmem ki ne diyeyim? Hezeyan galiba yazdıkları.

Evet o, eski İlhan Berk değil, bunu yazdığı şiir ve yazılarıyla kanıtlamıştır. Benden de bir örnek: Cumhuriyet Dergi'de "ben Ortaçağ hayranıyım; mistisizmden yanayım" diyerek şimdiki yerini gösteriyor. Ö. Faruk Toprak gibi inandıklarına hep bağlı kalan biri, geriye doğru adım atan, anlamsızda karar kılan birini elbette eleştirir.

Ö.Faruk Toprak, portrelerine konu olarak her sınıftan kişileri ele almıştır, yalnız şu var ki kendisi şair ve yazar olduğu için portresini çizdiği kişiler çoğunlukta şair ve yazarlardır. Bu yapıtın 'İçindekiler' bölümünde bu, kendini açıkça gösteriyor. Bazı kişileri doğruca ele alırken, bazılarına yayınlanmış kitapları aracılığıyla erişiyor. Yürüyüş Dergisi'nde "Yeni Neslin hikâyecileri" adlı sütunda incelediği öykücüler arasında Cemalettin Mahir

adlı bir yazarın Göl İnsanları'nı irdeliyor. Cemalettin Mahir ünlü romancımız Kemal Tahir'in takma adı (Okuyucularından bunu bilmeyenler olabilir diye bu açıklamayı yapıyorum.)

***Gogol**-Hikâyeler (1973). Başında Gogol üzerine yazılmış Ömer Faruk Toprak imzalı uzunca bir yazı var: Nikolay Vasilyeviç Gogol ya da "Gözyaşlarıyla gülmek" Onu da sıraya kattım.*

Daha sonra Sosyalist Kültür Ansiklopedisi (1979-1980)'ndeki yazdığı maddeler geliyor. Bunlar adından da anlaşılacağı gibi ansiklopedik bilgi veren maddeler. Ölümünden sonra tüm şiirlerini topladığım kitaptan da "Ömer Faruk Toprak Tüm Şiirler (1983)" şiir portre örnekleri aldım.

Gene ölümünden sonra, çeşitli konulara değinen birtakım yazılarını topladığım "Ömer Faruk Toprak'ın Düzyazıları (1994)" kitabının 'Kişiler Üzerine' bölümünden de bazı portreler aldım.

Bu saydığım kitap ve dergilerin dışında değişik yayın organlarında çıkan portre niteliği taşıyan yazılarını da bu yapıta aldım. Bu türden Ömer Faruk Toprak'ın kaleminden çıkmış tüm yazıları alacak olsaydım, yapıtın oylumu çok daha geniş olacaktı... O nedenle sınırlı tuttum, onlara ileriki basımlarda yer verebilirim belki...

Bir noktaya değinmeden edemeyeceğim Ömer Faruk Toprak, bazı şair ve yazarlar üzerine birden çok yazı yazmıştır. Örneğin: Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Attila İlhan, Sait Faik, Sabahattin Ali vb. önce aynı yazara ilişkin yazıları birarada toplamayı düşündüm. Ancak yapıt çok büyüyecek hem de tarihsel sıra bozulacaktı. Onlardan da bazı örnekler verdim yayınladığı yeri ve tarihini göstererek.

Yapıtın diline gelince: Yazıların başlıklarına hiç dokunmadım. Bazı metinlerdeki eski dili, aşırıya kaçmadan gerektiği ölçüde güncelleştirdim.

Şair-Yazar Ömer Faruk Toprak'ın deneme türüne koyabileceğimiz bu portrelerini derlemek, onları topluca sunmak kıvanç verdi bana. Bunları okuyanların yararlanacaklarını umarım. Portrelerle ilgilenenlere, edebiyat tarihçilerine biraz ışık tutabildiysem ne mutlu bana!...

Füruzan TOPRAK

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Bir anma toplantısında konuşmacı, konu olan kişinin yaşam öyküsüyle söze başlar genelde. Ek olarak, slaytla onun çocukluğunu, ergin halini, aile bireylerini, yakın arkadaşlarını da dinleyicilere gösterirse, konuşma daha bir renkli olur.

Bir yazar bir sanatçıya ya da herhangi birine ilişkin bir kitap yazmaya başlarsa, o yapıtın ilk yazısı konu olan kişinin yaşam öyküsü olur. Bu, klasik bir yöntemdir. Her iki durumda da amaç, o kişiyi dinleyiciye veya okuyucuya tanıtmaktır; ünlü bir kişi ise bu kez onun yaşamını yeniden gözler önüne sermektir. Bu görevi diyeyim, ben bir kaç kez üstlendim. Ömer Faruk Toprak'ı yitirdikten (1979, 20 Ağustos) sonra onun adına bir şiir ödülü kurdum. Bu ödül 1981-1987 yılları arasında; A. Telli, M. Altıok, H.H. Korkmazgil, K.Özer, A.Yüce, R.Ilgaz... gibi şairlere verildi. o nedenle düzenlenen törenlerde önce Ömer Faruk Toprak'ın yaşam öyküsünü anlatıyordum dinleyicilere. Şu

kentte doğmuş, şu kentte aramızdan ayrılmıştır; Annesi, babası şu şu kişilerdir, onu olumlu yönde etkilemişlerdir, diye sonra da sanatçı kişiliğine değiniyor, yapıtlarından söz ediyordum. Bu konuşmalarım çeşitli dergilerde yayınlandı.

Bir de onun yaşam öyküsünü basıma hazırladığım kitapların başına koydum:

Ömer Faruk Toprak * Tüm Şiirleri, Adam Yn. 1983.

Ömer Faruk Toprak'ın Düzyazıları, Kültür Bk. 1994.

Bu kez yeni bir kitap hazırlığına giriştim. İçeriği mi? Ömer Faruk Toprak'ın kaleminden çıkmış çeşitli portreler. Çalışmaya başladım. Yorucu olmakla beraber bir hayli de yol aldım. Yaptığım plana göre, başa yaşam öyküsünü koyacaktım, ama canım bir türlü yaşam öyküsü yazmak istemiyordu. Sonra, "niye hep ben yazıyorum, bir başkası yazsa olmaz mı?" diye düşündüm... Hazırlamakta olduğum yapıta Ömer Faruk Toprak'ın Sosyalist Kültür Ansiklopedisi'ne yazdığı maddeleri de katacaktım. Ansiklopedinin ciltlerini karıştırırken (Cilt:7) Toprak, Ömer Faruk maddesinde durakladım. Bir tarihte çağrılı olarak gittiğimiz ülkelerden birinin görkemli bir dağının eteklerinde çekilmiş bir de fotoğraf vardı yazının bitiminde: Ö.Faruk Toprak, ben ve bir yazar üçümüz... Biraz sonra oranın çöp

köftesini yiyeceğiz... Bir an için dalıp gittiğim o güzelim, mutlu günlerim canlandı gözlerimin önünde... İçim sızladı. O günler çook gerilerde kalmıştı artık... Hem de ansiklopedinin önümdeki Toprak, Ömer Faruk maddesi bana göz kırpıyordu. Onu okumaya başladım, bitirince: "Tamam ben, bunu hazırlamakta olduğum yapıtın başına koyabilirim"dedim. Yazarı: Tekin Sönmez...

Tekin Sönmez, güçlü bir yazar ve şair, aynı zamanda iyi bir dostumuz. "Faruk'u yitirdiğim zaman o, Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyesi idi. Faruk Toprak'ın sağlığında kurmak istediği "Toprak Şiir Ödülü" konusun açtım ona, sonunda şu soruyu sordum: "Şimdi ben onun istediği yerine getirmek istiyorum yani 'Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü'nü ben kursam, diyorum. Ne dersiniz?"

Bu düşüncemi çok olumlu buldu, beni destekleyeceğini söyledi ve gerçekten destekledi de...

Evet kararımı verdim: Tekin Sönmez'in altında imzası bulunan o yazıyı 'Ömer Faruk Toprak'ın Yaşam Öyküsü' yerine koymaya.

Füruzan TOPRAK

TOPRAK, Ömer Faruk (İstanbul-1920/İstanbul-1979). Şair, yazar. İlkokulu Gönen'de okudu. Gelenbevi Ortaokulu'na (1933) oradan, Kumkapı Ortaokulu'na geçti. Lisenin ilk iki sınıfını İstanbul Erkek Lisesi'de, son sınıfını da Kütahya Lisesi'nde(1940-41) tamamladı. Bir süre İstanbul Hukuk Fakültesi'nde (1941-44) okudu. Uzun yıllar Ankara ve İstanbul örgütlerinde çalıştığı Petrol Ofisi Kurumu'ndaki memurluk görevinden isteğiyle (1972) emekliye ayrıldı.

Ortaokul sıralarında yazmaya başlayan Toprak, ilk kez "Zavallı Çocuk" başlıklı denemesini, Sami Karayel'in yönettiği "Mektepli Gazetesi"nde (1934) yayınladı. "Servet-i Fünun-Uyanış", "Dikmen", "Yeni Edebiyat" (1938-41) adlı dergilerde yayınlanan şiir ve yazılarından sonra, 7. sayısından başlayarak toplumcu sanatçıların-yazarların biraraya geldiği "Yürüyüş" dergisini (Sayı, 7-18, Eylül 1942-Temmuz 1943) dört arkadaşıyla birlikte yayınladı. "Pınar", "And" "Yığın", "Yeni Sanat", "Fikir ve Sanat" (1942-1950) gibi dönemin etkili toplumcu-gerçekçi dergilerinde yazdı. "İnkılâpçı Gençlik" adlı sağcı bir gazeteyi (gazete sahibinin askere gitmesi nedeniyle) yönetimi de ele geçirerek (1941) bir yıl süreyle toplumcu sanat ve kültür dergisi içeriğiyle yayınladı. Düşüncelerinden ve toplumcu sanatından ötürü iki kez tutuklandı. (1944-1945) sonra salıverildi. "Kaynak", "Beraber", "Şairler Yaprağı", "Seçilmiş Hikâyeler", "Yeni Ufuklar" "Pazar Postası" "Yelken", "Ataç", "Yön", "Papirus", "Gelecek", "Yansı-

ma", "Yeni Dergi", "Türkiye Yazıları", "Sanat ve Toplum" (Toprak Özel Bölümü", "Politika", gazete ve dergilerinde (1948-1979) şiir, öykü, deneme ve sanat yazıları ile gezi notları türlerinde çalışmalar yayınladı. Ömer Faruk Toprak, yalın anlatımlı ilk dönem deneyimlerini, kendi sesini araştırarak geliştirdi. Yeni bir evreyi belirleyen "Susan Anadolu"dan sonra, dize kuruluşlarındaki işçiliğin emek ürünü olarak sergilenişinde, Toprak, yine kendine özgü yalın söyleyişini sürdürdü. Eleştirel gerçekçi bakışlardan, toplumcu gerçekçi dokuya uzanan çalışkanlıklarda izlenimci duyarlıklarla yüklü göründü. Yaşadığı süre boyunca toplumsal sorumluluğunu duyarak, diyalektik materyalizme bağlı bir anlayışla ürettiği antifaşist-antiemperyalist sesleniş becerilerini son döneminde yeniden üretimin denek taşından geçirerek şiirleştirdi. "Aş Işığı" ve sonrası döneminde duyarlıkla gerçekçiliği, bireyle toplumu, kendi sesinin lirizmiyle sergiledi. Bu evrede biçim ve içerik örgülemesi, kırk yılı aşkın bir şiir emekçisinin tüm birikimi ve direnci oldu.

Yapıtları: İnsanlar (Şiirler, 1943), Hürriyet (Şiirler, 1945-Suat Taşer ile birlikte), Dağda Ateş Yakanlar (Şiirler, 1955), Susan Anadolu (Şiirler, 1966), Duman ve Alev (Anılar, 1968), Ay Işığı (Şiirler 1973), Tuz ve Ekmek (Roman, 1973), Karşı Pencere (Öyküler, 1975), Gönen Öyküleri (Öyküler, 1979).

TEKİN SÖNMEZ

KUBİLAY - PROLOG

(Ortada projeksiyon ekranı. İki spiker aşağıdaki sıraya göre sahnenin önünde uygun yerlerden, mikrofonla konuşurlar. Anlattıkları konuların bazıları ekran üzerinde projeksiyonla gösterilir. Hangi spiker konuşuyorsa spot onun üzerindedir.)

Projeksiyon : Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devri haritası.

SPİKER-1 Yüzyıllar boyu üstüste binen ekonomik çöküntüler toplumsal değerleri de etkilemiş. Osmanlı İmparatorluğu'nu ayakta duramaz hale getirmişti. Avrupa devletlerinin artık "Hasta Adam" olarak gördükleri bu imparatorluk için İngiliz:

SPİKER-2 "Onu paylaşmalıyız..."

SPİKER-1 Dedi. Fransız:

SPİKER-2 "Osmanlı'nın yeraltı zenginlikleri, yerüstü zenginliklerine ancak elimizde dönüşebilir."

SPİKER-1 Dedi. Yunan, iştahla yutkunarak:

SPİKER-2 : "Megalo İdea!"

SPİKER-1 : Diye bağırdı.

SPİKER-2 : "Bizi unutmayın, biz de pay isteriz...

SPİKER-1 : Diye haykırdılar Ermeni'ler onlara...

SPİKER-2 : *(Fısıltılı)* "Arkanızdayım ama, belli etmeyin sakın!"

SPİKER-1 : Diye fısıldadı Amerikalı.

(Işıklar söner, yanar. Spikerler konuşmaya başlarlar.)

SPİKER-1 : 3 Kasım 1918

SPİKER-2 : İtilaf Devletleri donanmasının Dolmabahçe önünde demirleyişi.

SPİKER-1 : Ocak, 1919.

SPİKER-2 : Urfa, Ayıntap, Maraş, Adana'nın İngiliz'ler tarafından işgali...

(Top, tüfek sesleri, barut kokusu)

SPİKER-1 15 Mayıs 1919...

SPİKER-2 : İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali...

SPİKER-1 16 Mayıs 1919....

SPİKER-2 : Mustafa Kemal'in Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareketi.

Projeksiyon : Bir köşede Mustafa Kemal'in resmi. "Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz" Mustafa Kemal.

(Işıklar söner, yanar.)

SPİKER-1 : Türkiye biraz ışık istiyor. "Karanlıkta göremiyorum, yaklaş" diyor Anadolu aylardan mayıs bulutlar beyaz, ağaçlar tekrar yaşamaya durmuşlar, Akdeniz'den kopup gelmiş çivit mavisi bir gök biraz ışık istiyor kerpiç kulübeler,küçük kasabalar akşamlar memleketimin tütününden acı gözlerdeki efkarı bıçak kesmiyor kardaş o sıra "merhaba" diyor Mustafa Kemal.

SPİKER-2 : Ağır uykusundan uyanmış kalkıyor Samsun dolayları, Sivas'taki ırmak kıyıları Mustafa Kemal ışık tutuyor yüzlerine havzalı tütüncülerin, Erzurumlu dadaşların Türkiye'nin üzerinde bir bulut durmuş bir solukta Samsun'dan Kütahya'ya varacak nasıl delirmiş Yeşilırmak'ta sular, anlatamam. Tanıdı bütün yüzleri bir bakışta

kardaş yürekleri geniş. Büyük kederlerle geldiler, beyaz kanatlı bir kuş soluk soluğa selam götürdü antepli şahine...(*)

(Işıklar söner yanar.)

SPİKER-1 1920, 28 Ocak.

SPİKER-2 : Misak-ı Milli'nin kabulü.

Spiker 1 ve 2 : Dörtnala gelip Uzak Asya'dan Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan Bu memleket bizim...

SPİKER-1 : 1921-1922...

SPİKER-2 : I. İnönü, II. İnönü, Sakarya Savaşları...

Projeksiyon : Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır!...

SPİKER-1 1922, 26 Ağustos.

SPİKER-2 : Büyük Taarruz...

SPİKER-1 1922, 30 Ağustos...

SPİKER-2 : Başkumandanlık Meydan Savaşı...

Projeksiyon : Mustafa Kemal'in şahadet parmağıyla işaret ederken çekilmiş resmi. "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri..."

(Işıklar söner, yanar.)

(*)Ömer Faruk Toprak, Tüm Şiirleri-Adam Yay. "Susan Anadolu" kitabından alınmış, "Türkiye" başlıklı şiir.

SPİKER-1 1922, 1 Kasım.

SPİKER-2 : Saltanatın kaldırılması.

SPİKER-1 1923, 29 Ekim.

SPİKER-2 : Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı seçilişi.

SPİKER-1 1924, 3 Mart.

SPİKER-2 : Şer'iye Vekaleti'nin ve Halifeliğin kaldırılması. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü

(Işıklar söner, yanar.)

SPİKER-1 : 1925, 11 Şubat.

SPİKER-2 : Doğuda Şeyh Sait ayaklanması.

SPİKER-1 : 1925, 30 Kasım.

SPİKER-2 : Tekkelerin kapatılması.

SPİKER-1 : 1928, 9 Ağustos...

SPİKER-2 : Harf Devrimi...

SPİKER-1 1930, Ağustos başları...

SPİKER-2 : Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması. 17 Kasım 1930 kapatılması... Devrimlere tepki...

(ışıklar söner, yanar.)

Spiker-1 ve 2 : Türk vatandaşı, irticai hortlatanları ezmesini bilir...

ÖMER FARUK TOPRAK'IN KALEMİNDEN PORTRELER

MUSTAFA KEMAL'E YAKLAŞTIKÇA

Gerçeklere uymak, gerçeğin adamı olmak üzerine düşündünüz mü hiç? Yürek ağrıtan, taş gibi sert toplumsal gerçeklere sokulmak, biliyorsunuz bilimin ilk koşulu. İnsan usu, bilim ile beraber gittiği, bilimin izinde yürüdüğü sürece gerçeğe yakınlık gösterir. Bu anlamda yalın düşünce, bilimin yolundan ayrılmayan, gerçeklerden kopmayan düşünce demek oluyor. Mustafa Kemal, ilkin acı gerçeklerden korkmuyor. Onlara serinkanlılıkla yaklaşıyor, onların önünde bileşime ulaşmasını biliyor. Büyük bir halk hareketine ışık tutmak, ancak bu yolla mümkün olur, diyenler haklı. Bir Kurtuluş Savaşı açmış. Anadolu'nun toplumsal yapısını bilmese, bu tarihsel akış içinde nasıl davranılacağını bilmese, Türkeli'nin bağımsızlığını koparıp alabilir miydi? Mustafa Kemal'in ilkelerine girersek, onun salt bir savaş kahramanı olmadığını görürüz. Savaş kazanmakla, hiçbir yerde iş bitmiş olmaz. Yeni tütmeye başlayan ocaklar, aydınlık ister, tekke ve türbelerin yerine teknik okullar ve üniversite açmak gerekir. Türkeli 1923'te, yirminci yüzyılda yaşamıyor, çoğunluk ilkel çağda soluk alıyordu. Savaştan sonra hızla devrimlere girdik. Bu devrimlerin bazılarının kök salma ağrılarını bugün de duymaktayız. Önemli olan, devrimleri sürdürmektir. Devrim dediğimiz, toplumun yapısını değiştiren köklü hare-

ketler dizisidir. Mustafa Kemal'in yapıtlarına yaklaştıkça, bu toplumsal değişiklikleri bir bir görürüz.

Mustafa Kemal, yurdumuzun gerçeklerini tanımış bir insandı. Onun ilkeleri içinde, gerçeklere baş koymuş yeni sanatçılar yetişti mi? Bunu soralım bir. Cumhuriyet atmosferi içinde ün kazanan sanat erlerimizin çoğunluğu, Mustafa Kemal'in tutumundan habersiz. Onun üzerine pek çok övgüler yazıldı. Oysa ki önemli olan, onun ilkelerinin havası içinde ülkemizin, insanlarımızın serüvenlerini bir bileşime dökerek yapıtlar ortaya koymaktı. Cumhuriyet kuşağı, içinde bulunduğu çıkmazdan kendini kurtaracak gücü gitgide kazanıyor. Nasıl dünya toplumları, büyük bir değişim akışı içinde ise, Türkeli de batı uygarlığına, bütün katmanları ile sokuluyor. Böylelikle daha ileri, daha halkçı bir sanat platformuna yayılıyoruz. Fakat bu değişim, sarsıntısız, kendiliğinden olmuyor, batı uygarlığının uyuşuk doğu kafasını yenmesiyle sağlanıyor. Salt bununla da yetinmiyor. Batının beraberinde götürmediği, ardında bıraktığı örnekler artık yaşamıyor. Boş yere o ürünlere, o anlayışlara bağlı kalan bir kısım sanatçılarımız, şimdiden değerlerini yitirmeye başladılar. Mustafa Kemal ilkelerine, Mustafa Kemal devrimlerine yaklaştıkça, edebiyatımız daha sağlam bir atmosfer içinde yücelecek.

BİN DOKUZ YÜZ ON DOKUZ

yağmurlu mayıs çimeninde sabah
kayalar ağaçlar camlar ıslak
belleğime iniyor karanlık samsun gecesinden
Sivas'ta düşünen çınar dalındaki yaprak
ölmek ile yaşamak aynı pusulada

çıplak dağ dedi ki doruğuna
ışığını yaklaştır biraz Türkiye'me
göremiyorum gözbebeklerini Anadolu'mun

karanlığın kenarında çoban yıldızı
bir at geçti rüzgârını bırakıp
gümüş beyazı
iyi seçemiyorum köprü kavşaklarını
sıska tütün tarlalarım kapkara henüz
kımılda bir adım at susan halkım
kırışık alnına vurunca gün ışığı
çıkalım dağlara al atlarım
altın sarısı kızların tüm kederi
Antep'te Şahin'in gözlerinden geçer
hep susar Toros Dağları
ama bir ses gelirse uzaklardan
yamaçlarda yankılanacak göreceksin

bütün kıyılarım işgal edilmiş dilim dilim
İstanbul yaldızlı bir duman şimdi
martıları güvercinleriyle gülüm
kurşun kubbelerde dalgın bir yüz
özlem çeker
— biraz daha sabret delice gönlüm
yedi yerde demir dövülüyor kızgın ateşte
zifiri karanlıkta bile görürüm seni
doğrulduğun yerde şafak söker
çivit mavisi gök sabah güneşte
ışık tut kahramanım Erzurum'a Sivas'a
bir atlayışta geçersin Kızılırmak'ı
ben geceyi görürüm sen ağaran tanyerini
bir de bakarsın uzakta tek tek ışıklar
ağır uykusundan uyanmış Köroğlu Dağı
çapaklı gözlerinde yüzyılların kederi
karanlıkta göremiyorum
yaklaş diyor Anadolu'm
rüzgarlı bir dağda görünüyorsun
sonra Sakarya düzündesin kederden arınmış
"ulusal bağımsızlık benim kişiliğimde" diyorsun
"kişiliğimde açılır kırmızı karanfil gibi"

İNKILAPÇI GENÇLİK DERGİSİ'nden (1,2,3)

1 Bk. Duman ve Alev. S.31. 45, 45.

2 Bk. Kıyı Şubat, Nusret Otyam: Bir İnkılapçı Gençlik Vardı.

3 Bu dergiyi Kültür Bakanlığı'na bağışladığım kütüphanede bulabilirsiniz. Ömer Faruk Toprak Halk Kütüphanesi. Şenesenlerevler Bostancı. Tel: 0.216. 361 89 83

CEVİZLİ BAHÇE

Cevizli Bahçe'yi okuduktan sonra düşündüm: Anadolu'yu kendine konu edinerek, orasını içtenlikle ele alan ne kadar az öykücümüz var! Bir yılda yüzlerce kitap yayınlanan bu kentte, sorarım size kaç tanesi bizim her şeyimiz olan Anadolu'dan söz etmiştir? Eğer kesin bir rakam verilse, yüzlerimiz kızaracaktır. Evet, "her şeyimiz" diyorum, çünkü Anadolu, toprağından insanına kadar sürekli bir canlılık hali gösteren ve yüzyıllardır bizim olan bir yerdir. Devrimleri uygulayanlar onun varlığı için çırpınıp dursunlar da, niçin yazarlarımız hâlâ onu kendilerine konu edinmesinler? Bu, Anadolu'nun hakkı değil mi? Her gün "Şadan Bey Pervin Hanıma telefon etti" tümcesiyle başlayan öyküler mi okuyacağız? Biz, artık Cevizli Bahçe gibi, bize bizden söz eden yapıtlar okumak istiyoruz. Yok-

sa, hangi dilden aşırıldığı belli olmayan sözde öyküler değil!...

2

Cevizli Bahçe, **Kemal Bilbaşar**'ın ilk yapıtı değildir. 1939'da **Anadolu'dan Hikâyeler** diye bir kitap yayımlamıştı. Daha o zaman, bu küçük fakat değerli yapıtla bize kendini kabul ettiren Bilbaşar, bu kez olağanüstü bir öykü kitabıyla karşımıza çıktı. Onu baştan sona kadar bir solukta okudum. 7 öykü de hiçbir yerde sürçmeden, duraksamadan okunabiliyor. Bu kitapta bizim insanlarımız, hayır bizden olan insanlar konuşuyor, öfkeleniyor, seviyor, düşünüyor, çalışıyor. **Cevizli Bahçe** adlı öyküdeki Müezzinoğlu'nu yerel şiveyle konuşturması, **Kadırga**'da bir kasabanın kadını, bakkalı ve külhanbeylerine ilişkin incelemesi, **Kel İmamın Fesleri**'nde şapka devrimini çok karakteristik bir olay ile sunuşu, **Müftünün Hüllesi**'nde eski bir törenin nelere alet olabileceğini vurgulaması, **Bir Tren Yolculuğu Esnasında** adlı öyküde lise Türk Edebiyatında eşine hiç rastlanmayan bir tekniği kullanışı ve jandarma onbaşısı Kayserili Durmuş, Sivas Matbaası Sermürettibi Ali Çavuş gibi eşsiz tipleri çok güçlü bir anlatımla vermiş olması, **Irgatların Öfkesi**'nde ise, Anadolu'da büyük bir önemi olan ırgat sınıfını pürüzsüz bir dille edebiyatımıza kazandırması nedenleriyle Kemal Bilbaşar, hiç kuşkusuz günün en usta öykücüsüdür diyebiliriz.

Anadolu'nun çeşitli yerlerine özgü şiveleri bu denli gerçeğe uygun olarak kullanan Kemal Bilbaşar'ı son yıllarda yetişen öykücülerin en özgünü olarak kabul etmek zorundayız. Onda tok, buruk, bazılarına biraz kuru gelen bir biçem var. Bu biçemin akışına bırakılan olaylarda hiç kırışan, sarkan bir taraf yok. Her şey, herkes olduğu gibi anlatılmış. Zaten onu sevmemizdeki başlıca neden, bize içtenlikle yaklaşması değil midir? Düşen, kalkan, yürüyen hep bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar, belki siz de böyle bir tren yolculuğu yapmış, belki siz de bu ırgatlar içinde bulunmuşsunuzdur. Sanatçı öykücümüz artık 'kişileri belirtmek sanatını' tümüyle bilmektedir. Bu öyküler bize bir başka şeyi daha kanıtlıyor. Anadolu'da realitenin ne kadar büyük yer aldığını... Son yıllarda Anadolu'nun dertlerini kalemine konu yapan genç bir öykücü daha anımsıyorum: Sefer Aytekin. O da Kemal Bilbaşar gibi Anadolu'yu anlatmasını biliyor. Son söz olarak, Kemal Bilbaşar'dan **Cevizli Bahçe** gibi daha birçok yapıtlar bekliyoruz.

"AMERİKA MEKTUPLARI"

Gezi üzerine yazılan kitaplarda daima duygusal bir havayla karşılaşırız. Onlar insanı hüzünlü bir atmosfer içinde tanımadığımız yerlerin ve insanların gülmeyen yanlarıyla karşılaştırırlar. O diyarlara karşı içimizde, belki de nedensiz bir tasa belirir. Ne zaman bir yolculuğa çıkmak istesek, okuduğumuz gezi mektuplarının melankolisi bizi sarar ve uzaklara gitmemizi önler sanki. Bu romantik hava gezi kitaplarının bir kusuru gibidir. Oysa "çok yaşayan değil, çok gezen, çok bilir" derler. Çevremizi, yakın ve uzak ülkeleri dolaşmak, oralarda yaşayan ve bize aşina çıkmayan insanları, bulundukları ortamda çalışırken, konuşurken ve eğlenirken görmek gerektir. Türk gezi edebiyatının raflarında zaten hiç denecek kadar az yapıt vardır.

İki ad anımsıyorum: **Falih Rıfkı-Ahmet Haşim**. Haşim'in düzyazı kitapları içinde belki en güçlüsü olan **'Frankfurt Seyyahatnamesi'**nde sağlam bir doku ve kırışmaz bir fikir örgüsü göze çarpar. O kitapta, gördüğü ama çoğunu tren penceresinden gördüğü ülkeler üzerine unutulmayacak tanıları vardır. Fakat bunlar, Almanya hariç, ötekilerde az yer alabilmiştir.

Falih Rıfkı, kuşkusuz bize en iyi gezi kitaplarını vermiş olan bir yazarımızdır. Bu türde onu aşan olmamıştır. **Deniz Aşırı** ayarında bir kitap henüz okumadım. Yukarıda söylediğim duygusal hava, bu iki yazarın yapıtlarında hemen hemen hiç yer almamıştır.

2

Celâlettin Ezine'nin **'Amerika Mektupları'** ise, yukarıda yazdığım girişte belirttiğim gezi kitaplarının değerini düşüren kötü noktalardan tümüyle uzaktadır. Bu kitap bize Amerika'yı özellikle son günlerdeki keşmekeş ortasında aydınlık bir havayla tanıtıyor. Celâlettin Ezine, tanıtmak istediği ülkenin nabzını eline almıştır. O ülke ki bize her gün başka başka biçemlerde ve değişen bir ruha sahip olarak gösterilmektedir. Onun için duraksıyoruz. Herhalde bu yapıt, bizi gerçekle karşı karşıya bırakmış, oranın psikolojik ve toplumsal yapısını, gerçeğe en yakın olarak gözlerimizin önüne sermiştir. Kuşkusuz 130 mil-

yonluk Amerika Birleşik Devletleri'nin her cephesini değil, sadece bir yanını tanıtmak için böyle 150 sayfalık birkaç cilt bile yetmez. Bu kitap kısa olmakla beraber, genel çizgilerle Amerika'nın yüzünü belirtmektedir. Amerika Mektupları'nı okuyup da oradan ayrılırken bize kimse mendil sallamıyor; fakat karşılaştığımız görkemli varlığın her yanı üzerine rakamlarla fikir ediniyoruz. Kitap beş kısma ayrılmış: Amerikan Psikolociası , Amerikan Politikası, madde Amerika'nın Ruh Cephesi, Pasifik Ekspresi, Amerikan Ekonomiyası. Bu bölümlerin adlarından da anlaşılacağı gibi Amerika'nın beş yanı bir projektörle aydınlatılmış, bu uzak diyarın bilmediğimiz yerleri bize öğretilmek istenmiştir. Yazarın en göze çarpan özelliği, biçeminin pürüzsüz ve sağlam oluşudur. Bir tek parçayı okuduğumuz zaman bile, "hayır bu başka, ötekilere benzemiyor" diyoruz. Bu biçemin sağlam oluşunda hiç kuşkusuz geniş batı kültürünün çok etkisi olmuştur. Değindiği ülkelerde konuk olarak değil, öylece tren penceresinden bakmadan, ev sahibi gibi yaşamış ve oraların uçsuz bucaksız derinliğinin havasını solumuştur.

3

Bir rüya oyunu olduğunu söylediği **'Yakup ve Ötekiler'** ilk yapıtı olmasına karşın çeşitli insan psikolojisinin incelemesi olması bakımından hayli güçlüydü. Sonra **'Bir Misafir Geldi'** yi okuyunca, üzüldük. Çünkü bu piyes za-

yıf hem de çok zayıftı. Bu nasıl olur diye şaşakaldık. Üçüncü yapıtı merakla beklemeye başladık. **'Amerikan Mektupları'** bizi yeniden ilk yapıtına karşı duyduğumuz izlenimlere yaklaştırdı. Öyle sanıyorum ki Celâlettin Ezine, bu türde çalışırsa daha başarılı olacaktır. Onun böyle kendini değişik türlerde harcaması, bir zaaf olarak görünüyor. Bilmem, belki de yanılıyorum.

"FAHİM BEY VE BİZ"

Fahim Bey, Bursa eşrafından bir zatın oğlu olup, eğitimini İstanbul'da yapmış, bir süre Babıâli'de onursal memurlukta bulunmuş, sonra Londra'ya Sefaret Üçüncü Katibi olarak gitmiş ve daha sonra Çetine'de kâtipken maslahatgüzarın intiharı üzerine orada maslahatgüzarlık etmiş sonunda ülkeye dönerek birçok kişisel işlere girişmiş fakat hiçbirinde başarı kazanamamış: İstanbul'un kıyı mahallelerinden birindeki küçük evinde üzgün bir yaşam geçiren ve Aslan Hanı'nda bir büro tutmakla beraber düşsel işleri birçok hesap defterine kaydetmiş, kendi yazdığı dilekçelere gene kendisi yanıt vermiş, o, artık bu dönemde yaşamayan Meşrutiyet'e özgü bir tiptir. Yazarın öykü olduğunu söylediği kitabın konusu, kısaca budur.

Abdülhak Şinasi, Fahim Bey'in öldüğünü gazetede okuyunca bu kitabı yazdığını söylüyor. Eski bir biçemle yazılmış olmasına karşın bu yapıtta yer yer sağlam örgülü parçalara rastlıyoruz. Tanzimat Edebiyatı'nda bu ayar yapıtlar vardır. Devrini yapmış, artık bir daha dirilmesine olanak olmayan bu türe yeni bir örnek verilmesine şaşmamak elde değildir. 227 sayfa, ne yazık ki bir hanım nine edasıyla yazılmış olup, ancak belirli bir dost zümresine seslenmektedir. Hemen söylemek isteriz ki 18 milyonluk Türkiye Cumhuriyeti, bu dost zümresinden oluşmuş değildir. Tarlalara koşan, toprakta çalışan, alnının teriyle ekmeğini taştan çıkaran 14 milyonluk bu kitlenin edebiyatı hâlâ yapılmış değildir. Cumhuriyet rejimi binlerce köye okul açıyor, sayısı 26'ya varan Köy Enstitüleri'nde, köy çocuklarının sesleri çınlıyor; geçilmez sanılan dağların delindiğini ve ok hızıyla demir ağlarının örüldüğünü görüyoruz. Nehirlerimiz yararlı hale getiriliyor, kanallar açılıyor, kara sabandan en çağdaş traktörlere kadar aletler, bu toprakların bereketini oluşturuyor. Kayığından gemisine varıncaya dek, deniz araçları bu ülkenin çırpınan sularında durmadan işliyor. Gökleri zapteden binlerce genç, bulutların arasında birbirleriyle yarış ediyor. Hani bunların edebiyatı? Türkiye, yapılaşma halindedir. Bugün yeryüzünde bilinçle yürüyen ve koşan yalnız Türkiye Devleti vardır. Bu sonsuz erkin yanında bazı eleştirmenler, hâlâ torunlarına masal anlatan böyle hanım nine ağzıyla kaleme alınmış yapıtları

göklere mi çıkaracaklar? Her alanda en ufak bir gecikme yapmayan rejimin sanatı, böyle yapıtlarla varlığını kanıtlamak isterse, gelecek bunu hiç bağışlamaz. Yazılan her yapıt, ülkenin çoğunluğuna seslenmek zorundadır artık. Fahim Beyin yaşamı bu zamanda kaç kişiyi ilgilendirir? Türkiye'de zümre edebiyatı değil, ülke edebiyatı doğmalıdır.

2

Yazımıza başlarken de söylediğimiz gibi **Fahim Bey ve Biz**'de tutarlı bir yapıtın öğelerini bulduk. Bunu yadsımak haksızlık olur. Hatta sayısı az olmakla beraber birkaç parça örnek düzyazı diyebileceğimiz kadar güçlüdür. Bu kitabın yazarı eğer ülke sorunlarına değinseydi, daha geniş bir kitleye seslenmek olanağını bulacak ve daha başarılı olacaktı kanısındayız. Anıların renkli evrenine bağlı olduğu için geçmiş zamanın kılığını, kıyafetini, rengini ve zevkini pek iyi bilen Abdülhak Şinasi, hissedilmiş ve tadılmış geçmişin sesini bize duyurmak istemiştir. Yalnızlığın insanı kahreden acısı çok iyi anlatılmıştır evet. Fakat bu tür biçem artık eskimiş olduğundan, yeni kuşak onu yadırgamaktadır. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın gözde olduğu yıllarda böyle yapıtları beğenebilirdik. Ama, şimdi asla; Türk Edebiyatı yeniden oluşmaktadır. Bu yapılaşmada kullanılan gereç, tümüyle yerli ve yenidir. Yeni kuşak içinde gördüğümüz olumlu işaretler, bizi gittikçe umutlandırmakta-

dır. Meyveler,gün ışıklarına karşı duruyor, ama daha ham; yakında olgunlaşacağına inanıyorum. Şimdi **Fahim Bey ve Biz**'i kapıyorum. Ve Tanzimat ile Servet-i Fünûn Edebiyatlarının yapıtları arasına koyuyorum. Ne tuhaf: **Fahim Bey ve Biz**'i beğenenlere hâlâ hayret etmekteyim.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Bir akşamüstü, yağmurdan sonra ağaçlar sırılsıklam. Dalların arasında mavi mavi gök parçaları ayırt ediliyor. Taze yaprakların uçlarından, nefes alan toprağa damlalar düşüyor. Her şey çok uzaklara gitmiş gibi yorgun, bu mavi berraklığın belli belirsiz görüntüsünde çocuklar, avuçlarını açarak kaldırmışlar: Allaha doğru bir türkü söylüyorlar. Bu türkü aralıksız sürüyor. Çocukların gözlerinde saflığın, berraklığın yansıması ve dudaklarında hoşnutluğun biçimlenmesi var. gittikçe yavaşlayan bu türkü, dalların, yaprakların arasından göklere yükseliyor. Bu küçük ellerin Allaha doğru uzandığı saatte, şu dizelerin okunduğunu duyuyor gibiyim:

"Üfleme bana anneciğim korkuyorum/ Dua edip geceleri/ Hastayım ama ne kadar güzel / Gidiyor yüzer gibi vücudumun bir yeri/ Niçin böyle örtmüşler üstümü/ Çok muntazam, ki bana hüzün verir/ Ağrırken, uzak rüzgarlar içinde/ Oyuncaklar gibi şehir/ Gözlerim örtük fakat yüzümle görüyorum/ Ağlıyorsun, nur gibi/ Beraber duyuyoruz yavaş ve tenha/ Duvarlardaki resimlerle nasibi/ Anneciğim, büyüyorum ben şimdi/ Büyüyor göllerde kamış/ Fakat değnekten atım nerde/ Kardeşim su versin ona susamış.

2

Bizim için yeni olan fakat Fransa'da 20-30 yıllık geçmişi bulunan bir meslek var: L'Enfantisme (lanfantizm). Güzel sanatların öbür dalları da bu izm'e uygun örnekler vermişlerdir. Bize gelince: Şiir türünde bu biçime uygun ilk örnek veren Fazıl Hüsnü Dağlarca olmuştur. Yepyeni bir şiir anlayışıyla yazan bu şair, dil, fikir ve armoni bakımlarından devrimci bir şiir anlayışı ile işe başlamış bulunuyor. Çocuğun iç dünyasından gelen seslerle "Çocuklar korkunç Allahım/ Yok sana ihtiyaçları" diyor. İlk kez deneyimi yapılan bir türe güçlü örnekler verilirse, zaman onların yaşlarını arttıracaktır hep. İşte Fazıl Hüsnü'nün üzerinde çalıştığı yapı, hem ilk kez ve hem de

kusursuz yapılmış bir sanat yapıtıdır. Onun şiirinde, Türk dilinin musikisi ve pürüzsüz deyişi belirmiştir. Çocuk kavramını bu denli beceriyle işleyen şair, gerçek ve öz şiirin öğelerini, yadırganmayan bir atmosfer içinde bize duyurmaya çalışıyor. **"Çocuk ve Allah"** şiirini seviyoruz; çünkü o, çocukluğumuzun hiçbir zaman ifade edilmeyecek anılarını, çağrışımlarla yaklaştırıyor ve geçmiş günlerin tatlı hüznünü gözlerimizde yaşatıyor. Tertemiz duygularla filizlenen bu dönem, düşümüzün bahçesinde çiçekleniyor, yapraklanıyor.

3

Fazıl Hüsnü'nün şiirlerinde daima sessizlik, mutluluk, isyan ve fırtına var. Başka bir deyişle onda her şeyin ötesini gösteren bir işaret, bir ifade görüyoruz. Sonsuzluğu saramamaktan duyduğu acıyı bazen tam bir musiki dile getiriyor; işte o zaman şair, insanların huzur ve sessizliğe doğru nasıl koştuklarını ifade etmekten doğan bir sarhoşlukla bizi şiirin yarı aydınlık dehlizine sürüklüyor; orada mabette okunan bir dua gibi, ruhumuzun derinliklerine usancını işletebiliyor. Her iyi ve güzel şeyin öykünmesi yapıldığından Fazıl Hüsnü'nün şiirini de öykünen hiçbir sanat değeri olmayan birtakım sözde şairler vardır. Fakat okuyucumuz, bu sahte ile gerçeği ayıracak düzeye henüz ulaşmamıştır. Üzülerek söyleyebilirim ki, bu tür yapıtlarda aydınlar tarafından benimseniyor. Ama zaman her şeyi

doğru olarak ve değerine uygun bir biçimde saptayacaktır. Bundan ötürü Dağlarca'nın şiiri için bir tehlikenin var olduğuna inanmıyorum. Ona bizden arı ve öz şiir yolunda sürekli başarılar!...

"SULHA SELAM!"

Bütün şiddetiyle süregelen 2. Dünya Savaşı, yeryüzünde varlıklarına inandığımız her şeyi etkilemiştir. Bu korkunç çarpışmanın yankıları, edebiyatta da görülmüştür. Savaşa katılmadığımız halde, savaş üzerine yapılan yayınlar gittikçe artmaktadır. Zaten genç kuşağın bence en büyük özelliği, yapıtlarında topluma çok yer vermesidir. Artık gül, bülbül efsanelerinin zamanı çoktan geçmiştir. Mızmız bir edebiyata değil, gür sesli yapıtlara gereksinimimiz vardır. Bilmem, uçsuz bucaksız Anadolu'nun içinden seslenen insanların nasıl yaşadıklarını gördünüz mü? Orada yaşamadıkça, oradaki insanlarla kaynaşmadıkça edebiyatımızın büyük bir atılım yapacağına inanmıyorum.

Anadolu'nun üzerine eğilmek zamanı çoktan gelmiş, hatta geçmiştir. Bu davada hemen işe koyulmak zorundayız. Ne olursa olsun, Anadolu'yu bir an önce görmeli ve orada yaşantımızı tüketmeliyiz. Yeni kuşağa gelinceye kadar yapıtlarında topluma yer veren şairlerimiz pek azdı. Bu arada sadece **Mehmet Akif** ile **Tevfik Fikret**'i anımsıyorum. Oysa bugünün şairleri arasında size birçok ad sayabilirim. Ben, bu durumu sevinçle karşılayanlardanım.

2

"Sulha Selâm!" şairinin de en büyük düşüncesi toplumdur. 22 şiirin hemen hiçbirisi insanların acılarından ayrılmıyor. Bu, beğeniyle karşılanacak bir durumdur. **Fethi Giray**, milyonlarca insanın nasıl didindiğini, nelere katlandığını; cephe boylarında anaların, kardeşlerin yaşamının baharında olan delikanlıların nasıl yanyana savaştıklarını, gerçeğe çok yaklaşarak, şiir haline getirebilmiştir.

"Yeşil sinekler, leş sinekleri/ Ve dakikada ölen yüzbin insan/ Kenetlenmiş çenelerde nişanlı ismi ana ismi/ Ben duyan şair, ben duyan insan/ Nasıl ağlamam/ Nasıl ağlamam!"

Nihayet gözlerimizde ölmüş insanların silueti:

"Katılaşmış etten kuleler/ Milyonların kıvranarak titreyişi/ Tonlarla ölüm kusan çelikten

makineler/ Kızıl kurşunların vücutta eriyişi/ Sen ey! İnsanoğlu/ Ve sen ey! Yirminci asrın aziz medeniyeti/ Kanserli ciğerinde/ Daha asırlarca homurdanacak barutun hürriyeti"

Sulha Selâm adlı şiirde de cephelerin barut kokusu duyuluyor:

"Bembeyaz güvercinlerin kanatlarıyla selâm/ Yeni tomurcuklanan defne dalına/ İstihkamdan yan basa basa çıkana/ Ve kan kusana"

Evet, büyük çarpışmanın dehşeti gözlerimizin önüne geliyor. Ve milyonlarca insanın bir ölüm rüzgârı halinde sınırlardan sınırlara savrulduğunu seyrediyoruz. Anasız, babasız kalan yavruların çokluğu insanları çılgına döndürüyor. Günahsız çocukların çığlıkları, şu en büyük uygarlığa sahip yirminci yüzyılın kulaklarını sağır edemiyor:

"Dinamitlerden alkış/ Sarası tutmuş medeniyete/ Kuduz köpekler kadar saldırış/ İnsan kemiğine, insan etine:"

3

Bu kitapta savaş şiirlerinden başka, alt tabakanın özelliklerini yansıtan ve gerçekten başarıya ulaşmış parçalara rastlıyoruz. **"Köylü"** yü birkaç çizgiyle belirten bir şiir, Fethi Giray'ın bu türde daha çok ilerleyeceği duygusunu

veriyor:

"Kekik kokulu dağlarından/ Katar katar turnalar uçar/ Kış gelince/ Kimi Ercinzan'a/ Kimi Maraş'a göçer/ Kırışmış terli alnından/ Yamalı şalvarından/Güneş geçer/ Yağmur geçer/ Benim/ Bu yurdu canından çok seven / Aziz hemşerim"

Kitabın en kuvvetli şiiri olduğuna inandığım **"Mahpushane"**den de birkaç dize almadan yazıma son veremeyeceğim:

"O/ Dışarıdayken/ Ağaçları/ Kuşları/ Çiçekleri/ Ne kadar severdi/ Bazı geceler dinliyormuş/ Şehirden gelen uğultuları/ Yahu! Diyor/ Her gece rüyada görüyorum dostları/ Gündüzleri bahçede geziyor/ Ve seyrediyormuş/ Güneşi/ Masmavi bulutları"

"Sulha Selâm" Fethi Giray'ın ilk kitabıdır. Bu kitap onun ne kadar verimli olduğunu kanıtlıyor. Yalnız Dönüş, Falcı, Doğduğum Kasaba gibi şiirler ötekilerinin yanında zayıf kalıyor. Gönlüm onların kitapta yer almamasını isterdi. Gene de genç şairden çok şey umut ediyoruz. Ondan bu türde güçlü örnekler alacağımıza inancım var...

SEFER AYTEKİN

"Köyde doğdum, köyde büyüdüm, köyde yetişiyorum. Babam Seferberliğin ikinci yılında asker olmuş, ben onun gidişinden 6 ay sonra doğmuşum. Adımı Lûtfü koymuşlar. Cephede olan babam, bu harbin bir hatırası olarak ismimin Sefer olmasını istemiş. Babam o gidiş, dönmemiş. Hesaba kitaba sığmaz, sıkıntılı bir hayattan sonra...

Yukarıdaki satırları Sefer Aytekin'in vaktiyle bana yazdığı bir mektuptan aldım. Yeni kuşağın, öykücü sırasında yer alan, köy ve köylüden başka bir konu benimsemeyen bir öykücümüzdür Sefer Aytekin. O, kendi alçak

gönüllü köşesinde yıllarca gürültüsüz, patırtısız çalıştı. Köy odalarında, köy okullarında, köy yollarında köylülerle yaşadı. Onların; dertlerine, sevinçlerine, isteklerine ortak oldu. Onlarla bir ocak başında bağdaş kurup oturdu. "Nüfusumuzun %80'i köylüdür." Diyorlar. Peki, bu çoğunluğun yaşamını yazmak için ne bekliyoruz? Koskoca Türk edebiyatında bir Sefer Aytekin mi köyü yazacak? Bu da ayrı bir dert! Salon edebiyatı yapmaktan bıkmayan sözde romancı ve öykücülere hayret ediyorum. Ne tükenmez konuları varmış! Yanlış anlaşılmasın. Yüksek sınıfın yaşamı yazılmasın, demiyorum. O da yazılsın! Fakat bir köy ve köylü yaşamının edebiyatı da boy atıp gelişsin! Balkan uluslarının çıkardıkları kitaplara bir göz atın. Örneğin: Romen edebiyatı, bizimkinden kat kat ileridedir. Bunun gizini arayanlar, bulmakta gecikmeyeceklerdir. Ülkenin her sınıf insanının ayrı yaşayış biçimi var. İşte onlar, bu sınıfları birbirinden ayırt etmeksizin yazıyorlar. Böylelikle güçlü bir edebiyat doğuyor. Hatta birkaç tane uluslararası romancısı bile varmış.

2

Sefer Aytekin, öykü ve şiir alanlarında çalışıyor. Görünüşe göre, öyküde karar kılacağını sanıyorum. Köye ilişkin iyi şiirler yazdı. Fakat bunlar ayıklanmamış buğday gibi. Arasında toz, toprak var. Biraz daha titiz davransa, her yazdığını yayımlamasa ne denli iyi olur!

O zaman, dergi sayfalarında unutulup kalmaz. Gene de bu dizeler bellekten kolay kolay silinmiyor:

"Akşam karanlığında/ Kağnım gıcırdıyor/ Öküzlere "Ho!" diyorum/ Sen aklıma geldikçe/ Bağıra bağıra türkü söylüyor/ Göğsümü püfül püfül/ Esen yellere açıp/ İçimi serinletiyorum/ Arada sırada yıldızlara bakıyor/ Öküzlere "Ho!" diyorum/ Acep sen ne yapıyorsun?"

Yukarıdaki şiirde köylünün belirgin çizgilerle saptandığını görüyoruz. Onu tanır gibiyiz. Belki onunla köy yolunda merhabalaşmışızdır. Belki de bölüştüğümüz ekmek, onun ektiği buğdaydandır. İşte Sefer Aytekin'in yürüdüğü yol bu! O, öyküye ve şiire köyü sokmak istiyor. Öykülerinde apayrı bir karakteri var. Kuru, tok bir biçem. Kişileri ve olayları beğendireceğim diye süslemiyor! O olduğu gibi anlatıyor. Eklenti yok. Ya da ek yerleri belli değil. Biçeminin güçlenmesiyle olayları daha canlı olarak belirtebilecek. O zaman köy insanları, sıcak bir hava içinde avuçlarıyla ellerimizi acıtıncaya dek sıkacaklar ve biz onları daha çabuk tanıyacağız. Acaba, diyorum, gerçeğin sertliği mi biçemi zayıflatıyor? Bu da olasıdır. Sonra biraz da etki altında kalmış gibi. Kendisinden önce yetişen bir-iki güçlü öykücü, onu bir hayli etkilemiş. Bu durum, ilk zamanlarda daha belirgindi. Son öykülerinde bir kendini buluş var. Her halde çabalama dönemi sona ermiştir. Bugün Sefer Aytekin imzası bir değerdir. Yarınlar neler doğuracak? Umutluyum. Bir öykücüye gerekli olan her şey

onda var derim. Susmazsa çok güçlü bir öykücü kazanmış olacağız. Ona şiir alanı da açık! Yazacakları, yazdıklarını geçecektir. Her şeyden önce köyü ısrarla anlatması gerek! Ta ki, ona sade ben değil, herkes inansın! Bunun için yorulmadan, bıkmadan çalışırsa yapıtlarının semeresini almakta gecikmeyecektir.

Sefer Aytekin, köyü bırakma! Sen hep onu anlat, biz usanmadan dinleyeceğiz. Oradan, bizim her şeyimiz olan köylüyü getir. Sen yaz, durmadan köyü yaz!

HÜSAMETTİN BOZOK

Genç kuşağın öykücüleri, şairleri üzerine az veya çok birkaç yazı yayımlandı. Oysa edebiyatın bence en önemli yanı, araştırma eleştiri ve irdelemedir. Bu alanda çalışan genç yazarlardan söz eden bir yazı daha okumadık. Yeni kuşak içinde, bu dalı bütün önemi ile benimseyen birkaç imza var. İşte Hüsamettin Bozok bunlardan biri. Son yıllardaki yayınları arasında küçümsenmeyecek bir yer tutan ve yazılarında çoğunlukla incelemeye yer verdiği görülen Bozok, artık üzerinde durmamız gereken bir değer halindedir. O, bizim kuşağın pek önem vermediği belki de zorluğundan kaçındığı sanatsal ve toplumsal incelemeciliği, gerçek bir sanatçı titizliğiyle yapmaktadır.

Onun çalışmalarını, ortak bir sevinçle gözlemişimdir. Bu sevinç zaman zaman hayranlığa dönüşmüştür. Batının büyük sanatçılarını onun kaleminden dinlediğim zamanlarda, tutarlı fikirlerin canlılığı ile karşılaşmış, şimdiye kadar yetiştiğine inanmadığım genç Türk eleştirmeninin artık doğduğuna inanmışımdır. Yıllardan beri eleştirmen yokluğu üzerine yazılan makaleleri, fıkraları kitap haline getirmek gerekirse, herhalde bir kaç cilt oluşur. Bir gerçeğin yokluğunu bu denli ilan etmenin fuzuli olduğuna inananlardanım. Ancak o gereksinmenin var olabilmesi için bazı çareler ve yollar aranmalıdır. Asıl sorun, onu yetiştirmek ve bu yolda olanaklar saptamaktır. Boş gürültünün sonu, kocaman bir sessizliktir. Bugün ortada bazı kaprisleri olan bir eleştirmen var: Nurullah Ataç. O, genelde severek okuduğumuz, fakat zaman zaman da, birbirine uymayan fikirleri dolayısıyla, kendisinden soğuduğumuz bir yazardır. Bu, onun kişiliğindeki ikilik nedeniyledir. Bir gün bakarsınız vaktiyle çok beğendiği genç kuşaktan bir veya bir kaç şairi inkâr etmektedir. Bu, eleştirmenin değerini düşüren bir noktadır. Hüsamettin Bozok'u anlatmak istediğim bu yazıda, başka bir eleştirmene atlayışım nedensiz değildir. Bir önceki kuşağa bağlı olan bir yazarın kişiliğindeki aksayan yanları belirtmek istedim. Ne kadar iyi bir özelliktir ki, Bozok'un kaleminde olağan dışı bu biçim durumlar yoktur.

Hüsamettin Bozok, şimdilik iki küçük yapıta sahiptir. Zola'yı bize bütün gerçekliğiyle tanıtan ilk yapıtı, edebiyat kütüphanesi için gerekliliği yadsınamayacak bir kitapçıktır. Zola gibi batının birçok büyük yazarlarını Türk okuyucusuna tanıtacak yapıtlara ne denli gereksinme duyduğumuz apaçıktır. Adlarını iyi kötü bildiğimiz birkaç batı edebiyatçısı var ki yapıtlarının adedini bırakın, üç tanesinin adlarını zor söyleyebiliriz. Okuyucu yabancı dil bilmeyebilir. Bilmesi arzu edilir, fakat birçok zorunluluklar buna set çekmektedir. Bunun için uluslararası sanatçıları tanıtan yapıtların yayımlanması zorunluluğu vardır. Zola adlı kitap, bizi geniş ölçüde doyurmasa bile, ondan daha büyük yapıtlar alabileceğimiz umudunu veriyor. Bozok'un ikinci kitabı, bence daha başka özellikleri olan bir türdendir. Bizde hemen hemen ilk kez yapılan ve batı yapıtlarının niteliklerini taşıyan bu kitap Portreler başlığı altında uluslararası ün sahibi 7 roman ve şiir ustasını incelemektedir. Gerek Gorki, gerek Witman üzerine Türkçe'de bu denli aydınlatıcı yazılar yayımlanmamıştır. Bir Mayakovski, bir London tümüyle yabancısı olduğumuz büyük kişilerdir. Onların yarattığı yapıtların başlıca karakteri nedir? Ne gibi konuları benimsemişlerdir? İnsancıl nitelikleri nelerdir? Hangi alanın ustalarıdırlar? Bu sorulara yanıt vermek için ancak Portrelere baş vuruyoruz. Gerçi bazı gazete ve dergi köşelerinde yarım gözlemlerle kaleme alınmış birkaç makale okuduk ama bunlar, bir aydını doyu-

racak düzeyde değil. Eğer Hüsamettin Bozok, Portreler'in ciltlerini artıracak olursa, büyük bir gereksinmeye karşılık vermiş olacaktır. Ondan istediğimiz bu alanda çalışmasıdır hep. Yalnız seçeceği kişileri, geniş ölçüde incelemesi gerekir. Kısaltmadan kaçmak, özden ayrılmayacak, aksine okuyucuya daha yararlı olacaktır. Bozok, bugün bir umuttur. Bu umut, umarım yarın gerçek olarak karşımıza çıkacaktır.

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ VE "HE"

Yeni Türk şiiri çeşitli yollara doğru yönlenmiştir. Bu çeşitlilik edebiyatımızın aleyhine değil, lehinedir. Yalnız gerçek ile düzmeceyi ayırt etmek gerekir. Çünkü şairlerimizin çeşitli sanat görüşleri vardır. Onları, kendi çevre ve çerçeveleri içinde incelerken kişisel duygu ve düşüncelerle hareket etmemek gerekir. Her kişinin bir değeri vardır. Gelmiş geçmiş sanatçıların öyle yapıtları vardır ki, bugünkü yaşayış biçimine uyduramayız. Ama onları okumak, dilimize çevirmek ve onlar üzerine fikir yormaktan da kendimizi alamayız. Âsaf Hâlet Çelebi'nin yeni çıkan Şiir Mecmuası'nı okuduktan sonra çok düşündüm. Vaktiyle başka bir sanat yapıtının "Picasso"nun birkaç tablosunun

karşısında da aynı yürek çarpışıyla kalakalmıştım. Bilmem belki yanılıyorum, ama Picasso ile Çelebi'nin sanatı arasında bir bağ bulunduğunu yazmaktan çekinmeyeceğim. Şiir ve resim ayrı ayrı anlatım araçlarıdır. Fakat birbirleriyle ilişkileri az değildir. Picasso, bugün yaşıyor ve çağdaş sanatın ustasıdır. Ne büyük bir ergidir ki, yaşadığı dönemde anlaşılmış ve sanatının verilerini almıştır. A.H.Çelebi'ye saldırıya geçenler çokçadır. Onu suçlayanlar, genelde sanat etiğiyle hareket etmiyorlar. Şairin kendi iç dünyasına eğiliş biçimine karışmak, bence eleştiri aktöresine aykırıdır. Çelebi, doğu-batı ekinini kaynaştırmış bir şairdir. İnceleme ürünü olan öteki kitapları, bunu kanıtlıyor. Hatta hiçbir genç şairimizin ekini onunki kadar geniş değildir. Bu geniş ekinle oluşturulmuş şiirler, yepyeni bir sanat atmosferini soluklandırdığı için mi nedir, anlaşılmakta güçlük çekiliyor. Âsaf Hâlet Çelebi, geç anlaşılacaktır. Ve ilk zamanlarda yadırganması doğaldır. 47 şiirin içinde benim de kavrayamadıklarım var. Bunu açıklıyorum. Fakat bazılarını da yeni sanatın utkusu olarak görüyorum. **"He, Kahkaha, Doğduğum Evin Penceresi, İkinci Pencere, Bedri Rahmi, Şehir"** gibi şiirlerini özellikle belirtmek isterim. A. H. Çelebi'nin genç kuşak içindeki yeri yadsınamaz.

Hiçbir dönemde şiir, herkes tarafından tümüyle anlaşılmış değildir. Bazen bu kitle daha kalabalıktır. Bugün

Çelebi'nin sanatını da herkes benimsemiyor. Ben bu durumun onun aleyhine olduğunu kabul etmekle beraber, gelecek zaman içerisinde daha çok sevileceğine inanıyorum. Neyse ki şimdi onun sanatını sevenler, Çelebi'yi hoşnut edecek kertededir. **"He"** adlı kitap ile genç kuşağın sanat anlayışı daha kabarık çizgilerle belirmektedir.

"Uyuyunca karnı anahtarla açılan/ birisinin/ içinden gidilir/ bi diyâr tanıyorum/orada yem yemez/ su içmez atlar/ ufuktan ufka uçar/ ve badem gözleriyle candan konuşur/ ne taşıdığı bilinmez kalyonlar/ lumbuzlarından ışık taşırır/ oraya ayak ucunda gümüş şamdan/ başucunda altın şamdan/ başının üstünde turna sürüleri uçan/ ve güpegündüz uyuyan birisinin içinden gidilir"

"Bedri Rahmi" adlı şiirden aldığım parçalar, Çelebi'yi kendisinden önce yetişmiş olan tüm şairlerden tümüyle ayırmaktadır. Kanımca Âsaf Hâlet'in en iyi yanı kimseye benzememesidir. Hiçbir şair de onu öykünmemiş ve ona benzemek istememiştir. **"Yamyam"**dan alacağım üç dize sanırsam A.H.Çelebi'nin portresidir.

"Yalnız/ Sakın beni yemekten/ Acıların ihtiyar adamı zehirlidir"

Yeni şiirin önemli öğelerinden **"An"**, bu yapıttaki bir şiirde iyi saptanmıştır:

"Bir adım attığım yerde-ne vardı ki- gitmemle kayboldu/ her adımımda/ sonsuz ben'ler koyuyorum/ Boşluğa/ ve yine ben dolmuyorum/ Geçip gittiğim yerlerden/ İç i-

çe öne- ve arkaya bakan bir sürü ben/ler/koymuşumdur/
eskileri çocuk/şimdikileri ihtiyar.

Kitabın biçimi ve boyutu da tümüyle çağdaş bir anlayışın ürünüdür. Yeşil bir kap içinde (48) büyük sayfa. Ayrıca değerli genç ressamların kompozisyon, illustrasyon ve gravür'ü kitabın önemini arttırmaktadır. Çelebi'nin de "Harput" şiiri üzerinde. Sürrealist bir görüşle yaptığını sandığım bir resmi de vardır. Âsaf Hâlet Çelebi'yi, bize hem nitelik, hem de nicelik bakımından dolgun bir yapıt verdiği için, kutlamak isterim.

"TELLİ KAVAK" MÜNASEBETİYLE

'İkinci Dünya' bize çok şey vermişti. Bununla beraber Samim Kocagöz imzasını taşıyan öyküleri gözardı etmeksizin okuyordum. Birgün **Yarıntı** yayımlandı. **Günahsız Katil** gibi zayıf öykülerden sonra bu, iyi bir atılım oldu. O öyküde eksiksiz bir gözlem ile kendi kendimizi bulmuştum. Artık, dedim Samim Kocagöz, ülkeyi anlatabilecek. Bu umudum boşa çıkmadı. Daha sonraları dergilerde yayımladığı zaman okuduğum **Sandık, Güllü** öyküleri, gerçekten Anadolu damgasını taşıyordu. Bu kez, **Telli Kavak** başlığı altındaki kitap ile genç öykücünün sanatını, daha somut çizgilerle belirmiş olarak gördüm. Son yıllarda sanatlarının değerini kabul ettiren Kemal Bilbaşar

ve Sefer Aytekin gibi Samim Kocagöz de yadsınamaz bir gerçek halinde edebiyatımızda küçümsenemeyecek bir yer almıştır. **Telli Kavak**'taki 16 öykünün -hepsi demeyeceğim- ama çoğu iyi gözlenmiş ve yaşanmış olayların anlatılışıdır. O insanları tanıyoruz çünkü onlar bu toprakların ürünüdür. **Güllü**'deki Kamil, Gök Boncuk'taki dava vekili Abdullah, **Sandık**'taki Süleyman, nihayet **Yarıntı**'daki Mustafa Çavuş, gördüğümüz, konuştuğumuz ve dertleştiğimiz tiplerindendir. Bu kadar güçlü bir kalem, ileride büyük bir olasılıkla daha özlü roman ve öykü verebilecektir. Bugünkü Türk toplumunu edebiyatımıza sokmalıyız. **Tanzimat** ve **Servet-i Fünûn** bunu hiç denecek kadar az yapmıştı. Bir **'Mai ve Siyah'** taki şair Ahmet Cemil, o roman yayımlanmadan önce yoktu. Kitap okunup ün kazandıktan sonra romandaki tip gibi birçok Ahmet Cemil'ler türedi. Fakat toplumda bu kadar etki yapan yapıt, aynı zamanda tepki de yarattı. Bu, incelenmeye değer. Asıl sorun; yaşadığımız toplumdaki kaynaşmayı ve oluşumu saptamaktır. Daha sonra oluşan **Fecri Ati**, ancak hastalıklı ve sakat yapıtlar verebilmiştir. O grup içinde bulunan bazıları, bugün bile eski alışkanlıklarını bırakamadılar. Bir Refik Halit'in bugün için çok okunuyor fakat yapıtlarının çoğunun fantezi ve yüzeysel oluşları nedeniyle onun Yakup Kadri veya Halide Edip kadar geleceğe uzanamayacağı izlenimini veriyor. Bizim üzerinde durduğumuz nokta; bir kitapta içerik ve özün bulunmasıdır. Özsüz yapıtlar, sade kabuk olmaları

bakımından ölmeye mahkûmdurlar. Hececileri pürüzsüz dillerine karşın niçin beğenmiyoruz? Çünkü onlar, sade yüzeyde kalan bir cila gibi, evet az zamanda kaybolacak bir kabuk olmaktan ileriye gidememişlerdir. Bugünkü genç kuşak, sonunda yapaylıktan ayrılarak, öze ve içe doğru ilk büyük atılımı yapmıştır. Yeni Türk öykücülüğü, başta Sebahattin Ali ve Sait Faik Abasıyanık olmak üzere yukarıda adlarını saydığımız öykücülerle yolunu çizmiştir. Genç kuşağın ele aldığı konular, dünün ve bugünün Türk toplumunun oluş halindeki irdelenmesidir. Samim Kocagöz'ün yeni yayımladığı **Telli Kavak**'tan söz ederken başka konulara geçişim, sorunun çok önemli oluşundandır. Bu yoldan giderek yeni kuşağın öncekilerle karşılaştırılması, bize gerçek sonucu verecektir. Bu, çok önemli bir noktadır.

2

Sırmalı Çıkmazı ve **Akdarı** bana Abasıyanık'ın **'Bir Kıyının Dört Hikâyesi'**ni anımsattı. Fakat bunlarda o ekzotik hava yok. Hem yeni bir teknik, hem de bizim ülke var. Birincisinde İstanbul, ikincisinde Ege kıyısı ele alınmış. Biçeme bazı yerde pek özen gösterilmemekle beraber, gene de belli bir aşama seziliyor. Öbür öykücülerin belirsiz etkilerine karşın Samim Kocagöz, yürüyeceği yolun yönünü kesinlikle belirleyebilmiş. **Minnoşun Kahvesi** ve **Savranın Oğlu** iyi düşünülmüş ve kavranılmış olayları

içeriyor. Ben en çok onları sevdim. **Telli Kavak** adlı öyküde de özü saptanmış bir Anadolu töresi var, fakat başlangıçtaki atmosfere aykırı bir biçimde sonuçlanıyor. Kocagöz'de yerli öykünün her türlü öğeşi var, yalnız ayrıntılara ilişkin bazı noksanlar, bu kanımızı sarsmak istiyor. Gene de ben, **Yarıntı**'daki insanları düşünmeliyim, diyorum. Yahut da **Minnoşun Kahvesi'**nin camından içeriye bakabilseydim, görebileceklerim Kocagöz'ün anlattıklarından başka olmayacaktı. İnsan, **İki Gölge** gibi öyküler, kitabı doldurmak için konmuş gibi geldi bana. **Telli Kavak** yazarı artık emekleme devresini arkada bırakmıştır. Yeni yazacakları bu yapıttan kat kat ileride olacaktır. Zaten en içten dileğimiz de budur.

N.İLHAN BERK

Şimdiye kadar yazılmış olan şiirlerin konularına dikkat etmişseniz, çoğunlukla aynı olduğunu görmüşünüzdür. Tanzimat'tan önceki şiirimizi bırakın, daha yakın zaman içinde yazılmış olanlar bile hep söylenmiş şeylerin yinelenmesidir. Şiir, süs, fantezi değildir. Size bir çift yeşil göz için yazılmış yüzlerce şiir gösterebilirim. Gül ve bülbül üzerine kaleme alınmış pek çok şiir vardır. Oysa yeryüzünde en büyük varlık, düşünen, seven, acı çeken insandır. Geniş anlamıyla bunları yazmak, her çeşit insanın, değişik koşullar altındaki yaşamında ne gibi evreler bulunduğunu saptamak gerekir.

Zamanımız şairinin geniş ölçüde, insanı işlemesi ve

bize onu duyurması için, her insan sınıfının yaşayışını görmesi ve onu yapıtlarına gereç yapması zorunludur. Boşuna kendimizi aldatmayalım; Tanzimat'tan beri yetişen yüzlerce şair arasından kaç tanesinin ismini cesaretle söyleyebiliriz? Herhalde bu rakam 3'e varmayacaktır. Ne büyük bir aymazlık içendiyiz. Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecti Ati ve Hececiler özellikle şiir alanında üzerlerine düşeni yapmamışlardır. Öyle sanıyorum ki genç kuşak, bu özlemimizi giderecektir. Çünkü bunun olumlu işaretleri belirmiştir.

İlhan Berk'in portresini yaparken böyle bir girişi doğru buldum. İlhan'ın en büyük endişesi, insanı şiire sokmak olanaklarını aramasıdır. Bunun üzerinde çalışarak, örnekleri göz önüne koymuştur. Şimdiye kadar yazdığı şiirlerde, insan denen bilinmezin gizli ve karanlık yollarında dolaşmasından oluştuğunu sandığım birçok öğeleri içiçe ve birbirine bağlı olarak gördüm. İnsan, olumlu olumsuz yanlarıyla yeryüzündeki yaratıkların en karakteristik olanıdır. Şairlerimizin belki hiçbiri, bu gereksinmenin yokluğunu duymamıştır. İlhan Berk, uygulaması güç, fakat çok önemli bir gerçeği benimseyerek, ona mim koymuştur. Niçin romanda, piyeste, öyküde insan ön plana alınsın da, şiirde yeri olmasın? Okuyacağımız kitaplarda insanların birbirleriyle ve diğer varlıklarla ilişkileri en ufak olgu, olay ve görüşlerine kadar anlatılmalıdır.

"Senin için ötesi yok bir yolculuk düşünüyorum/ Evimizi barkımızı bırakıp arkamızda/ Başımızı alıp kaçacağımız bir yer yok olacak burası/ (Biliyorum, düşünmedik henüz bunu ne sen, ne ben)/ Belki bir kertenkele uzanıp rahat ederiz orada/ Belki çocukluğundan beri düşündüğün bol direkli bir liman olacak/ Çıplak şimal çocuklarının boylu boyunca uzandıkları ıslak ve esmer bir kumsal, açık hikâyeler anlatan ihtiyar kızlar.

Eski edebiyatımız bu biçim şiire yabancıdır. Garp tekniği içinde yerli, evet bu ülkenin toprağının kokusu olan dizeler... Onları çok seviyorum. Gün geçmez ki İlhan Berk'in şiirlerinden birkaç satır okumayayım. Şiir, insan için, özellikle duyan ve düşünen insan için ezeli bir şifadır. Dertli zamanlarınızda şiir okuyunuz! Yaşamı sevmek en çok şiir çerçevesi içinde olur. Ona yaklaşmak, ona daha çok bağlanmak ancak bu koşullar içinde olabilir, demek istiyorum. İnsanın içini dinlemesi, karanlıkların sesini işitebilmesi için şiire yakın, hem çok yakın durması gerekir. Dikkat ediniz, seven bir yüreği, düşünen bir kafaya sahip olan her insan, en sevinçli dakikalarından, en kederli saatlerine varıncaya kadar şiir söyler. Nerede başlayacaksınız, nerede sona erdireceksiniz, o bilinmez. Yorgunluğunuzu en yakınınız bile gideremez. Ama birkaç dize size yağmurdan sonra kımıldamayan ağaçların sessizliğini verebilir. Bitmez sandığınız sevinç, sonsuz sandığınız keder, elbet bir gün sona yaklaşacaktır. Şiir bir sonsuzluktur. Ondan hep öte, daha ötelere haykıran bir ses halinde kendine varış sezilir. Ama gene uzaktasınız, yakınlığınız hayal olmuştur.

"Belki sade hareketini seveceksiniz bir yer/ İşlenmedik günahlara hazırlanacağız/ Belki ne o, ne bu olacak/ Fakat biz seninle bu ömre dek yolculuğa çıkacağız.

Dermansızlığımızı duyduğumuz anda oluşan gevşeme, ayrımına varılmayan bir hazla, bizi aydınlık ama çok aydınlık bir yere, bir tepeye çıkarır. Soluk soluğa nefes alırken, eski günahların ağırlığıyla ruhumuzun karanlığına başımızı çevirmek isteriz. Her şeyimizi bırakmış da olsak yaşam bizimledir.

"Ve sen bir yığın tutan ilaç şişelerini kıracaksın/ Ne tütüne ne esrara ihtiyaç kalacak/ Salkım salkım yıldızlar bize bütün sarhoşluklarını dökecek/ Diz dize geliriz eski günahlarla/ Bütün geriyi düşünmez oluruz/ Uçacaklardır aslı yok/ sabahların bile kuşlar avuçlarına/ Ve serseri çocuklar avuç avuç getirecekler/ Bize hiç işitilmedik hikâyelerini.

Varılması gereken uzaklık hangi yöndedir, oraya nasıl ve kiminle gidilir? Siz bunları bulmak için düşünseniz de, yakın olan gerçek, gene şiirdir.

2

Bugün, Büyük şiirin çerçevesi saptanmış değildir. Bu gelişigüzel çalışmalar, bu derme çatma hazırlıklar yapıt yaratmaya yetmez. Yöntemli bir kültür anlayışı ve duyuşu, ilk evrede saptanacak şeylerdendir. İlhan Berk'in şiire ilişkin düşüncelerini okudum. Büyük ölçüde ele alınması gereken şiirin, bazı öğeleri ve tarihsel materyali iyi kav-

ranılarak yazılmış. Genç şair, batının dev kişilerinin çalışmalarını örnek olarak ileri sürüyor. Bu yolda her şairin çok çalışması ve usanmaksızın arayışlarını sürdürmesi gerekir kanısındayım. İyi yazmak için, geniş bir kültür birikimine gereksinme vardır.

İçeriği zengin yapıtların bu yoldan yaratılacağına inanıyorum. Ancak bu tür çalışmanın yanında olmak ve onu yaşamakla yaşamı sürdürmek olasıdır. Avrupa şairlerinin bu yolu izlemesi, bizi taklide değil, örnek almaya götürmelidir.

3

N.İlhan Berk'in düzyazılarında da çağdaş sanat anlayışı belirgin bir biçimde göze çarpmaktadır. **"Binnaz'a Mektuplar"** da Gide'i andıran bölümler bulunmakla beraber, bu etkiden doğan egzotik hava yok. Buna karşın şiirlerindeki kusur, kanımca bu egzotikliktir. İnsanı arayan şair, bu toprakların insanlarına daha çok yakınlık göstermeli ve konuşturduğu adamlar, her şeyden önce bizden olmalıdır. İşte Anadolu insanları!... Aralarına katıldıktan sonra, ne büyük gerçeklerle karşı karşıya kaldığımızın artık ayırdında olmalıyız. Büyük Türk şiiri onları dile getirdiği zaman hedefine varmış olacaktır. Bu atılım yapılırken İlhan Berk'in payının büyük olacağını düşünüyorum.

RIFAT ILGAZ

Yeni kuşak şairlerinin, toplum anlayışına çokça yer verdikleri, artık yadsınamaz bir gerçektir. Bunu, yaratılan yapıtlardaki katkısız gerçekten anlıyoruz. Rıfat Ilgaz da, özellikle son zamanlarda bu yatağa doğru bir atılım yapmıştır. İlk şiirleri, buruk ve kekremsi idi. Hatta bu çığırda başarılı da oldu. Fakat o hayal iklimlerinin insanı bir çıkmaz sokakta bırakacağı kesindi. Bunu kavrayan şair, içindeki toplumun yapısına, kendini sevdiği kadar eğildi. Bugünkü kaynaşma, salt bir oluşa gebe olduğu için, toplumu kavrayan kişi, sonunda öz sanata erişecektir, kanısındayım. Ne Yahya Kemal'in şarkıları, ne Necip Fazıl'ın mistisizmi, ne de Ahmet Kutsi'nin folkloru... Bunların tümü Türk toplumuna yabancı ve uzaktır. Biz; sağlam ve diri sanatın ilk basamaklarını çıkanlar, gerçek edebiyatın ancak toprak tenli köylünün, daha nice Çubuk Barajları açа-

cak olan Anadolulu yağız işçilerin ve fakir halk sınıfının yazılmasından sonra oluşacağına inanıyoruz. Hâlâ parnasiyenlere bakmak, hâlâ loş akşam saatlerini düşünmek, hala Emrah'ların, Karacaoğlan'ların o canım sanatlarını ayağa düşürerek öykünmek! Bunlar, boş yere zaman yitirmemize, pekçok yeteneğin yok olmasına, velhasıl edebiyatımızın sömürülmesine neden olmaktadır. Ah, bu büyük aymazlığa son verecek olan genç kuşak! Sen nerelerdensin?...

2

Rıfat Ilgaz'ın ilk şiirleri topluma biraz uzak olmakla beraber, kendi türünde gerçekten başarılıydı. Son yazdıklarında ise, duygusallığını bırakmadan insanlara yaklaşmanın, onlarla haşır neşir olmanın verilerini görüyoruz. bir sanatçının toplumu kendine mal edişini seyrediyorum. Her gün beraberce yaşadığımız, sevdiğimiz, düşündüğümüz, bir fabrikada, bir tarlada beraber çalıştığımız insanlar... Onlarla göz göze, diz dize yaşamanın sevincinden doğan dizeler:

"Pencereler bizimdir bu saatte/ Uykumuzu işçilere bıraktık/ uyandırmayalım erken kalkacakları/ Sahibiyiz bu saatte denizin/ Gökyüzünü genişletmek elimizde/ Çıkmaz yıldızlar sözümüzden/ Herkes yatağından memnun bu saatte/ Her zamanki ziyaretinde ölüler/ Düşünmüyoruz onları şimdilik/ Başka şeyler düşünülür bu saatte/ Daha açık bahsedilir yaşamaktan."

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinin canlı ve taze olması, sadece duygu ve düşüncelerinin topluma yakınlığından ileri gelmiyor; o, halk psikolojisini incelediğinden ele aldığı imajları arı bir lirizm ile belirtiyor. Gerçeği işlenmemiş bir hammadde halinde bırakmıyor. Onu, birçok artistik olanakların çerçevesi içinde yoğurarak, okuyucunun hem yüreğine, hem de kafasına sesleniyor. Bu iki ucu birleştirebilmek her sanatçının başaracağı kadar kolay değildir. Gerçek şair, gerçeğin sertliğini özümseyebilen, kendi içine kapanıp kalmayan duyarlılığı ölçüsünde gerçeksever olmak zorundadır. Örneğin, Tanzimat şairlerinden Recai Zade Ekrem'e bakalım: "O, içli, duyan ve ağlayan bir yüreğe sahipti. Şiirleri kendi gözyaşlarından yoğrulmuştur, denebilir. Buna karşın okuyucuya bunu duyuramaz, onu ağlatamazdı. Okuyucu, sadece onun acıklı haline ağlamıştır. Yoksa yapıtlarındaki yürek vuruşuna değil" Nejat'ın babası acı çekiyor, fakat bu insanı kahreden hüznü duyuramıyor o. Biz, karşımızda ağlayan bir ihtiyara, bir babaya acıyoruz. Sonuç; şair, duyduğunu duyurabilen insandır.

3

Ben, Rıfat Ilgaz'ı önceleri duygu ve imge şairi olarak görmüş ve o alanda başarıya ulaşacağını düşünmüştüm. Onun için, realist bir kaygı duysa bile, uygulamaya bunu koyamaz, diyordum. Kanımca, duygu ve imge şairleri gerçeği kolay kolay kavrayamazlar. Ancak, ayrıcalıklı

bir yaratılışta olanlar, bu iki öğeyi birbiriyle kaynaştırmışlardır. Son denemeleri nedeniyle Rıfat Ilgaz'ın da böyle bir durum yaratmasını bekliyorum. Yeni şiirini çok sevdim. Ondaki değişmeyi ilk gören ve alkışlayanlardan biri olduğum için mutluyum. **"Yarenlik"** de ne kadar yerli bir hava var:

> *"Dostum, günümüzü gün etmek için/ Şöyle bir demleneliim deriz/ Dert olur bize meyhanecinin/ Kazanç vergisi/ Ve garson Nuri'nin/ Nüfustaki işi/ Tatlı tarafından açmak isteriz/ Söz döner, dolaşır/ İşten el çektirilmesine dayanır/ Dokuz nüfuslu gümrükçünün.*

Toplum içinde olduğunu unutmayan şairin, kendine dönüşünü, olumlu bir not olarak saptarken, daha başarılı şiirlerini okuyacağımıza inandığımı söylemek isterim.

YÜRÜYÜŞ DERGİSİ'nden (1942-1943)*

* Bk. Duman ve Alev. 'Bir Derginin Serüveni' S.46, 52

ŞİMÂL'İN FIRTINASI[1]

GORKİ

Ağlamasını bilen, acı çekmesini bir din halinde düşünen insanların, sevinçli zamanlarında kahkahalarla bağırmalarını anımsıyorum. Gorki'nin sayfaları kara gömlekli, beli kayışlı, çizmeli erkeklerle saçları mendile sarılmış, yüzleri step güneşiyle kabuk kabuk olmuş kadınlarla dolu...

Gorki steplerin uçsuz bucaksızlığında, sürgün ve gurbet yaşamının işkencelerine karşın, halkına duyduğu sevgiyi bir haç gibi yüreğinin üstünde taşımıştır.

[1] Şimâl'in Fırtınası- Kuzeyin Fırtınası.

Rus toplumunun bünyesindeki kargaşayı görüp ortaya çıkaran Gorki, ağır ve acımasız halk aşkı yoluna her şeyini feda etmiştir.

Sağa sola koşuşan insanların ruh hallerinde ne gibi urlar bulunduğunu belki en iyi saptayan Rus yazarı odur.

Tüm yapıtlarında derin ve sıtmalı İslav ruhunun mistisizmi görülür. Gene onun yapıtlarında, toprak üzerindeki böcekler gibi kımıldanan ve acı çeken, düşünen insanlar vardır. Gorki onlara bir fırının üst katında hamur yoğurmaktan yorulan kollarını, zayıf bir ışık altında okuduğu kitaplarla nasıl dinlendirmeye çalıştığını anlatır.

Onun yarattığı kahramanlar çoğu kez başı kasketli veya kalpaklı erkekler, saçları açık veya mendilli kadınlardı. Bu eski püskü sırtlar, soluk, morarmış yüzler, Gorki'nin geride kalmış olan yol arkadaşları kadar sevecenliğe ve yardıma gereksinme duydukları halde, dayanıklıdırlar. Onu büyük yapan giz, yaşamı ve insanları yalnız toplumun bunalımları içinde görmekle kalmaması, gürültüyle gülen ve çok konuşan o insanları, korkunç ve trajik sıtmanın titremeleri ve yanmalarıyla da göstermesidir. İnsan ruhu, hemen ilk bakışta başları döndüren bir uçurum gibidir. Topluma geniş bir açıdan bakamayan insan, bize o varlığın yalnız geometrik bir tanımını, en son kuru bir betimlemesini vermekle kalır. Gorki hiçbir yapıtında böyle-

sine dar bir çerçeve içine kapanıp kalmamıştır. Bize bu uçurumların karanlığından söz ederken bir saralı gibi baş dönmelerini de anlatır.

Gorki'nin yapıtları diri sanatın özelliklerini taşıyor. Yaşayacak pörsüyüp sarkmayacak bir sanat... Yaşamın derinliklerindeki kaynaşmayı ve oluşumu anlatan sayfalar yarına kalacaktır. Diri sanat ve Gorki... Bu iki sözcük her zaman yan yana olacaktır.

CUMHURİYET DEVRİNDE ON ROMAN

Devrimlerden sonra yüzlerce roman yayımlandığına göre, bunların arasında, geçmişi kısa olan romanımızın yüzünü ağartacak yapıtlar, hemen kabul etmeli ki çok azdır. Bu durum edebiyatımızın aleyhine olmakla beraber özellikle son yıllardaki yeni kımıldanışlar, Türk romanının yakın bir gelecekte bazı atılımlar yapacağını haber veriyor.

Roman, kuşkusuz en zengin, alanı en geniş bir sanat türüdür. İnsanoğlunun sevinçlerini, acılarını anlatırken, onun yaşayan ve yaşadıkça da yaratıcı bir güç haline gelen yapısını ele alarak, toplumun sarsıntıları içinde neler geçirdiğini, nereye doğru sürüklendiğini görebilmek gerekir. İnsan dediğimiz zaman onun gerçek sorunlarına eğilmeli,

toplumun kendisi için ne gibi yoksunluklar, ne gibi bütünlüklerle dolu olduğu anlaşılmalıdır. Halkımızın geçirdiği evrimleri ve onun törelerini eksiksiz bir gözlem anlayışı içinde gösterebilmek olanaklarına sahip olarak, romanımız gerçek yoluna girmeli, gelişimini bu yoldan sürdürmelidir bence. Türk toplumunun evrimini hazırlayan nedenleri düşünürken, bunların hangi koşullara bağlı olarak geliştiği araştırılmalı. Ve atılımcı bir zihniyet ile estetik zorunluluklara bağlı kalarak gerçeği, yaşamı ve onun içindeki kaynaşmayı romana malzeme yapmak gibi, aslında kolay olmayan fakat uygulaması zorunlu görülen, bir durum ile karşı karşıyayız. Son yıllarda pek çok roman yayımlandı ama bunların içinde halk tabakasının dış ve iç yapısını verebilen pek az yapıta rastladık. Ötekileri-ki çoğunluğu oluşturuyorlar- Türk toplumunun aynası olmaktan tümüyle uzaktır. Onların ele aldığı tipler, ne kentte, ne ilçede ne de köyde gördüğümüz insanlardır. Üzülerek söylüyorum ki, dar bir kültür anlayışına sahip olan bazı kimseler, bu kitapları ellerinden düşürmüyorlar. Bu yüzden Türk okuyucusunun esaslı bir dünya görüşüne sahip olmasını ve yeni toplumun oluşmasındaki rolünü, bu yüzyılın gereklerine göre ayarlanmasını ısrarla istemek hakkına sahibiz.

Cumhuriyet devrinde yayınlanan romanların belli başlı bir karakteri var: Realist olmak. Toplumun töreleri-

ne bağlı kalarak yaşamın irdelenmesine önem verilmekte ve yaşadığımız zamanın binbir evresi değişik görüşlerle saptanmaktadır. Özellikle yeni çıkan romanlarda saltanat toplumumuzun son günlerindeki bunalım ve bu bunalımın hazırladığı koşullara göre yaşamını düzenleyen insan kitlelerinin sıkıntıları, isyanları ve şaşkınlıkları ile karşılıyoruz. Sınıfların karşılıklı ilişkilerini ve bu ilişkilerin psikolojisini betimlemeyi amaç bilen toplumsal roman (le roman Social)a, köylünün yaşamını, törelerini, duygu ve düşüncelerini geniş çapta ele alan köy romanı (Le Roman Rustique)na yeni ile eski çağları hicvetmeyi hareket noktası olarak alan taşlama romanı (le Roman Satirique)na rastlanmaktadır. Şurası kabul edilmelidir ki, roman türünde içeriği en zengin örnekler, yukarıda saydığımız çeşitlerde kendini göstermiştir. Bunun başlıca nedeni, Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle yaşam koşullarının birdenbire değişmesi, bu koşullar içinde yetişen kuşağın yepyeni zorunluluk ve gereksinmelerle toplum içinde görev almalarıdır. Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerimizden sonra en ücra bazı köy ve kasabaların öyküye ve romana girdiği görülüyor. Bu ise, ülkenin edebiyata canlılık gösteren tüm varlıkları ile kazandırılması demektir ki, sevinmemek elde değildir. Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar yayımlanmış romanlar içerisinde "güçlü" yargısına vardığımız on yapıt üzerinde duracağız.

I- Anadolu denen gerçeği ilk kez ciddi olarak ele alan Reşat Nuri oldu. Bazen katı, bazen sevecen bir yürek gibi çarpan Anadolu'yu Yeşil Gece'de gerçekten gözleme dayanan yöresel olay ve insanlarıyla bulduk. Daha önce yazılan roman taslaklarından bu toprak parçası ve onun üstünde kımıldanan insanların sorunları, masa başında kotarıldığından, bizi tam olarak anlatmaktan uzak kaldı. Yeşil Gece, bu cömert diyarın nabzını kulağımıza yaklaştıran ilk yapıttır. Ne yazık ki, Reşat Nuri, bir daha o konuya Yeşil Gece'deki gibi içtenlikle yaklaşamadı. Kızılcık Dalları'nda, Ateş Gecesi'nde belki daha sağlam bir biçem, daha usta bir roman tekniği vardır. Fakat onlardaki inceleme ve gözlemlerin herhalde eksikliği yüzünden, idealizm gibi kendisine yabancı olan bir yola saptı.

II- Sadri Erdem, **Çıkrıklar Durunca**'da elli yıl önceki Anadolu'nun törelerini saptamıştır. Fabrika malı satanlarla dokumacılar arasındaki savaşımı irdelemeleriyle belirten bu kitabı, toplumsal roman türüne ilişkin ilk roman olarak görüyoruz. Yapıt bu savaşımda kadın ve paraya karşı duyulan hırs ile o sırada Pazvanoğlu ve diğer isyanların açtığı yaraları bir bir anlatan canlı sayfalarla doludur. Ülkemizi ekonomi bakımından sarsan fabrika yüzyılının ne gibi tepkiler uyandırdığı ve Anadolu'da dal budak salan eski inanışların ne zor koşullarda bırakılabileceği **Çıkrıklar Durunca**'nın özünü oluşturur.

III- Yakup Kadri, **Yaban**'ı Türk aydını ile Türk köylüsü arasında uçurumu göstermek için yazdığını söyler. Yapıt, Kurtuluş Savaşı'ndaki köyü, olumlu ve olumsuz (daha çok olumsuz) yanlarıyla karşımıza getirirken, Türk köylüsü belki biraz fazla gerçekçi konuşturulmuş. Fakat o savaşta psikolojiye ilişkin en ufak ayrıntı bile göz ardı edilmemiştir. Çatlak ve sabırlı dudakları, Güneşten yanmış uzun çehreleri ve rengini atmış saçlarıyla köylünün, bu toprak kavgasının içinde yabancı istilaya karşı nefret ve kin ile dolu olduğu halde, Türk toplumunun bir parçası olması dolayısıyla bu bakımsız köyde ülkenin geçirdiği ekonomik ve toplumsal ilerleyişin kaçınılmaz bir sonucu olarak doğmakta ve git gide şekillenmekte olan bu ülkeye karşı duyduğu bağlılık bilinci, kendisini niçin daha güçlü göstermiyordu? **Yaban** bu soruya olumlu bir yanıt vermekten uzak kalmış gibi görünüyor.

IV- Birinci Dünya Savaşı sonrası toplumu, yeni yaşam belirtileri karşısında eski değerleri yıkmış, başka çalışma alanlarına kararsızlık ve kötümserlik ile atılmıştır. Yaşamın ağır darbelerine karşın iyimser kalabilen bazı kimseler, güzel bir mizah havası içinde yaşamın zorluğunu azaltabilmişlerdir. Hüseyin Rahmi, **Utanmaz Adam**'da toplumun bozuk ve kötü yanlarını, koca bir hırsız şebekesinin gerçeğe pek de uymayan entrikaları ve tipleriyle önümüze sermek istemiştir. Romanda açlık ve tokluk çeliş-

kisi abartıyla belirtilirken, bir yanda derin bir sefalet, diğer yanda servetin biriktirilmesi ve orta sınıfların maldan mülkten yoksun bir vaziyete düşmeleri, ekonomik ve siyasal ilkeleri, gerçek tablolar halinde sergileniyor. Bu sahneler, bazen objektif şekilde saptandığı halde, önümüzde bir uçurum gibi büyüyen yoksulluğun genelde hangi ekonomik etkenler nedeniyle oluştuğu gösterilememiş, böylece tüm kötülükler, hırsızlığın kesin bir sonucu gibi anlatılmıştır. Eğer bu toplumsal sorunlar, sağlam bir anlayışla ele alınmış olsaydı, bu haksızlıkların düzelmesi için gereken çarelerin neler olduğu kendiliğinden ortaya çıkardı. Ulaşılan sonuç: İçinde bulunduğumuz toplumun feda ettiği serseriler, dikiş tutturamamışlar, adeta bir kahraman gibi canlandırılmıştır ki, yapıtın en eksik yanı burasıdır. Fakat Hüseyin Rahmi, toplumsal romana ilk yapıtlarıyla atılmış ve bir daha bu türden ayrılmamıştır. Bu sayede İstanbul gibi çok önemli bir kentin bünyesi, onun ciltlerle yapıt kaleme almasına neden olmuştur. Onun bu atılımı, roman tarihimizde değeri unutulmaz bir olgu halinde kalacaktır.

V- Gece Konuştu, düşmüş insanların romanıdır. Bunların içinde orospular, serseriler, gün görmüş emekliler, yoksulluktan kaldırıma kadar yuvarlanmış gençler ve ihtiyarlar vardı. Reşat Enis, gerçek yaşamdan hiç ayrılmak istemiyor. Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, karmaşık yaşam biçimleri oluşturulmuştur. İşte bu ve-

rimli konu, bize **Gece Konuştu**'da bazen aşırı bir idealizme sapılarak işlenmiştir. Bundan dolayı gerçek olay ve tiplerin yanında, olması gerektiği gibi düşünülen yaşama ilişkin sayfalarla da karşılaştık. Üzerinde konuştuğumuz romanın önemli kusuru, birlikten yoksun oluşudur. Konudaki dağınıklık, titizlikle yaratılan kahramanları, iyi tanımamıza engel olmaktadır. Gene de her şeye karşın, Reşat Enis, toplumsal yaralarımızın üstüne parmağını basabilmiştir.

VI- Uygarlık yolunda ilerlemiş büyük devletler, yeryüzündeki küçük ve geri kalmış ulusların karşısında büyük bir tehlike oluşturmaktadırlar. Bunun en somut örneği, Hindistan'daki toplulukların yıllardan beri verdiği savaşımdır. Sabiha Zekeriya, kendisinin de itiraf ettiği gibi, Hindistan'ı görmemekle belki oranın yerel renk ve törelerini saptayamamıştır. Fakat gerçek olaylara dayanarak özellikle oradaki fikir akımlarını karakteristik tiplerle kaynaştırmış yaşamın canlılığıyla için için kaynayan Hindistan'ı bize tüm gerçekliğiyle yaklaştırabilmiştir. Romanın düşünsel ve toplumsal cephesi, birçok yapıtta göremediğimiz ölçüde güçlüdür.

Çıtra Roy ile Babası, Cumhuriyet döneminde yazılan özlü romanlardan biri belki de en iyisidir.

VII- Saltanat Türkiyesi'nin son yılları köklü sarsıntılar içinde üç döneme ayrılmıştır. Abdülhamit Dönemi,

İttihatçılar Dönemi ve Mütareke Dönemi. Üç İstanbul, bu üç dönemin psikolojik özelliklerine bir tarihçi sadakatiyle bağlanarak kaleme alınmıştır. Romanın başlıca kahramanı olan Adnan, her dönemin kalıbına girmesini bilmiş, karakteristik bir tiptir. Saltanatın ve İttihatçıların en gizli özelliklerini bildiği anlaşılan Mithat Cemal, süslü ve esprili bir üslûbun akışında, sayısız olayları birbirine hiç belli etmeden eklemesini bilmiş, bazı vesikalara dayanan olayları olgun bir algılama düzeyinde inceleyerek o büyük romanı yaratmıştır. Üç İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökme nedenlerini gerçekten tarafsız bir zihniyetle açıklayan nadir bir kitaptır.

VIII- Cumhuriyet döneminde yayımlanan romanların en özgünü olarak kabul edilen **Kuyucaklı Yusuf**, Anadolu ile edebiyatımızın kaynaşması ve anlaşması yolunda, büyük bir adım sayılmaya değer bir yapıttır. Sabahattin Ali'nin bu kadar çetin bir konuyu benimsemekteki cesaretini önemli kaydederken,. Bu bomboş alanın en iyi örneğini verdiğini de çekinmeden kabul etmeliyiz. Çizdiği ve irdelediği çevreyi, bir gözlemci olarak tanıyan ve güçlü belleğinin de yardımıyla bunları ayrıcalıkla üzerinde toplayarak gerçek havayı verirken, yerli malzemeyi kullanmakta usta ve kalem olduğunu kanıtladı. **Kuyucaklı Yusuf**'ta bazı teknik hataların bulunuşu düşünülmezse aksayan başka bir nokta görülemez, kanısındayım.

IX- Bütün romanlarında -önceleri bireysel duygularla sonraları toplum içinde- kadını işleyen Halide Edip, **Sinekli Bakkal** ile toplumsal olmak yolundaki emeklerini benimsemiş görünüyor. İlk bakışta halkçı olduğu sanılan bu romancı, aristokrat ailelere karşı duymuş olduğu sempatiyi, alnının teriyle geçinen fakir halka gösterememektedir. **Sinekli Bakkal**, Osmanlı Türkiye'sinin İstanbul'unu daha doğrusu Aksaray'daki Sinekli Bakkal semtinin özelliklerini, oradaki insanların yeni yeni oluşlar karşındaki tutumunu canlı betimlemelerle veren bir yapıt. Halide Edip'in bu romanı, kuşkusuz devrimden beri yazılan kitapların arasında en sağlam yapılı olanlardan biridir.

X- Hilmi Ziya, konusunu Kurtuluş Savaşı'ndan aldığı bir roman verdi. O savaşın içindeki İstanbul'u, Anadolu'yu özellikle göç yollarında çekilen sıkıntıyı, gerçekten uzaklaşmaksızın veren bu yapıt, **Posta Yolu** adını almıştır. Bir seri kitabın üçüncüsü olduğundan oradaki yaşam, bir bütün halinde değil, bir parça halindedir. Seri tamamlandıktan sonra, üzerinde durulan thême'in içeriği iyice anlaşılacaktır. Türk toplumunun geçirdiği evrim ve Ulusal Kurtuluş Savaşı, yapıtın ana çizgisini oluşturuyor. Hilmi Ziya, **Posta Yolu** ile Türk dilinde ayrıcalıklı bir yapıt yaratmış ve romancı kişiliğini kabul ettirmiştir.

Yukarıda değerleri üzerinde fikirlerimi açıklamaya çalıştığım romanlar, Türk okuyucusunun dikkat nazarından kaçmamış ve lâyık olduğu değeri almıştır. Romancılığımız için çok kısa olduğunu düşündüğüm son yirmi yılın

yeni ve sağlam yapılı kitaplara gebe olmasını, Türk toplumunun ve insanının bu kitaplarda gerçeğe uygun bir biçimde yer almasını istemek hakkımızdır.

SABAHATTİN ALİ

Yıllarca kentle köyü bir uçurum ayırdı. Bu uçurumun iki yanındaki kaynaşmayı bilen adam, insanlara söyleyeceği gerçekleri yazmak zorundadır. Kahramanların anlattıkları, yaşamın baş döndürücü bunalımından ayrılmaz! Hep beraber yaşadıkları için toplumsal koşulların etkisi, onları zorluklar içinde bırakır. Umutsuzluğu ve can sıkıntısını tanımayan özgür köylüler, bazen sevecen, bazen öfkeli bir ruhsal durumun sarsıntılarından sıyrılırken, daha korkunç bir yaşamla karşılaşırlar. Çoğunlukla haklarını arayan insanlar içinde kalmışızdır. Yırtık urbası, yamalı mintanı ve traşı uzamış yüzü, onu tanımamıza yetmez. O konuşturulmalıdır. Çorak doğanın bağrından geçimini nasıl sağlar? İki karışlık toprak için cinayet işleyen köylünün

gözleri neden kuru, yanakları niçin kırışıktır? Torbasındaki iki somunu ona bu toprak vermiştir. Ama nasıl vermiştir? Mülkiyetin dar sınırları içinde zar zor yaşamak hakkı bulan adamlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun binbir açmazına göğüs germiş, fakat bu acılı günlerin ürkekliğini üzerlerinden atamamışlardır. Gerici bir dönemin sorunları üzerinde kalemi titremeyen bu öykücü, tüm yoksullukları yazılarına gereç yapmakta usta olduğunu kanıtladı. O, insana yönelirken gerçekleri değiştirmez. Gözyaşından daha etkili olan sözcükler, olayların derinliğinde gizli kalmış yerleri aydınlatır. Yıllardan beri her türlü susuzluğu tadan ülkenin, bir kara taştan farklı olduğu onun sesindeki tokluktan anlaşılıyor. Köylerin, kentlerin sesi kendi sesidir. Kitlelerin yaşamındaki yokuşlardan inebilirse, Anadolu insanının sorunlarını vermeyi sürdürebilirse, acılı kişilerin arasına karışmakta çekimser davranmazsa, "büyük öykücü" niteliği adının başında kalacaktır hep. Bu engin içtenliğin bozkır rüzgârında güçlenmesi, bir ağaç gibi dal budak ve kök salması gerekir. Şimşeklerle yüklü bir yaşam, bizi ilk anda ürkütür. Alaca karanlıkta seçtiğimiz kahramanlar, dünyayı ısıtan güneşin varlığını unutmuş gibidirler. Gülmezler; korkak, öfkeli ve yüreklidirler. Ete sarılmış tırnak kadar evlerine bağlı olan kadınlar vardır. Onların her biri karınca örneği toprak üstünde çalışır. Erkekleri için katlanmadıkları yoksulluk, vazgeçmedikleri mal, mülk yoktur. Gün olur tarlada yatarlar, gün olur mahpushaneye yiyecek taşır-

lar. Ve tozlu yollarda, çocuklarını sırtlarına bağlamış köylü kadınlar, bir türkünün devamı gibi, her türlü kuşkudan uzak yürürler.

XXX

Sabahattin Ali'nin şimdiye dek verdiği yapıtlar, ancak kişiliğinin oluşmasına yardım etti. Bundan sonra yazacağı öykülerle büyük bir atılım yapmazsa ve dünya çapında tepki uyandırmazsa, beklediğimiz sanatçının, onun kişiliğinde olmadığına inanacağız. **Değirmen'**, **Kanal, Candarma Bekir** gibi değeri her zaman kabul edilecek olan öykülerin yanında **Kurtarılamayan Şahaser, Viyolonsel** gibi zayıf parçalar da yer alabilmiştir. **Kağnı**'da ve **Ses**'te her birinin yüzü keskin çizgilerle belirtilmiş kahramanlar var. İnsan dediğimiz güçlü varlığın her yanını öğrenerek, onlar gibi düşünmesini bilmiş, bir türlü çözümlenmeyen sorunlara yüreklilikle değinmiştir. **Kuyucaklı Yusuf**!... İşte bu güçlü ve kapsamlı, diri ve korkunç tek yapıt!... Sınırsız derinliğin karanlığına girmek istedikçe, yavaş yavaş bir giz perdesine bürünür. Yaratılan tiplerin her biri, bir dehlizdeymiş gibi, bizi insanlığın uçurumları içine atar. Zaman zaman ürpertici ve yakıcı olan bu hava, keskin bir gerçekçilik rüzgârı halinde bizi soluklanmaktan alıkoymak ister. Eğer Sabahattin Ali bu aman bilmez durumu yakından görmemiş, kendisi de onlarla yaşamamış olsaydı, ilçenin yürekler acısı görünümü, yeni kadın ro-

mancılarımızın yapıtları gibi gülünç olmaktan kurtulamazdı. Acıyı ve hazzı tatmış olan bu ülke, avunabilmek için geçmişi tam bir gözlem anlayışıyla gösteren böyle yapıtlara susamıştır. **İçimizdeki Şeytan**'da İstanbul'un aydın geçinen ünlü tipleriyle o çevre yerildi. Eski türünde eşine az rastlanır yapıtlar verirken, başka bir yola sapmak, bizce sakıncalıdır. Bu romanda ülke özelliklerini sırası geldikçe, ustalıkla kullandığı halde, başarıya ulaşmıştır diyemeyiz. Yapaylıktan çok kaçman bu öykücü **İçimizdeki Şeytan**'a damgasını vuramadı. Sabahattin Ali, **Kuyucaklı Yusuf** doruğunu yeterli görmemeli, daha yükseklere çıkmalıdır.

SAİT FAİK

O, Avrupa'ya gitti; oranın bize yabancı kültür ve ikliminden nasibini bol bol alarak döndü. Gorki'nin **'Yaşam Üniversitesi'** dediği kocaman bir kaynak var. Bu kaynağın sarsıntıları içinde düşüp kalkmamış bir adam, bize onu anlatmakta güçlük çeker. Kaynaşmanın özüne girebilmeli, korkunç olaylar karşısında bir an olsun titrememelidir. Yaşam okulunda uzun süre kavrulmuş olan bir insan, çeşitli olayları, genelde kolayca belleğine alabilir. Halk sınıfının ruhsal enstantanelerini verebilmek için, örneğin kentin kıyı mahallesinde oturan bir ailenin yaşam koşullarını tanımak gerekir. Haliç kıyısındaki tütün fabrikalarının kapıları önünde çömelerek sahlep içen işçi kalabalığı, Sait'in gözlemleriyle edebiyatımıza kazandırılmıştır. **Semaver**'de

ruhsal incelemeler yapılırken şiir dolu bir atmosfer insanı sarıyor. Fakat bu kitapta cılız öyküler de yok değil. Tiplerin karakterlerini çizmekten çok, çocuk duyguları kadar arı itirafları olan kimselerin bize çok yakın olduğunu gösteriyor. İçe bakış yeteneğini, teknik olanaklarla beslediğinden, ruhun gizemli varlığındaki sis, bizi o toplumdan uzaklaştırmaz. Anlatının sapasağlam bir yapıya sahip olması silik renklere, belirsiz gölgelere bir tazelik, bir canlılık verebiliyor. Bence Sait'in edebiyatımızdaki canlı kalmasını garantileyen öğeler şunlardır: O, alt tabaka insanlarını ele alırken, onların acılarını, çaresizliklerini buzlu bir cam arkasından seyretmiyor, sanki kendisini inceliyormuş gibi, bu yaşamın sillesini yemiş adamlardan söz ediyor. Onda biçem hiç kenara itilmemiş, hep ön planda yer almıştır. Sait Faik'in öykülerindeki dirilik, bu biçemin örgüsündeki özelliklerden ileri gelmektedir. Eğer bazen romantik oluyorsa, düş kuruyorsa, bunu içtenliğine ve kalenderliğine vermeli; O, her gün rastladığımız bir sürü insana bağlılığını arttırırken, toplumun üst katındaki soylulardan önce, alt katındaki birtakım insanları seviyor. Onların sevinci ve acısı, kendi sevinci ve acısıdır. Bu insanları kucaklamaktaki cesareti, yüreğinin atışları arasında daha da güçlendiğinden, duygularında zerre kadar sapmaya rastlanmaz. **Sarnıç'**taki öykülerde insan kalabalığının yoksulluğuna karşı gösterdiği ilginin daha iyi belirdiği seziliyor **Semaver**'de biraz acemi olan kalem, burada adeta birdenbire olgunluğa erişmiş. **Bir Karpuz Sergisi, Mavnalar, Park, Gaz Sobası** gibi parçalarla karakter çizme ve çözümleme ustalı-

ğını göstermiştir. Köylünün büyük kent karşısındaki şaşkınlığı, köprü altında yatan serseriler, balık pazarının balık kokan dar sokakları ve çeşitli içkilerin kokularını saklayan küçük meyhaneler, Haliç'te ve Galata'daki sabahçı kahveleri, Sait'in başlıca konularıdır. Alt tabaka insanları, bütün çirkinlikleri, küfürleri ve açık kalplilikleriyle karşımıza dikilirler. Yoksulluklarını benimseyen bu adamların korkunç serüvenleri ve acılı sonları bizi ürkütmesin! Bunlar gerçekten olmaktadır. **Panait İstirati** gibi o da böyle çok insan görmüş, onların dertlerine ortak olmaktan çekinmemiştir. Sait'in yazılarında Anadolu yok, Anadolulu insanlar vardır. Kahramanlarını İstanbul'un fakir halkı arasından seçer. Bu tabakayla sürekli kaynaşma halinde bulunduğundan, yapay tip ve olaylarla karşılaşmazsınız. Yerel rengin çeşitli öğeleri, esprilerine betonarme gibi bir sağlamlık verir. Avrupa'dan döndüğü yıllarda; **"Benimle Beraber Bir Seyahatten Dönenler"** başlığı altında bazı düzyazı ve öyküler yayımladı. Bunlarda pitoresk tablolar fazla yer alıyordu. Son yapıtlarıyla bu bireycilikten ayrıldı. **Bir Kıyının Dört Hikâyesi**'ndeki düş dünyasını çok gerilerde bırakarak **Bir takım İnsanlar, Şahmerdan** gibi insan ağırlıklı öyküler yazdı. Yaşam dramının tüyleri diken diken yapan sahneleri vardır. Bunları sade görmek değil, tüm ayrıntıları ve gerçek havasıyla canlandırmak gerekir. Bunu başarmak kolay bir şey değil. Sait gibi büyük çapta bir sanatçı bile, bunu ancak bazı öykülerinde başarıyor. O, yaşamı ele alıp onu hiç süslemeden anlatır, sonuç ve başlangıç yaşamda olduğu gibidir. Öykü bittiği vakit,

bir sonuçla karşılaşamazsınız, hiç ummadığınız bir olay olur, öykü sona ermiştir. Düşünün ki yaşamda da böyle değil midir?

İlk öyküleri, Sait Faik'in şair niteliğini kazandırdı. **Şahmerdan, Sarnıç**'tan daha ileri bir kitap olmadığı halde, öykü biçeminin topluma mal edilmesi ve bağımsızlık kazanması bakımlarından önemlidir. Bu biçemin gerçekçilik çerçevesi içine girdiğini söylemek, sanırım yanlış olmaz. Sanatını rastlantılara bırakmasa, yaşamın diyalektik yanını boşlamasa, ayrıcalıklı kişiliği birdenbire güçlenecek. Bu büyük eksiklerden ötürü, Sait'in sanatı genelde edilgen kalmaya mahkûm oluyor. Çelme öyküsü insanların acılarından uzak kalmadığına kanıt olmakla beraber dokunaklı olayları niçin görmemezlikten geliyor? Toplumun yapısını etkin bir biçimde anlatsın ki, kalabalığın sorunlarını anlatmakta güçlük çekmeyelim. Bazıları, onun öykülerini romantik sanırlar, oysa o edilgen gerçekçilik (pasif realizm) yapmakta ve bundan çoğunlukla kurtulamamaktadır. Etkin gerçekçiliğe örnek isteyenlere, Cemalettin Mahir'in **Göl insanları**'nı gösterebilirim. Sait Faik'in elimizde üç kitabı var; bunların hiçbiri onun başyapıtı olamaz. Son günlerde yayımladığı yazıların fantezi olduğunu, insan kitlesinin sorunlarından uzaklaştığını üzülerek görüyoruz. Bize, bugünkü yaşam savaşının toplumsal ve psikolojik bileşimini veren öykü ve roman gerekli! Sait, bunu yapacak!

CEMALETTİN MAHİR

Göl İnsanları'nın çoğunluğu köylüdür. Sürekli acılarla kırışmış yüzleri, soluk ve kirli bir renk almıştır. Çatlak, renksiz ve kuru dudaklar, onların tüm yaşamları boyunca, ağlatı içinde kıvrandıklarının kanıtıdır. Kimisinin hastalıktan yüzlerindeki kemikler yer yer çıkıntılar yapmış; kimisi de bol ve cömert güneşin altında insanı çıldırtan yaşamak hakkına sahip olarak, sağlam bir bünye elde etmiştir. Tutkulu ağızlarını çerçeveleyen sarı veya kumral bıyıkların, çeneye doğru kıvrılarak sarktığı görülür. Toprak, taş, orman ve alabildiğine uzanan deniz, onların kavgalarında önemli roller oynamak üzere karşımıza çıkar. Toprak rengindeki bu köylüler, yaşantılarının yollarındaki

sert engellere karşın karamsar değillerdir. Bu hüzünsüz yüzlerin, çalışmayı bir ekmek gibi böldükleri ilk bakışta anlaşılır. **Göl İnsanları'**nın çukura batmış gözleri, çok şey söylemez. Onları tanımak için, onlardan olmak gerekir. Onlarla rakı içmek, onlarla Şerif Kaptan'a kafa tutmak, onlarla merkepleri yüklemek gerekir! Cemalettin Mahir, bu konularda gerçek duyarlılığı göstermekle bu sinirsel gerilim içindeki, kanı tutuşturan alevi, bize doğru uzatmış oluyor. Toplumsal kaygıları, insan yüreğinin ruhsal incelemesinden geçirerek, köylünün patron sınıfı karşısındaki durumunun en açık gerçeğiyle bizi yüz yüze getiriyor. Saptanması güç çizgiler taşıyan kaba köylü yüzlerinin özellikleri vardır. **Göl İnsanları,** sadece Çerkez Hamdi'nin, Bulgaryalı İbrahim'in, Şerif Kaptan'ın ve İnebolulu Recep ile Kurubacak Mehmet'in öyküsü değildir. Bu topraklar üzerinde, böyle çok Çerkez Hamdiler ve Şerif Kaptanlar yaşamıştır. Cemalettin Mahir, bu öyküsüyle işçi ve işveren gibi iki önemli sınıf arasındaki çatışmanın özünü kavradığını kanıtlamıştır. Sorunlar, gerçekçilik sınırları içinde kaynaştırılmış ve gerçek olayların derinliğinde saklı kalmış toplum yaraları deşilmiştir. **Göl İnsanları**'nın yazarı, kitlelerin ilişkilerinden doğan acıyı tanıyabilmiş ve gerçeklerin taş gibi ağır basan acısını da sezmekte güçlük çekmemiştir. Terkos Gölü'ne deniz kenarından çakıl taşıyan bu beş kişi, hiç yapaylığa sapılmadan karşımıza getiriliyor. Bütün tipler ve olaylar, gerçekçiliğin

teknik olanaklarıyla beslenmiş, görüşlerdeki genişlik öykülere temel olmuştur. Toplumun canlılığını oluşturan gerçek sorunlar, sıcak bir biçem ve eşsiz bir anlatıyla yoğrulmuş. Bu, güçlü, insanı kavrayıp sürükleyen, sarsan ve ipnotize eden bir gerçektir. Cemalettin Mahir'in öykülerindeki gerçeklerle karşılaşanlar, inanılmaz, insanın usuna gelmeyen bir şiddetle sarsılırlar ve bu korkunç sarsıntının yanmaları içinde **Göl İnsanları**'nı şaşkınlıkla seyrederler. Onlardaki öfkeyi, onlardaki hırsı ve çalışkanlığı anlamakta pek güçlük çekmezler.

Kanımca Cemalettin Mahir, bu öyküleriyle birden bire, dünya çapındaki sanatçıların düzeyine yükselmiş; onlarla boy ölçüşebilecek duruma gelmiştir. İnsanlar, bu korkunç ve sürekli sıtmanın titremeleri içinde inanmanın, sevmenin ve çalışmanın bereketli ürünüyle karşımızda durur. Öykücü, onların gözü pek ve korkak ruhsal durumlarının bileşimini yaparken, toplumun aksayan yanları kendiliğinden ortaya çıkar. Buradaki bileşim gücü, ülkenin insanlarını iyice tanımış bulunmaktan, onların sorunlarını bütün çıplaklığıyla benimsemekten ileri geliyor. Bu gereci, Avrupa kültürünün potasında eritmiş bulunması, onun teknik bakımdan da ileri olmasına neden olmuştur. Savım şudur: Bu dört öykü kesinlikle usta bir kalemden çıkmıştır.

Çoban Ali öyküsünde Orta Anadolu'nun köylerindeki yerel özellikler, en ince noktasına kadar saptanmış. Burada da malsız mülksüz köylüyle sermayesi ve geliri o-

lan köylünün ilişkilerindeki incelikler belirtiliyor. Bu, zorunlu olduğu kadar karmaşık olan kaynaşmanın sarsıntıları içinde kahramanların yaşamları ve yüzleri, özgün bir deyiş biçiminde sunulmuştur. Yeryüzünde dikili bir çubuğu bile olmayan Çoban Ali ve Kuyrukçusu Kör Ahmet, bir yanda; karşıda Rıza Bey ve Oğulları gibi eşraftan olan varsıllar. Bu iki takımın çelişkilerle dolu ilişkilerinde, yaşam dersi olabilecek, karakteristik çizgiler var. Entrika ve hilenin karşısında, toksözlülükten ayrılmayan kimseler de vardır. Bunlar, ülkenin her sınıf halkının birbirine benzemeyen görüşlerinin belirtisinden başka bir şey değildir. Çoğunlukla egemenliğin ve malvarlığının sınırını ve halk tabakasının düşünceleri açıklanmış, yoksul köylünün durumu korkusuzca işlenmiştir. Bu sayfalarda gösterilen yaşamın her parçasından kitlelerin sancıları yeni yeni işaret edilmiş ve bu topluluklar arasındaki çelişkiler nedeniyle duyulan kaygılar, haklı bir eleştiri yöntemiyle ortaya dökülmüştür. Bu öyküde gözümüze çarpan pürüzlü bir noktayı belirtmeden geçmeyeceğiz. Karakolda ifadesi alınan Çoban Ali, Onbaşının karşısına çıkmadan önce gerçeği olduğu gibi söylemeye karar vermişken, içeride onbaşıya -öykücü- öyle ustalıkla soru sorduruyor ki çobanın başka biçimde yanıt vermesine olanak kalmıyor. Yazar, burada tarafsız kalamamış, sonucu ille çobanın lehine elde etmek istemiştir. Böylece yani sözcük oyunundan yararlanması, belki öyküye istenilen yönü verdirmiştir, fakat bu parça konuya bir yapaylık getirmiş, öyküyü aksatmıştır. Cemalettin Mahir'in bu noktada daha titizlikle hareket etmesini isterdik.

Gelin-Kadın Oyunu'nda, kahramanların somutluğu, konuşmaların doğallığı, göze çarpan ilk özelliklerdir. Asıl önemli olan, bu özellikleri en canlı örneklerle vermiş olmasıdır. Şiveye karşı sempatisi olduğu apaçık, bunu yeteri derecede kullanıyor, bu öyküde de yazarın gerçekçi (realist) biçemine hayran kaldık. Köydeki din ve ahlak anlayışına değinmekle Anadolu'nun bir ana sorununu ele almış oluyor. Kadınlarımızın toprak üzerindeki didinişi ve oradan ne zorluklarla emeğinin karşılığın alabildiğini görüyoruz.

Arabacı, yüzde yüz bir köy öyküsü. Onda köy ve köylünün psikolojisi, daha ilk satırlarda seziliyor. Bu incelemelerin gözlemlere dayanarak yapıldığı kuşkusuz. Köylünün törelerini bu kadar iyi bilmek, ancak onlarla bir arada bulunmuş olmakla mümkündür. Gorki'nin "Aktif Realizm"ini iliklerine kadar solumasını bilen Cemalettin Mahir, son yılların en güzel köy öykülerini yazmıştır denebilir. İşte **Arabacı** öyküsü... Batı tekniğinin ustalıkla kullanıldığına bir kanıttır.

Yeni kuşağın bazı öykücüleri, 'Realizm' yapıyorum sanarak, bir şeyin fotoğrafını çeker gibi öykü yazıyorlar. O öykülerde ne toplumsal ilişkiler, ne de sınıflar arası çelişkiler ele alınmıştır. Toplumcu ressamlar, nasıl fotoğraftan farklı ve üstün bir sanat yaratıyorlarsa, realist öykücüler de tabakaların yeni yeni olaylar karşısındaki durumunu incelemeyi kendilerine görev biliyorlar. Bunlardan biri, **Göl İnsanları**'nın yaratıcısıdır. Realizm yapıyorum sananlar i-

se, toplumun fotoğrafını vermekle, 'Pasif Realizm'e gittiklerinin ayırdında bile olmuyorlar. Oysa, 'Aktif Realizm' toplumun aynası olurken, irili ufaklı sorunlarla beraber, o toplumdaki insanları sınıflara ayırır; o sınıfların yaşam savaşımındaki durumunu ve dünya görüşünü tartışır. Üzülerek görüyoruz ki aydın geçinen bazı gençler, kahve ve meyhane köşelerinde, 'Pasif' ile 'Aktif Realizm' arasındaki büyük ayrımdan habersiz, birtakım yersiz dedikodularla zamanlarını öldürüyorlar. Kendilerine yapıt adı verildiği zaman: "Henüz okumadım!" yanıtını hazırlayan bu heveskârlara, önemli realist yapıtları okumalarını ve ondan sonra yargıya varmalarını salık veririz.[1]

[1] Göl İnsanları 10.3.1941 ile 30.4.1941 tarihleri arasında Tan Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.

KEMAL BİLBAŞAR

Halkçı edebiyat, halka ilişkin sorunlardan güç alır. Toplumun hummasını yaşadığı halde, bu sancıyı ve gereksinimi yapıtına gereç yapmayan halkçı bir sanatçı düşünülemez. 'Aktif Realizm', yaşamın dış kabuğunu ve kişisel gözlemleri içermez. Toplum denen canlı varlığın bünyesindeki tabakalar ve bu tabakaların eğilimleri, acıları büyük gerçeklerle desteklenir. Halkın sorunlarındaki realite ile natüralizm birbirine karıştırılmamalıdır. Varolanı bozmadan devrimci bir algı bütünlüğüyle toplumsal sorunlardaki çelişkilerin sınırları saptanmalı ve onların tedavi yolları araştırılmalıdır. Yaşamda olumlu tip ile olumsuz tip karşı karşıyadır. Yalnız birini ele almak bizce yanlıştır.

İktisadî ve toplumsal bunalımların doğurduğu ruhsal durumlar, esaslı bir bileşim yöntemiyle ele alınmalıdır. Zaman geçtikçe, toplumsal ilişkilerin biçimi değişiyor. Sanatçının kafasındaki ilerici fikirler, filizlenip büyüyor. Sanat yapıtını oluşturan gerecin, gerçek dışında elde edilebileceği gün gibi aşikârdır. Toplumsal psikoloji koşullarını kabul eden her insan, yapıtını bu olanaklar içinde yarata gelmiştir.

Kemal Bilbaşar, Anadolu'yu tanımış ve oradaki insanlarla tüm yaşantısını birleştirmiş olmaktan gelen bir içtenlikle ülke realizmi yapıyor. Bu öyle bir realite ki Anadolu'nun kelepçeli ellerini, güneşten yanmış yüzlerini, yağmurdan ıslanmış saçlarını, bacasından duman tütmeyen evlerini kapsamına alır. Bütün yoksullukların yanında, askere giden, tarlalarını eken,sıtmadan tir tir titreyen, velhasıl bu toprakların çilesini çekmiş bulunan köylü vardır. Kemal,bize bu gerçekleri yaklaştırıyor.

"Anadolu'dan Hikâyeler" inde, olağanüstü gözlemci, fakat devrimci olmayan bir realizm ile karşımıza çıkmıştır. Balzac'ın uzun süre bu yolu izlediği ve yaşadığı devre göre gerçekten iyi yapıtlar verdiği bilinmektedir. Gereç bakımından çok yüklü ve hazırlıklı olduğu anlaşılan bu öykücü, daha ilk yapıtında bazı temel konulara değinebilmişti. Bu kitapdaki **"Halka, Sarhoş, Kendimize Dönebilmek..."** öyküleri güçlü çözümlemelere karşın, tü-

müyle romantikti. Realist öykülerin yanında bunlar nasıl yer almış, diye hayret ettik. **Budakoğlu, Hacıemin'in Damadı** gözlem ve teknik bakımlarından realizme en çok yaklaşan öykülerdir. Şunu yinelemek gerekiyor; ikinci yapıtında olduğu gibi bu kitapta da birbiri üstüne yığılmış bir gereç bolluğu var. Öykülerindeki doku, kuru gözlem öğeleriyle oluşturulmuş. Sermayeci ve işçi gibi iki sınıfın savaşımı **Budakoğlu** ve **Tuğla Ocağı**'nda başlıca bir özelliktir. **Amasralı Gemiciler**'de yer yer çok güçlü sahneler var, ama sonundaki sinema romantizminin öyküyü birden bire aksatışına üzüldük. Belki bunun nedeni, öykünün yazar tarafından yaşanmayışı hatta görülmeyişidir. Başka başka yerlerde, parça parça saptanmış sahnelerin, birbirine eklenmek istenmesi, bütün işi düş gücüne yüklediğinden, realizm burada başarılamamıştır. Kemal, bazı öykülerinde başarılı bir şair havası yaratıyor. **Mütekait Beygirler** bunlardan biridir. Bunun yergi biçiminde geliştiriyor ve daha da geliştireceği seziliyor. Genç öykücünün üzerinde durduğu bir nokta daha var. Kahramanları yerel şiveleriyle konuşturmak. Bunu başarıyla yapıyor ama her vakit bu yolu izlemesi bence sakıncalıdır. Yalnız beş on öyküde yapılarak bırakılması, onun bir özelliği olarak yaşar. Gelecek yıllarda sanırım güçlü yapıtları yayımlanacak, belki de yabancı dillere çevrilecek. O zaman, bu şiveleri çevirmek olanaksızdır. Tiplerin çizilişinde yerel şivelerin büyük rolü olduğu yadsınamaz. Fakat **Ayna ve İğne**'deki gibi aşırıya

gitmek, Kemal Bilbaşar'ın sanatına bir şey kazandırmaz. Hemen söyleyelim ki çağdaş batı edebiyatında kent ve köy şiveleri kullanıla gelmektedir. Bunun nedeni, halkın böylesine yapıtlara sempati duymasıdır. Kemal'in de bu konuda Avrupalı öykücüler gibi ılımlı olması, kişiliğini sarsmaz. Unutulmaması gereken bir nokta daha var: Bugünkü edebiyatta argonun önemi. **Anadolu'dan Hikâyeler** yazarı, bunu çok ustalıkla yapıyor. Buna karşı çıkmak aklımızdan bile geçmez. Çünkü Argo, yerel şivenin bir öğesi olduğu halde, ondan daha fazla yayılmış ve işitile gelmiştir. Örneğin, lâz şivesini, çevresinde ve o kişiler arasında bulunmamış olanlar bilmez. Oysa ufak tefek özellikler hariç. Argodan her aydın anlar. Yüzyılımızın realizmi içerisine giren argoyu halk kitlesi büyük bir ilgiyle karşılıyor. Bizim öykücülerimiz de bu konuda atak davranabilirler. Yazarın ilk yapıtında ve **Cevizli Bahçe**'de Gorki'yi andıran sayfalara rastladık. Bu yararlı etkinin gitgide kişilik haline geldiğini sevinerek görüyoruz. Gorki gibi Kemal de toplumsal yaraları gözlemleriyle önümüze seriyor. **Cevizli Bahçe** ülke sorunlarının üzerinde titizlik ve ısrarla durduğu örnek bir yapıtıdır. Bu kitabındaki her öykü usta işidir. İlk kitabındaki cılızlığa rastlanmıyor. Köyden çok ilçenin ve halk sınıfının çeşitli sorunları işlenmiş. Zaten Bilbaşar, ilçe öykücüsü kimliğini şimdiden kabul ettirmiş bulunuyor. İlçe halkının töreleri, bu yapıtın en egemen öğesidir. Hiç alegorik deyişlere düşmeden, ko-

nularını inceleme ve gözleme dayandırarak kaleme alması karşısında hayranlığımızı belirtiriz. Bu birbirine ısınmış sayfalarda daima realist bir havayla karşılaştık. **Cevizli Bahçe**'de olay ve tipler hep birinci plana alınmış. Biçeme ve tekniğe o kadar önem verilmediği sezilmektedir. Bu iki önemli öğenin göz ardı edilişi, genç öykücünün başlıca eksiğidir. Eğer konulardaki yerlilik olmasaydı, canlı ve sıcak olaylardaki devinim, bu denli sarsıcı bir dinamizm taşımasaydı, bu kitabın değeri bir hayli düşecekti. İlçede oturanların toplumsal sorunları, bu davalardaki bütünlük ve çelişkiler, **Cevizli Bahçe'**nin birinci sınıf bir yapıt olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Altın köstekli, şiş göbekli sermayecilerin egemenliği altında bin bir eziyet ve acıyı tatmış olan halk, toplumsal kuşkularıyla işlenmiştir. Bu yürekliliği alkışlamak gerekir! **"Cevizli Bahçe, Tandır, Irgatların Öfkesi"**,bu türün somut örneklerindendir. Özellikle **Irgatların Öfkesi**, işçi ve işveren arasındaki sıkı ilişkilerle çalışma ve çalıştırma nedeniyle çıkan cinayetlerin eleştiri ve yergi yoluyla kaleme alındığı güçlü bir öyküdür. **Kelimamın Fesleri, Müftünün Hüllesi** ve **Kadırga**'da ilçenin ekonomik ve toplumsal rezaletleri, korkusuzca ele alınmış ve gerçekten olmuş olaylar, Aktif Realizmin sarsılmaz temeli üzerine kurulmuştur. 7 öykü içinde **Irgatların Öfkesi**'nden sonra, **Bir Tren Yolculuğu Esnasında,** teknik, realite ve şive bakımlarından çok ileri ve yenidir. Türk toplumunun, insanı ürperten çilesi üze-

rinde daha çok durmak, toplumun ayıplarını bir bir ortaya dökmek gerektir.

Kemal Bilbaşar'ın biçeminin beslenmeye gereksinme duyduğunu söylemiştik. Buna dil pürüzleri de eklenmelidir. Çoğul halindeki fiiller, gereksiz edatlar, onun dilini bir disipline sokmasını zorunlu kılıyor. Anadolu'nun çekmiş olduğu korkunç acıları, dertleri, yoksullukları tümüyle görmüş, yaşamış ve kavramış bulunan, **Cevizli Bahçe** yazarı bu toplumsal olayları daha kılçıksız bir dille anlatsa, yerini çok daha sağlamlaştıracaktır düşüncesindeyiz. Çünkü, o, kendinden önce yetişmiş olan öykücüleri hemen hemen aşmak üzeredir. İleride, edebiyatımızın doruklarından biri olacağından kuşku duymuyoruz.

HALKIN SANATKÂRI

Bir çok ölünün arkasından: "Yeri doldurulamayacaktır!" demek âdet haline gelmiştir. Gerçi bu doğrudur, fakat bu söz Nâşit için daha da güçlü bir anlam ifade eder. Kendini tümüyle halka vermiş, halk için yaşayan bu sanatçının büyük ölçüde değeri vardır.

O, bir halk adamı olmak gerekliliğini çok genç yaşında kavrayarak soylu sanat çevresinden kendisini kurtarmasını bilmiştir. Dar ve geri sanat anlayışının karşısına, kitlenin içinden kopup gelen yeni bir sanat koydu.

Nâşit, sadece güldürmek için değil, her gün aramızda yaşamakta olan insan tiplerini bizlere tanıtmak için di-

dindi ve bir ömür tüketti. Bunda ne dereceye kadar başarılı olduğunu, bütün halk tarafından sevilmesiyle kanıtladı.

Çağdaş komediyi, tulûatta ilk kez o oynadı. Onu her seferinde başka bir tipte yepyeni bir öykünme yaparken gördük. Onun öykünmesi, olağandan uzaktır. O, toplumumuzda tek bir Yahudi, tek bir Ermeni, tek bir Lâz veya Kürt tipin bulunmadığını bildiği için, rollerinde o tipin karakterine tam uygun bir öykünme yapıyordu. Bu büyük halk sanatçısı böylece toplumda gördüğünü olduğu gibi vererek, tulûat komedilerini tekdüzelikten kurtardı. İşte Nâşit'in sanatta devrimciliği ve halkçılığı budur.

Yıllarca, en güvenilir bir güç olarak tanıdığı halkının içinde yaşayıp onun yaşamını gözleyen, halk karakter ve tiplerini ayrı ayrı inceledikten sonra, onun üzerinde uzun zaman düşünmesini bilen bu alt tabaka sanatçısı, halkçı sanılan bir sürü sözde oyuncular gibi, "halkı bir silah sesi karşısında ağlayacak, bir teneke gürültüsü ile gülecek kadar basit ruhlu" sanmadığı için büyüktür.

Nâşit, sanatçı gururu ile halkın alçak gönüllülüğünü bir arada taşıyan tek adamdır.

KENAN HULÛSİ

Bu yazı yazıldıktan sonra, Kenan Hulusi'nin öldüğünü haber aldık. Genç yaşta hayata veda eden bu hikâyeci, en olgun eserlerini vermek üzere idi. Bugünkü hikâyecilerin en kuvvetlilerinden biri olan Kenan Hulusi: (Bir Yudum Su), (Bahar Hikâyeleri), (Son Öpüş), (Bir Otelde 7 Kişi) adlı dört hikâye kitabı neşretmiş, vak'ası Bulgaristan'da geçen bir romanını (Osmanoflar)ı Vakit gazetesinde tefrika ettirmişti. Realist ekol içerisinde mühim bir yer işgal eden bu hikâyeciyi, eserlerini tahlil etmek suretiyle tanıtmaya çalışıyoruz.[1]

[1] Bu bölümün diline dokunmadım. (Fü. T.)

Ülkenin kentli ile köylüsünü ve onların birbiriyle olan ilişkilerindeki sorunları gösterebilmek, bugünkü sanatçının başlıca görevidir. Yeni yazarlar içinde bu gerçeği benimseyen ve benimsediği ölçüde yapıt vererek sanatlarını kabul ettirenlerle karşılaşmaktayız. Bu başarının güçlüğü yüzünden fanteziye kaçanlar da var. Bugünkü öykücü, sanatın gizlerini, insan sorunlarının araştırılması ve incelenmesi biçiminde ele alarak sınırsız iç dünyanın duyarlılığını ortaya dökmektedir.

Kenan Hulusi, önceleri Fecriâti biçemine önem veren romantik bir öykücüydü. Yedi Meşaleciler ile beraber yayımladığı düzyazıcıklar ve Bir Yudum Su, bu döneme ilişkin örneklerdir. Son üç öykü kitabıyla bu vadiden ayrıldığı, gerçekçi sanata doğru gittiği seziliyor. 1939'da **Bahar Hikâyeleri** başlığı altında eski ve yeni dokuz öyküsünü yayımladı. Bu kitaptaki **Bir Bahsin Sonu** ve **Gece Kuşu,** günlük gazete öyküleridir. Bunlar her gün kılık kıyafet ve ad değiştirerek karşımıza çıkar. Öbür parçalar içinde üzerinde durulacak güçlü sayfalara rastladık. **Tarlaya Çevrilen Su**'da, köylünün teknikle nasıl çarpıştığı ve fabrikaların, köylere dumanı üstünde tüten bir takım toplumsal sorunlar getirdiği görülüyor. Sanatçı gözlem yapan bir adamdır, bir fotoğrafçı değil. Nasıl bir doktor organsal hastalıkları haber verirse, sanatçı da toplumsal çıbanların önünde konuşur.

Kenan Hulusi, 1940 yılında bir öykü kitabı daha verdi: **Bir Otelde Yedi Kişi**. Bu çeşitli türlere sokabileceğimiz yirmi bir öykünün biraraya gelmesinden doğmuş. **"Daldan ibaret bir fidan...Onu yepyeni dikmişti. S:7"** gibi ufak tefek dil yanlışlarına karşın, biçemin insanı alıp götüren özelliği bu öykülerin zevkle okunmasını sağlıyor. **İncir Fidanları**'ndaki olay ve tipler, **Paraşüt**'teki imajların bolluğu, **Bir Garip Adam**'daki ayrıcalıklı psikoloji hemen göze çarpan özelliklerdir. Bu yaşam dolu sayfalardaki biçem, Kenan Hulusi'nin bazı genç öykücülerden ayrılmasına, hatta üstün tutulmasına neden olacaktır. Son yılların yazarları, bu noktayı nedense sessiz geçiriyorlar. Olaylardaki devinim, tiplerin çizilişindeki ustalık, bir öykünün güçlü olmasına yetmez. Yapıtı hazla okutacak olan, biçemdeki duygusallık ile imajların yeniliğidir. Realizmin toplumsal ve estetik olanakları içinde, bu noktalar göz önünde tutulursa, istenilen özellikte öykü yazılabilir kanısındayız. Yukarıda adlarının saydığımız üç öykü, Jean Giono'nun XX. Yüzyıl natüralizmine uygun gibi görünüyor. Genç öykücünün, bu batılı romancıya ilgi göstermesi, ona İncir Fidanları'ndan daha güçlü öyküler yazdıracaktır. Kenan Hulusi, bazı öykülerinde, burjuvazinin özelliklerini benimseyerek konuşuyor.

Deniz Kenarında, Bir Otelde Yedi Kişi, Sayfiyede Bir Numero'da olduğu gibi. Ancak bu, tehlikeli bir şey-

dir. Burjuva insanları ve onların çevreleri, karşıt veya tarafsız bir gözlemcinin izlenimlerine göre anlatılırsa, öykücünün karakteri o zaman ilerici bir anlayışa sahip olarak kabul edilir. **İki Defa Ölüm. İle Büyük Savaş'**ta Makedonya'da geçen bir olayın incelenmesi örtülü fakat iyi verilmiştir. Bu vadideki öykülerden biri de **Vallah billah Yok**. Bunda kahramanların çizilişi daha ustalıklı. Türünde iyi bir örnek olacağını sanıyorum. **Kemahlı Değirmenci**, öbür öyküler içinde realitedeki genişlik ve derinlik bakımından hemen ayrılıyor. Köylü sorunlarından birkaçı önemle ele alınmış; bir köylünün hapishaneye düşme nedenleri cesaretle yansıtılmış. Yerli öykü arayanlara o sayfaları göstermeyi ne kadar isterdim. **Ömer Besi'nin Başı, Bir Hudut Oyunu, Aşk ve Otomobil**, kağıt sepetine atılacak parçalar. Şaştığımız bir nokta var: **Köyde Cinayet** adlı öykü, Kenan Hulusi'nin köyü hiç tanımadığı, hatta görmediği duygusunu veriyor. Öbür kitaplarındaki köylü üzerine yazdıklarını okumamış olsaydık şaşmayacaktık. **Yusufcuk**'taki köyü kavrama yeteneği yanında **Köyde Cinayet**, bir ortaokul öğrencisinin ödevi gibi iğreti duruyor. Bu öyküde o yörenin özellikleri bütün çelişkileriyle yansıtılamamıştır. Öykünün sonu da, ortaya atılan olayın çözümlenmediğini gösteriyor. **Kavaklı Kaz Hanında Bir Vaka**. Bunda da sonuç belirsiz. Öyküye gizemli bir hava vermekten çok, sorunların çözümlenmesi gerekir. **Dört Hanların Kulaksızı**'nda köylünün fabrika uygarlığına

nasıl gireceği incelenmiş, onun makine karşısındaki psikolojisi gerçekten iyi bir bileşim gücüyle işlenmiştir. Tiplerin karakterleri incelenirken onların yaşam karşısında neler düşündükleri ve zamanla değişen görüşler keskin çizgilerle belirtilmiştir. **Tuhaf Bir Ölüm,** psikolojik çözümlemeleri güçlü bir öykü. İnsan denen yaratığın iç dünyasında ne gibi bunalımların olduğu anlatılıyor. **Milyarder Makkinley'in Halıları**'nda, yeni öykü tekniği var. Fakat yazarın bu yoldaki hazırlığı yeterli görünmüyor. Çünkü kitabın son sayfaları **Bir Yudum Su** ve **Esma'nın Aşkı** gibi hastalıklı bir biçemle kaleme alınmış romantik öykülere ayrılmış sanki. Güçlü yazıların yanına bu zayıf parçaları koymanın sakıncası yok mudur? Yaşamı ve toplumu yansıtan öykülerin arasına, eski veya hiçbir sanat değeri olmayan taslakları sokmakla okuyucuya eski ve yeni kişiliği üzerine fikir mi vermek istiyor? Bu, bizce ilkel bir anlayıştır. Oysa değersizleri feda etmek cesaretini göstermiş olsaydı, yapıtlarının değeri artacaktı. Hayret edilecek bir noktadır ki, Kenan Hulusi, her yapıtında bu disiplinsizliği yapıyor. Zaten Türk sanatçılarının kusurlarından biri de her yazdığını yayımlaması, yapıtlarını hiçbir ayıklamaya bağımlı tutmamasıdır. Bu tür anlayış, kafalardan sökülüp atıldığı gün edebiyatımız yeni bir döneme girmiş olacaktır. 1940'da biri büyük, biri küçük olmak üzere iki öyküsünün birleşiminden oluşan bir kitap yayımladı: **Son Öpüş**. Kısaca konusu; Birinci Dünya Savaşı sı-

rasında çeşitli felâketlerin ortasında kalan Akviran köyüne eşkiyaları sokmamak için köyün en cesur ve genç erkeği Oğlak Ömer, sahte bir eşkiya kimliğiyle dağa çıkar. Bir süre sonra karısının jandarmalar tarafından birçok kez saldırıya uğradığın işitince, gerçek bir eşkiya olarak köyünü yakar; artık o tam bir eşkiyadır.

Bu büyük öyküde yeni bir teknik kullanılmış. Dilin şiirle yüklü oluşu, belki fanteziye kaçmasına neden oluyor. Deyişlerinde biraz kişisel hatta düşseldir. Kenan Hulusi'de realist olmaktan gelen olayların kökünü araştırıcı, teşrih edici bir eğilim yoktur. O, derine kapsamlı bir görüşle inmek istemiyor. Gerçi **Son Öpüş**'te bu ülkenin yaralarına değinilmiş, fakat bu yaralar temizlenmeden, sarılmadan bırakılmış. Öykücü, toplumun içindeki kaynaşmaları gören ve gösteren insandır. **Son Öpüş**'te uydurma bir tip var. Türkiye'nin hiçbir köyünde bu nitelikte bir adam yoktur. Ancak köy kâtipleri vardır ki bunlar da köylünün hükümetle olan işlerini düzenlerler. **Bir Aşk Hikâyesi'**nde yer yer güçlü parçalar olmakla beraber, konu bir efsane gibi süslenmiş, bu yüzden köyün gerçek havası soluklandırılamamıştır. Köyü tanımadan yazmak çetin bir iştir. Bunu şimdi anlıyoruz. **Yusufcuk**'ta Anadolu insanının çok önemli bir sorununa eğilmiş yazar. Bağrıyanık köylüyü büyük kentlere çeken gerçeklerin neler olduğu, onların öfke ve ayaklanmalarında ne gibi toplumsal nedenlerin rol oy-

nadığı **Yusufcuk**'ta apaçık belirtiliyor. **Bir Otelde Yedi Kişi**, son yıllarda çıkan güçlü öykü kitaplarındandır. Kenan Hulusi, biraz titiz davranıp, beş altı zayıf öyküyü feda edebilseydi, kitabın oylumu küçülecek fakat değeri artacaktı.

Görülüyor ki değerleri üzerinde görüşlerimizi açıklamakta bulunduğumuz öykücülerin zayıf yanlarına zayıf, güçlü yanlarına güçlü demekten çekinmiyoruz. Bu, bizim çelişkiler içinde olduğumuz değil, tarafsız bir yöntemle fikir yürüttüğümüzü kanıtlar.

DUMAN ve ALEV'den *

* Günlük-Anı May Yay. 1968

DİNAMO'NUN YAZARLIK SERÜVENİ

Türk edebiyatı, 1940'dan sonra Toplumsal Gerçekçilik plânı içinde önemli bir atılım yaptı biliyorsunuz. Bu atılımı salt edebiyat içinde de görmemek gerekir bence. Özellikle resim sanatı alanında dokuz-on kadar ressamın böyle bir dünya görüşünden hareket ederek çığır açtıklarını unutmamalıyız. **Liman Sergisi,** bu hareketin belgelerini, ürünlerini getirmiş, Türk resminde bir devrimi gerçekleştirmiştir adeta, bugünkü en iyi ressamlarımız ya Liman çekirdeğinden gelirler ya da o serginin içeriği ile yetişmiş kuşaktan hız almışlardır. Liman Sergisi ayrıca ozan ve yazarlarla ressamların yakın ilişki kurdukları bir dönemin başlangıcını da gösterir. Şimdi bakıyorum da bu yakın bağları pek göremiyorum. Koptular birbirlerinden. O dönemin ortak çalışmaları yok bugün. Bizler eskiden birbi-

rimizi sergilerde görürdük. Dertleşme, sanat üzerine konuşma yerleri idi sergiler.

Hasan İzzettin Dinamo'yu, işte o ünlü Liman Sergisi'nin açılışında tanıdım ben, sergiyi gezerken kim tanıştırmıştı anımsamıyorum. Bütün 1940 kuşağının sanatçıları orada idiler. Sonraları onlarla Nisuvaz Birahanesi'nde ve Ankara Pastanesi'nde karşılaştıkça konuşuyordum. Dinamo, çilekeş Anadolu halkını iyi tanımış görünüyordu. Doğaya iyice tutkundu. Dünya şiirini, zengin şiir kaynaklarımızı incelediği anlaşılıyordu konuşmalarından. Mitolojiden de yararlanmasını öğrenmişti. Söyleyiş biçimi, onun büyük şiire yöneleceğini gösteriyordu. Tam o sırada çalışmaları bıçakla kesilir gibi koparılıp atıldı. Er olarak askere aldılar. Güney sınırımızdaki bir kasabada yıllarca sürecek görevi başladı.

Bir yıl sonra İstanbul'a döndüğünü söylediler. Ama bu dönüş, doğal koşullar içinde olmamış. Daha askere gitmezden önce, CHP yönetiminin kendisini adım adım izletmesinden bizar olmuştu. Bu baskı, yurt görevine başladıktan sonra da azalacağına artmış. Ve ona askerlik ocağını bıraktırmış. Söylendiğine göre, gizlice İstanbul'a gelmiş, bir arkadaşının evinde oturmaya başlamış. Bir rastlantı oldu. Ben de Dinamo'yu o evde gördüm bir kez. Ev sahibi Harbiye'den kovulma bir vatandaş. Evdeki durumu görünce: "Dinamo, dedim, bu adam polis, senin

kimlerle konuştuğunu izliyor" Dinamo: "Hayır dedi, herkesten kuşkulanmamak gerek. Herkese böyle dersek kime güveneceğiz?" içinde bulunduğu ruh yapısı, onu böyle bir kanıya götürmüştü. Herkesi temiz insan kabul etmeyi yeğliyordu. Tartışmadım, sustum. Aradan birkaç ay geçti. Sonunda Dinamo, yeniden askerlik görevine döndü.

Sonradan öğrendim ki evinde kaldığı Orhan adındaki kişi, sahiden polisin adamı imiş. Dinamo ile görüşenleri saati saatine bildirirmiş. Şimdi düşünün biraz: CHP yönetimi polisi nereden nereye doğru itmiştir. Bir ozanı, gizli işlerin çapraşık yollarına atmaya çalışmış onu kuşku ile bakılır insan haline getirmiştir. Sonuçta zoraki olarak suçlu yaratılmak istenilmiş ve bunda bir dereceye kadar başarı da sağlamıştır. Şimdi, Dinamo'yu nerede görsem konuşurken, anlattıklarında suçluluğun bir kıymığı bile olmadığı halde, iki yanına bakar, arkasında kendini dinleyen var mı diye çevreyi kollar. Böyle bir psikolojiye iyice itilmiştir o. Belki bu alışkanlığı ölünceye dek bırakamayacaktır.

Galiba altı-yedi yıl sınır boyunda askerlik yaptı. Bitirdikten sonra İstanbul'a dönmüş. Kendisine bir gecekondu yapmış. Yani çocuk yaşından beri başladığı çileli yaşamı bitmemiş. Günlük ekmeğini, kendisine iş verilmeyen çok sevdiği ülkesinde kazanmak istemiş,-ünlü deyimle- o-

nu taştan çıkarmaya çalışmış. Bu durum, hâlâ sürüp gidiyor.

Dinamo, aydın bir kişidir. Zengin kalemi vardır. Durmadan romanlar, şiirler yazar. Sayısız şiirini yitirmiştir ya da elinden almışlardır, geri vermemişlerdir. Yıllardır onun edebiyatta bir çıkış yolu aradığını seziyordum. Askerlikten dönüşünden sonra uzun süre görmedim kendisini daha doğrusu rastlantı olmadı.

Zor yaşam, yapıt yaratmaktaki gücünü arttırmıştır. Edebiyat dergilerinin hemen tümü, sayfalarını ona kapalı tutmalarına karşın, o, sekiz ciltlik **'Nehir Roman'**ını ortaya koyabilmiştir. Bazı yapıtlarını müsvette halindeyken polisin elinden aldığını söyler. Şimdi onları ikinci, üçüncü kez yazıyor. Geçen gün yeni romanının ne zaman çıkacağını sordum. **"Ateş Yılları"**nın üçüncü baskısı mı? Basımevinde hazır" dedi. Yani **"Ateş Yılları"** üçüncü yazılıştan sonra yayın yaşamına kavuşmuş oluyor.

Bir kenarda eski-yeni şiirlerini bir iki dergide yayımlamaya başladı. Bununla gösterdi ki Dinamo, bir el darbesiyle kenara itilemez. Yaşı ilerlemişti ama ilk şiirlerini yayınlayan bir genç ozan gibi yayın alanında umutlarla yürüyor şimdi.

Belleğim beni yanıltmıyorsa, şu dizeleri olan bir şiiri vardı:

Sen Türkiye'nin haşin yüzü
Çobanlarla oturup yeşil çini
Akşamın içinde
Yedi dağı mest eden orman kebabını
Burnunun kanatlarını oynatarak koklarken
Haczedilmiş sürülerle beraber
Şehirlere doğru yürüdüğünü hatırlarsın elbet
Hülasa vatan
Başka bir şey değil yaşamaktan
Zincirsiz kelepçesiz ve rahat

Bu dizeleri İkinci Dünya Savaşı yıllarında söylemişti. O yıllarda bazen sectarisme'e kapıldığı oldu. İnançları ile şiirlerini dengeli bir bileşime getiremedi çok kez. Bundan ötürü ağır serüvenlere karşı koymak zorunda kaldı. Sanıyorum ki şimdi bir ozan, bir yazar olmanın ölçülerini daha iyi biliyor.

Bana sorarsanız Dinamo, bir doğa ozanıdır. Anadolu doğasını tel tel ayırıp, onlardan en güzel sesler çıkarmasını bilir. İnsanların kendisine reva gördükleri kötülüklerden kaçarak doğaya sığınmıştır hep. İyimserliği orada aramıştır. Dünyaya küsmeyi tanımaz çünkü. Gözyaşında bile geleceğe umutla bakmayı aramış, onu dizelerine koymuştur. Aydınlığın, güzel günleri özleyen insanların gözlerinden geçerek geleceğini söyleyen bir ozandır o. Kötü günlerin ardından güzel günlerin geleceğini şiirlere koymak az bir çaba mı?

ATTİLÂ İLHAN'I GÖRDÜNÜZ MÜ?

Attilâ İlhan, 1945'te karşıma çıktığı zaman lise öğrencisiydi. Saçları kısa kesilmiş, esmer bir delikanlı. Gözleri derinlemesine bakıyordu us pırıltısından. Çivi gibi bir genç, dedim içimden. Daha önce **Yürüyüş Dergisi** çıkarken bana mektuplar yazıyordu. Bahçe kasabasından. Mektuplarıyla gönderdiği şiirler, henüz denizin dibini göstermiyordu. Ama daha çok gençti, çocukluk çağından yeni çıkmıştı.

Sonra, küçük bir roman gönderdi. **"Harman Zamanı"** gibi bir ad taşıyordu. Bana asıl o ilginç göründü. Bu küçük kalem, bal gibi roman yazabilir, diye düşünmüştüm. Çalışkandı, güçlükleri yenecek yeteneği vardı. 1945'te ben Ankara'ya gidince, ilişkilerimiz kendiliğinden koptu.

1946'ya geldiğimizde şiirini hızla geliştirdiğini gördüm. CHP yarışmasında derece alan uzun şiirini okuyunca, destan ağzı ile hem de bileşim kurarak ileri bir plâna geçeceğini anlamıştım. 1942 de bana gönderdikleri ile 1946'da yazdıkları, şiir çalışmalarında şaşırtıcı bir mesafe aldığını gösteriyordu. Çok geçmeden ilk kitabı **Duvar** ile bunun somut örneklerini çıkardı karşımıza.

Attila İlhan, şiirlerini duygusal bir içerikten getiriyor diye düzyazılarında savunduğu, dile getirdiği düşüncelerle çeliştiğini söyleyenler var. Oysa, çok zaman değildir öyle, toplumsal gerçekçilik, her yazı türünde değişik olanaklar kazanır. Şiirin kendine özgü tekniği, yazılış biçimi vardır. Tam gerçekçi bir öyküyü alsak ele ve sonra bir şiirin dizeleri içinde görmek istesek onu, değişik söyleyiş koşulları çıkar önümüze. Bundan ötürü toplumcu şiiri, gerçekçi bir öykünün yapısı içinde düşünmemeliyiz. Şiirde bir bileşim ve orkestrasyon kurabilmiş mi ozan, ona bakmalıyız. Az önce söylediğim yanılgıdan hareket ederek, Attila İlhan'ın ve benim şiirimi, düzyazılarımızda savunduğumuz fikirlerle çelişik gibi göstermeleri, realizmi bilmemelerindendir. Aslını ararsanız, ülkemizde toplumsal gerçekçilik, yeni yeni anlaşılmaya başlandı.

Roman dalındaki umudumu 1953'te gerçekleşirdi. İlk romanı **Sokaktaki Adam**, bana göre çok ilginç bölümler getiriyordu. Anlatım biçimi çok sıcaktı. Bu umudu

daha da güçlendirecek romanlar yazabilir, diye düşünürüm hep.

1952 ile 1956 arasında tartışma yazıları ile geniş yayın yaptı. Geri sanat yandaşları, biçimci ozan ve öykücülerle o sıralar, kalem kavgasına girişti. Onların koflukları-nı, yaşamları ile verdikleri yapıtların birbirlerine karşıt olduklarını açık-seçik gösterdi. O günlerde formalistlerin, soyuta yaslananların batı kopyacılığı yaptıklarını, ulusal edebiyata karşı olduklarını bir o söylüyordu, bir de ben. Bugün o kanıyı paylaşanlar çoğaldı doğal olarak. Ulusal Sanat üzerine görüş ve yargılar iyici yaygınlaştı.

Belki açık-seçik anımsamayanlar vardır. 1947 ile 1951 arası Toplumsal Gerçekçi ozanlar, baskı yüzünden hemen hemen hiç yayın yapamadılar. 1952'den sonra başladık yazdıklarımızı az az yayınlamaya. Hiç yayın yapamayan ozanlar da vardı. H.İ. Dinamo gibi. Ya da Rıfat Ilgaz mizaha, A.Kadir ise Mevlâna, Homeros çevirilerine yönelmişti daha çok. İşte Attila İlhan'ın Sosyal Realizm tartışmalarını başlattığı sıralarda, Gerçekçi Ozanları bir kenardan ufak ufak taşlayışı, bir dönemin eleştirisi sayılmazdı pek. Aktif Realistler olarak nitelediği bizler, ağır bir baskının altındaydık. Dağılmıştık. Dergilerimiz yoktu. Biçimci sanatçıların dergilerine giremiyorduk. Korkulu kişiler gibi gösteriliyorduk. Böyle bir ortamda, formalistlerin çöküşünün analizi yapılırken, **Ulusal Edebiyat**'ın kurul-

masına emeği geçenlerin çalışmaları da anlatılmalıydı. Attila İlhan, işte bu gerçeği son yıllarda daha iyi anlamış görünüyor.

Şiiri bilmek, edebiyatı bilmek diye bir yetenek var ya, bizde bazı ünlü ozanlar bile bunun estetiği, içlemi üzerinde kafa yormadan üne kavuşmak istemişlerdir. Hele dünyanın ünlü ozanlarının serüvenlerini bilmeden, onlara öykünmeleri, bir Baudelaire'i, Bir Verlaine'i Türkçeye getirmek biçiminde açıklanarak geçiştirilemez. Gerçek anlamda şiirin geçirdiği serüveni bilmek bir ozan için çok önemli bence. İşte **Attilla İlhan**, bu eski sanat türünü anlatmasını, yazmasını biliyor.

İLHAN TARUS'UN ÖFKESİ

Ankara'da sürekli on yılımı bıraktım. 1947 ile 1956 arası idi. Bir-iki bulvar kahvesi, bir-iki Posta Caddesi içkievinden geçip duruyor şimdi anılarımız. Baharı pek yoktur Ankara'nın. Mayısı bile kışın içinden geçen bir tren sanırsınız. Pardösünüz sırtınızda ya da kolunuzda olmalı. haziran dendi mi, başlar asfaltın kabına sığmaz sıcaklığı. Temmuzda, ağustosta artık duramazsınız Ankara'da. Ama eylül usul usul yaklaştı mı-Nazım'ın deyimini buraya oturtursak başlar o zaman, 'takım taklavatıyla bozkır akşamı" yani Ankara'nın sürekli sonbaharı gelir oturur pencerelerinize, bulvardaki masanıza, dostlarınızın biraz içkili söyleşisine. 1962 ve 1963'te tekrar gittim Ankara'ya. Her ikisinde de kış aylarının çamurlu asfaltı, kömür dumanla-

rının Yenişehir'de caddelere kadar inen atmosferi vardı. Dostlarımı gördüm demeyeyim, rastladıklarımla konuştum daha çok. İkişer, üçer gece tiyatrolarını izledim. Ama olmadı, bıraktığım Ankara'yı bulamamıştım. Yerine oturmamış, inşa halinde bir Ankara çıkıyordu her adım atışımda karşıma. Bu kısa süreli konukluğumda her saatim doluydu. Yaptığım ziyaretlerden kendime azıcık zaman ayırıyordum. Ankara'nın yaşantısına giremeden ayrıldım.

9 Ocak akşamı radyo, **İlhan Tarus**'un ölüm haberini verdi. Ankara'da geçen sürekli on yılımın anılarına daldım. Soğuk, kaskatı kış günlerinin, üşüten baharlarının uzak görüntüleri içinde dolaştım biraz. O bürokrasi çarkının dişlileri arasında on yılım geçip gitti. En verimli gençlik yıllarını, dişliler eğitip götürdüler. Ozan çekilerinin, sanatçı çilelerinin omuzlarımıza ağırlığını bıraktığı sıralarda onu Ankara'da tanımıştım. Şimdi bir an onun öfkeli yürüyüşünü, kızgın konuşmalarını düşündüm. Kızgınlığını belli etmemek için kahkahalar atışını anımsadım. Ve şöyle bir gözleme vardım: Yerli öykücülerden, romancılardan kimseyi kolay kolay beğenmezdi. Beğenileri, ilkin duygusal bir açıdan geçiyordu. Bundan ötürü kanıları kuşku çemberinden dışarı çıkmıyor, bir öykü yazarını beğenmiş olsa, bir gün o öykü yazarının, bu beğenişi kendi aleyhine kullanılmasından korkuyordu. Sanatçı kişiliği yapayalnız-

dı. Öyküde ün yapmış hiçbir kişi, kendisini sevmiyordu. Tek başına bırakılmıştı.

Ozanlar, öykücüler onu kızdırmaktan adeta zevk alıyorlardı. Uzun süre kaçtı bu çevreden. Muzip arkadaşlar, saklana, gizlene üstüne gittiler. 1954 ya da 1955'te Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin yıldönümü idi. Salim Şengil, bir kokteyl partisi verdi. Bütün genç yazarlar, ozanlar, öykücüler toplanmıştık o gün. Üçer-beşer kümelenmiştik. Cigara dumanlarının arkasından, alkol denizine girilmişti. Bilmem yanılıyor muyum? Bir anket konusu atıldı ortaya. "Üç kötü öykücü, üç kötü ozan adı söyler misiniz? Ya da beğenmediğiniz üç öykücü, üç ozan sıralar mısınız?" gibi sorular vardı ankette. "Şairler Yaprağı Dergisi" adına Tarık Dursun düzenlemişti bu soruları galiba.

Biraz espri, biraz şaka getirsin, dergi gürültü ile dikkati üzerine çeksin istiyorlardı herhalde. Anket sonucu, sıcağı sıcağına, daha orada ağızdan ağıza yayılıverdi Öykücülerden İlhan Tarus ve Tarık Buğra en çok olumsuz oy toplayanlardandı. Kokteyl dağıldı. Salim Şengil ve daha birkaç arkadaş Posta Caddesi'nde Kürdün Meyhanesi'ne gittik. İlhan Tarus, Suphi Taşhan, Şahap Sıtkı ve şimdi anımsayamadığım birkaç arkadaş oturuyorlardı. Bizi masalarına çağırdılar. Tekrar aynı konu açıldı. Tarus kızarıp bozarıyordu, kırılmış gibi bizlere bakmadan konuşuyor.

anketin bizim dürtümüzle yapıldığı kanısına saplandığını belli ediyordu oysa benim listede İlhan Tarus yoktu.

O ankete yanıt verenleri yıllarca bağışlamadı. Anket üzerinde hiçbir etkimiz olmadığı halde konuşmadı bizimle. Mayasında varolan öfke, gittikçe büyüdü, daha huzursuz, daha kızgın yaptı onu. Hatta uzun süre dergilerden, sanat topluluklarından koptu. Öfkesini bir türlü yenemedi. Öfkesi onu yenik düşürdü. Gerçi bu küçük alayın, onun belleğinde bıraktığı izin yanı sıra, o da yanlış atılımlar yapmadı değil. Bu atılımlarda mizaç yapısının, Demokrat Parti paraleline iyice girmesinin etkisini yadsıyamayız. Kalemi ile büyük paralar kazanmak, başlıca amacı idi. Ama buna sanat yapıtı yaratarak değil, siyasal oyunların içinden geçerek varmak istiyordu. Bundan dolayı bıraktığı yapıtların hemen hemen hiçbirinde, insan ilişkileri üzerine üstün bir bileşime varamaz. Hızlı yazmıştır. Büyük başarı çizgisine yaklaşmak istemiş, ulaşamamıştır. Öfkeler bazen büyük kalemler getirir. Toplumsal gerçekçiliğin bilincinden geçirir insanı. İnsanoğlu kızgınlığı bir yerde yenerek, başlarsa yazmaya, gözlemlerin içinden bir birleşime varır. İlhan Tarus, çoğunlukla gerçekçiliği, bizim ülkemiz koşullarına göre, karamsar bir dünyaya bağlıyordu. Salt acı gerçekler, çirkin kişiler, olumsuz tipler çizmekle toplumsal sanat yapısı kurabilirim sanıyordu. Bu karamsar dünya penceresi, onu hep ışıksız bir odada bıraktı. İnsan sevgisi-

ne yaslanan gözlemciliği arayıp bulamadı. Düzeni bozuk bir toplumda, toplumsal gerçekleri, diyalektik görüş açısından bakarak inceleyemezsek dar natüralizm kalıpları bizi bileşimci bir sanata götürmez. Çıplak olguları göstermek yeterli değil çünkü. Gerçeklere bakmasını daha öğrenmek ve bu gerçekler üzerine bir dünya kurmak, bir yorum yapmak önemli bence. Bu açıdan İlhan Tarus'un kitaplarına girersek, önemli, sanatçı bir kişilikle karşılaşmayı çoğu zaman, ama Doktor Monro'nun Mektubu (1938) öykülerinden başlayarak, Var Olmak (1957) romanına kadar geçirdiği yazarlık grafiğini incelersek, kendi çizgisi üzerinde önemli atılımlar yapmıştır. Bu atılımların sınırı içinde, insanları anlatmada, insan ilişkileri üzerinde bileşime varmada, bir gerçekçilik tutkusu yaratmada, anılacak bir ad bırakmıştır.

TEK ADAMI SÖYLEYEN ŞİİR

Ahmet Kutsi Tecer'in şiiri, bir atılımdan sonraki durgunluğu gösteriyordu önceleri. Daha folklora da yaslanmamış o sıralar. Biraz Charles Baudelaire esintisi geçiyor şiirinin içinden. Biliyorsunuz o dönemin öbür ozanları, ölçü ve uyak matematiği sınırlarında kalmayı yeğ görüyorlardı. Tamamen yüzeyde kalmış, sığ bir şiir asalaklığını sürdürüyorlardı, demek daha doğru bir söz olur onlar için. Bugünkü şiirde görülen gelişmeyi ölçü alırsanız ve böylece bir değerlendirmeye geçerseniz Orhan Seyfi ya da Yusuf Ziya'yı şiir sanatına hakaret etmiş sayar, konu dışına çıkarırsınız. Nazım Hikmet'in bugünü getiren dünkü şiirinin karşısında, bireysel ölçüler içerisinde Necip Fazıl ile biraz ulusal ses hançeresi olarak Kemalettin Kamu görünür. Bu iki ozandan bir süre sonra Ahmet Hamdi, Ahmet

Kutsi ve Ahmet Muhip gelir, hemen arkalarından da Cahit Sıtkı. Ahmet Kutsi Tecer'in önceki şiiri, biraz yarım uyak endişesi taşısa bile, folklor zenginliğinden habersiz görünür. Ozanlığının ilk dönemidir bu. 1940'dan sonra,yayınladığı şiirler folklora iyice yaslandığı halde, folkloru şiirinde ustaca uygulayan bir kalem olarak gözükmez. Bundan ötürü folklor malzemelerini biliyordu, topluyordu ama, bunlarla bir bileşime varamıyor, uygulamayı yapamıyor kanısını veriyordu bizlere. Düşününüz, gerçek halk ozanlarının hemen tamamı ümmidir. Ölçülü yarım uyakla yazarlar ama, yaşadıkları ortamdan gelen içtenliklerini şiirlerine koymasını bilirler. "Olduğu gibi"likten gelme söyleyişleri, en birinci özellikleridir. Onlara bakarak, bugünkü ya da dünkü kentli aydın ozanlar, o tarzı, yeni bir bileşime varmadan alırlar da tıpkı o ümmi ozanlar gibi yazarlarsa ne olur? Tuttukları yanlış bir yol olur ve ortaya koydukları yazı parçaları da okunmaz, çekilmez olur. Ahmet Kutsi Tecer, böyle bir akımı başlattı ve örneklerin kötülüğü daha başlangıçta kendisini de şaşırttı. Hatta diyebilirim ki kendi şiiri de daha o noktada tıkandı kaldı. Bu alanda verimli olamayışı, o tükenmez folklor zenginliğimizi şiirine, sanatına uygulayamayışından gelir diyorum kendi kendime.

Gerçekçilik savaşına 1941 yılında başlamıştık. Nazım Hikmet'in susturuluşundan sonra roman ve hikâyemiz,

çağdaş dünya görüşüne uygun toplumsal, insancıl kanala yönelirken ve bu alanda da başarılı örnekler, yumurtalarını içten içe gagalarken, şiirimiz çıkmaz bir yola doğru itiliyordu. Sonuçta, Orhan Veli şiiri, yalın bir söyleyişten hareket etmesine, hatta güç kazanmasına karşılık bir yere geldi ve tükendi. Bir taraftan da, Toplumsal Gerçekçi ozanlar yarım kalmış bir sesi devam ettirme çabasına giriştiler. Yürüyüş, Yeni Edebiyat, Ses Dergisi bu şiiri sürdürmenin serüveni ve dizeleri ile doludur. Fakat bu ozanlık serüveni, polisin baskı yöntemleri içinden geçerek, estetik olanaklar araştırıyordu. Hakçasını söylemek gerekirse, zor bir dönem yaşıyorduk. Bir dergi kapanırken, öbür derginin hazırlığı bütün dünyamızı kaplar olmuştu. 1942 yılının sonbaharında, gözbebeklerimde ilk kez Ankara'nın silueti durdu. Ülkü Dergisi yönetim evinde çalışan hikâyeci arkadaşım Sefer Aytekin'i görmeye gittim. Devlet tarafından bütün giderleri karşılanan bir dergi evi idi orası. Sefer'le bir süre konuştuk. O sırada Ahmet Kutsi telefon etti. Dergi için birşeyler söyledi. Konuşmanın sonunda Sefer Aytekin;

"Kutsi Bey, burada şimdi kim var biliyor musunuz? Ömer Faruk Toprak yanımda" dedi ve telefonu bana verdi.

Ahmet Kutsi, nazik bir dille beni tanımak istediğini, evine kadar zahmet edip edemeyeceğimi sordu. Olumlu

cevap verdim. Tarif ettiği şekilde evini buldum. Bana olan ilgisi şöyle başlamıştı. O sıralarda İstanbul'da haftalık İnkılapçı Gençlik gazetesini yönetiyordum. Orada **"Sükasa Mektuplar"**ın yanısıra bazı eleştiri yazıları yayınlıyordum. Bunlar ilk düz yazı denemelerimdi. İster istemez beraberinde bazı sert çıkışları da getiriyordu. Bu eleştiri yazılarımdan biri, Tecer'in dikkatini çekmiş olmalı ki, Ülkü'de iki sayfalık bir yazı ile bana uyarma, öğüt, övgü ve yergi getiren sözler etti. Yazısını beğenmemiştim. Arkadaşlarımdan bazıları beni karşılık vermeye zorladılar. Cevabı gereksiz buldum. Bir zaman sonra, bir mektup gönderdi bana. Ülkü Dergisi için benden şiir, yazı istiyordu. Ankara'ya gidişim ve beni davet edişi, bu ilişkilerden sonra oldu.

Beni eşi ile birlikte karşıladı. Sanatçıya, ozana değer veren hallerini gördüğüm bazı yaşlı ya da genç ozanların birbirlerine değer vermez göründüklerini bildiğimden, beni şaşırtmıştı o gün. Ben daha, dünya görüşümü, sanat açımı yeni yeni kuruyordum. İlk denemelerim yayınlanıyordu. Ona yayınlanmamış ilk şiir kitabımdan parçalar okudum. Hararetle beğendiğini söylüyordu ama, Ülkü Dergisi'nin tutumuna uzak durduğumu iyice anlamıştı.

"Bir de Ülkü'de yayınlanan şiirler gibi denemeler yapsanız ve bize gönderseniz" diyordu arada bir.

Bense Ülkü'nün tutumunu ulusal bulmuyordum. Üstelik tekdüze idiler. Bugün o derginin sayfalarını açsanız, folklor içinde bulunan, ulusal bileşimi nasıl yanlış anladıklarını ilk bakışta anlarsınız.

İki-üç saat hep edebiyat, özellikle şiir sanatı üzerinde konuştuk. Benim, kendi biçimsel folklor anlayışına değer veren bir kişi olmadığımı anladı. Gene de Ülkü'ye uygun şiirler-düzyazılar gönderirsem kıvanç duyacağını belirtti.

AYVA SARI NAR KIRMIZI SONBAHAR

Tarancı'nın şiiri 1930'lardan geliyor. Tek sesli karanlık bir şiir bu. "Ömrümde Sükût", gerçi bir duyarlığın tellerine vurarak, yeni imajlar getiriyordu ama Necip Fazıl'ın ya da Kemalettin Kâmi'nin ölçülü uyaklı şiirindeki ustalığa varamamıştı. Çağdaşları arasında daha Avrupalı, geçen yüzyıl ya da yüzyılımızın Fransız ozanlarının etki sınırı içinde şiir serüvenine başlamıştı. "Ömrümde Sükût"u kendisine özgü şiir olanakları içinde bile inceleseniz zayıf bulursunuz. Güçlü bir ozan damarı bulamazsınız onda. Zaman onu yok etmedi. Tarancı aşkla heyecanla sevdiği şiire, daha sonra da devam etti. 1940'a kadar ki şiiri tamtamına tekdüzedir. Eni konu karamsardır. O sıralarda "sözcük sanatı açısından bile Necip Fazıl şiirini aşmıştı,

hatta ona varmıştı" diyemeyiz. Orhan Veli hareketinden sonra Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiiri uzun süre titreşimler geçirerek, yeni bir potaya, yeni bir duyarlılığa geçmek için çok uğraştı. Bazı şiirlerinde bunu başardı da. Ama istediği kata varamadı. Kötümserlikten kısmen sıyrıldı, yaşam üzerine bazı güzel serenatlar yazdı. Çünkü Cahit Sıtkı, küçücük kozası içinde kendi tedirginliğini yaşamaya adeta mahkûmdu. İstese de oradan dışarı çıkamıyordu. Açık havaya, daha serazat olmaya gücü yetmiyordu, diyeceğim. Çağının küçük ozan yaşantısı içinde bir alkol dünyası kurmuştu. Toplum ile çatışmasını kendi içinde, kendi iç dünyasında sürdürüp götürüyordu. Arkadaşları arasında politik görevler almış kişiler vardı. Kendisinden önceki kuşak ise hemen büyük çoğunluğu ile mevki sahibiydi. O, bütün nimetlerin dışında kaldı. Ankara bürokrasisinin çarkları arasından çıkamadı bir türlü. En önemlisi, kişiliğini kurmaya başladığı yıllarda ülkemizin yöneticileri ile yazarlar, ozanlar büyük anlaşmazlıklara düşmemişlerdi henüz. Mustafa Kemal'den sonra işler değişti. Devlet yöneticileri sanatçılara düşman gözü ile bakmaya başladılar. Tarancı'nın ve bazı formalist sanatçıların bohem çizgisine girişleri, o tarihten çok geriye gitmez, bireyci akımı yürüttükleri için, o dönemde bir dayatma hareketi başlatamadılar sanatçılar. Ağır bir içki denizinin içinden geçerek, günlük ekmek parasına düştüler. Bu ekmek parası aslanın ağzında değil, midesindeydi. Elinizi sokup alacaktınız. İşte

böyle bir dönemde tanıdım Tarancı'yı. 1941 ya da 1942 yazında Küllük'te tanıştık. Yardımcı öğretmenlik yapıyor, Cumhuriyet Gazetesi'nde arada bir öyküler yayınlıyordu. Yardımcı öğretmenlikte, tatil başlayınca para kesiliyordu. Tanıştığımız gün, bundan yakındı. O sıralarda başlayan bazı sanat akımlarının dışında kalmamak için kuşkular içinde yaşadığı her davranışından belli oluyordu. Onda gördüğüm birinci özellik, şiire, sanata olan sevgisiydi. Yapmacık hiçbir davranışı yoktu. Gerçekten iyi bir insandı, demek, onun tertemiz bir yürek taşıdığını deyimlemeye yetmez sanırım. Bir pazar günü Fethi Giray ile beraber, Mis sokağının sağ tarafında bir apartmanın birinci katındaki pansiyonuna gittik. Bir bekâr odasının susan havasında, Cahit'in dizelerine giren yaşamı, hüzünle sardı o gün bizi. Yeni şiirlerini dinledik. Başlangıçtaki kılçıklı dizelerden kurtulmuş, daha ustalaşmıştı. O günü açık seçik karşıma getiriyorum şimdi. Sait Faik'in o yıllarda sık sık uğradığı bir meyhaneye gittik. Sait yoktu. Cahit Sıtkı ile ilk içişimiz değildi. Tarzını biliyordum. Ama o günkü içkili halini görünce korktum. O meyhanede sandalye bulundurulmuyordu. Cahit, taburenin üzerinden birkaç kez düşecek gibi oldu. O küçük yapılı bünye, daha yıllarca önce, içki ile böylesine sarsılıyordu.

Cahit Sıtkı Tarancı'yı yitireli on yıl oldu. Daha önce de otuz bir ay on beş gün gibi uzun bir süre yaşıyor sayıl-

mazdı. Bu süre içinde yazamadı, okuyamadı, konuşamadı çünkü. Bir ozan için bunlarsız yaşamak olur mu? En acısı bu. Yüreklerimizi burkarak oldu işte...

Tarancı, **Hececiler** diye anılan ozanlardan sonra yetişen edebiyat kuşağının en ünlü kişisi diye bilinir. Fransız ozanlarından en çok Verlaine, Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud etkisine girmiş, tutumunu onlara paralel yürütmüştür. Çok zaman tek adamın türkülerini söylemekle yetinmiş. Sınırları belli küçük bir dairesi vardır. Son şiirlerinde bireyci duyguları dile getirmekte gerçekten eşsiz bir hüner göstermiştir. Önceleri karanlık bir odada kapalı sanırdınız. Şiirleri öylesine ölümü, umutsuzluğu istekle söylerdi ki... Bu duygusunu yitirmemekle beraber, bir zaman sonra Yeni Şiiri'mizin aydınlığı onu da kendisine çekti. Yaşamı aşkla ateşle sevdiğini söyleyen şiirlerini son on beş yıl içinde yazmıştı. Bunlarda bir taraftan yaşama sevgisi üzerine, bir yandan da yazgıya boyun eğen acı bir söyleyiş görülüyor.

Orhan Veli'nin şiirimizdeki başkaldırma hareketi sırasında modern şiir anlayışına girmek için sürekli bir çaba gösterdi. Bu çaba, Tarancı'nın sanat yaşamında önemli bir yer tutar. Bu noktayı şöyle açalım: 1937 yılına kadar yayınladığı şiirler, onu Hececiler'den biraz ileride tutuyordu. İçe dönek ve ışıksızdı ama yüzeyde değildi. Orada direnip kalsaydı, bir Ali Mümtaz Arolat, bir Ömer Bedrettin ya da

Necmettin Halil düzeyini pek aşamayacaktı sanırım. Bu tarihten sonra Fransız Şiiri'nin daha da derinliğine indi. Onları bir baştan bir başa okumaya koyuldu. Hayran olduğu imzalar içinde güçlüler de vardı, güçsüzler de. Ama bunlar, Ahmet Haşim'in, Necip Fazıl'ın okuduğu, yararlandığı ozanlardan birkaç gömlek üstündüler. Böylece Fransa'dan yeni soluklar kazanarak döndü. Bu sırada Orhan Veli'nin -öyle sanıyorum ki- Tarancı üzerinde sanat tutumunu daha çağdaş bir çizgiye getirmesi bakımından önemli dürtücülüğü olmuştur. "Ömründe Sukût"u yazan adam, Ahmet Haşim'i izlemek için hazırlık yaparken, şiirimizin yeni serüveni karşısında bir an durakladı. Ozanın toplumsal görevi olsun istemiyordu henüz. Oysa bir ülkenin yücelmesi, o ülkedeki insanların aydınlığa, insanca duygulara yaklaşması, girmesi ile gerçekleşir. Düşünün, bir ülkede büyük silolar, köprüler, binalar yapılabilir. Bunlar yeter sayılır mı? Üniversiteler, tiyatrolar, konservatuarlar, kütüphaneler açılmazsa, bilim adamları, romancılar, ozanlar yetişmez. Az buçuk var olan sanatçılar, yapıtlarını ortaya koyacak alanlar bulamazlarsa, o ulus ileri uygarlık katına ulaşmış sayılır mı? Tarancı, yaşamının son yıllarında bir ozanın, salt tek adamın çaresizlik taşıyan duygusal dizelerle yetinmemesi gerektiğini gerçi söylüyordu ama, bunu şiirlerine koymak çabasını göstermiyordu. Eski şiirin bazı kuralları onu olduğu yere bağlıyor sanırdınız. Değil sanmak, bu böyleydi. Çağımız değişti. İn-

sanlar sanat ürünlerinde daha çok ışık arıyor artık. Elli yıl önceki ozanlar gibi çağrışımlar ağına kapılıp kalmıyor günümüzün ozanı. Hiç kuşku duymam, Tarancı, daha bir süre aşkla okunacaktır. Tıpkı otuz yıl önce Faruk Nafiz'in gençler tarafından sevildiği gibi. Burada bir yüzey ozanı ile ölüm duygusunu derinliğine işleyen, bunun yanında yaşamak üzerine acı dizeler döken bir ozanı karşılaştırıyorum sanılmasın. Tarancı'daki öz ve biçim (bizim şiirimize göre) aşınmış, alışılmış duygularla kurulmuyordu. Türkçe için gerçekten yeni içtenlikler getiren şiirler yazmıştı. Tek sesliydi, kendi ölçüsünü bir gün bile aşmak istemedi. Baudelaire şiirinin ilkelerine bağlı olduğu zamanlarda bile aşırı değildi. 'Uçtu uçtu Perihan uçtu' şiirinden sonra gene kendi şiirinin geleneğini kendisi kurdu.

Şimdi bıçak gibi soğuk bir kış gecesine yaklaşıyorum. 1954 yılı Ocak ayının son günlerini sürüyoruz. Ankara'nın sıfır altındaki gecelerinde, ağır bir havası olur. Soluk alırken insanın burnu sızlar, gözleri yaşarır. Böyle bir havada, insanın yanından geçen tanıdıkları, dostları farkedecek hali olmaz. Nasıl oldu bilmiyorum. Cahit Sıtkı'yı birden karşımda buldum. İlkin beni gördü de durdu sandım. İçmiş olduğu anlaşılıyordu. Huyunu bilirim, içtiği zamanlar, yönünü yitirmemek için biraz yürür, sonra durur, yine yürümeye başlar... Ben yorgundum, o baştan aşağı kederli. Hastalığından ötürü birkaç aylık rapor almış, bu

süre sona ermişti. Yeniden görevine başladı-başlayacaktı. Onu ilk kez gören biri bile olsanız, tedirginliğini üzerinde görürdünüz. Kendisini evine götürmek istedim, kabul etmedi.

* * *

"Epey zaman göremedik birbirimizi, şurada yarenlik edelim biraz" dedi.

Eliyle Piknik'i gösteriyordu. Ben yemek ve içki söyledim. O kadehini iki yudumda bitirdi. "Dur Cahit" demeye kalmadı, ikinci kadehi söylemişti bile. Efkârlı oluşunun nedeni şuydu; O aylarda şiirlerini yeren bir iki yazı çıkmıştı. Onlar üzerine açıklamalar yapıyor. Varlık dergisinin sanatını savunuş biçimini beğenmiyor, uzun uzun yakınıyordu. Birkaç küçük şaka yaptı, gülümsedi. Sanki alnında karanlık bir bulutun gölgesini görüyordum. Elini tutsam, elinden kadehi alsam, diyordum. Yeniden şiir konusuna döndü, (içkili zamanlarında dili biraz ağırlaşırdı) şiirlerini savunmasını yaptı.

Oradan çıktık. Evine götürmek için tekrar zorladım.

"Bir de şuraya girelim" dedi.

Bütün dayatmama karşın alıkoyamadım onu. Sakarya Caddesi'nin sol köşesine yakın küçük bir meyhane idi burası, ayakta içiliyordu. Oraya iki şey egemendi. Yoğun

bir cigara dumanı ve dışarıdaki soğuğun yüzde sekseni. Viski bardakları ile birer votka içtik. Ama soğuk, alkolü yeniyordu. Cahit içkisini tazeletmeden, "Çıkalım" dedim. İsteksizce kabul etti. Çıktık. Dışarıda hava, gene soğuk bir demir. Ağaçları karanlıkta tüm donmuş sınırdınız. Kızılay otobüs durağına gelince, bütün ısrarıma karşın, benim de evine kadar gelmemi istemedi.

"Bu soğukta seni yormayayım, sen beni bir arabaya bindir, ben giderim" dedi.

Onu bir taksiye yerleştirdim, şoföre gideceği yeri söyledim.

Cahit artık konuşamıyor, yürüyemiyor, bir yatakta kımıldamadan yatıyordu. Arkadaşları ziyarete gelince, kendini tutamıyor, ağlıyordu. Ölümden beter denilen şey gerçekten buydu. Hastalığının yedinci ayında bile kitap okumak yasaktı. Buna karşın bizler soruyorduk;

"Bir şey ister misin Cahit?"

MAHMUT YESARİ'NİN
İKİNCİ BASKISI ON BEŞ LİRA

1944'ün son aylarına doğru yürüyorduk. Sonbahardı, ama kışın soğuk rüzgârı ile bir köşe başında ürperiyorduk. Bir bahçede, ağaçların altında Cahit Sıtkı ile karşı karşıya, pardösüler üzerimizde oturmuştuk. Yağmur çiseliyor... Saçlarımıza dallardan damlalar düşmeye başlayınca **"kalkalım"** dedik. Vakit erken. Asmalımescit'in en ucuz birahanesi Tuna'nın, bugün ilk müşterisi biz olacağız. İkimiz de cebimizdeki madeni paraların hesabını yapıyoruz. Kağıt olanından söz edemiyorduk. Çünkü öyleleri üzerimizde uzun süre kalmıyordu. Ah, o her şeyin ucuz olduğu günler! İki liraya, iki buçuk liraya, çeşit çeşit mezelerle akşamın karşılandığı yıllar! Karşılıklı oturup **"merhaba"** di-

yoruz. Kendi sohbetimizden, çevremize bakmayı unutmuşuz. Yanımızdaki masalar dolmuş. Bir tek tanıdık yüz yok. Bir süre cigaralarımızla düşünüyoruz. Anlaşılan Baudelaire'in o ünlü Spleen'i masamızda...

Cahit Sıtkı; "Olmayacak, kalkalım bari" diyor. "Sait'in meyhanesine uğrarız. Çoktandır arkadaşlarla dargın, görünmüyormuş."

Sait Faik'in Meyhanesi denilen yer, Tepebaşı'ndan İngiliz sarayına doğru giderken, solda bilmem ne palasın altında küçücük bir içkievi. Sait, orada çoğunlukla sanatçı olmayan dostları ile içerdi. Biz ise, onun orada olup olmadığın anlamak için, her geçişimizde az ışıklı camdan içeriye bakardık.

O gün de öyle oldu. Baktık yok. Girdik içeriye. Daha ışıklar yakılmamış. İki Rum vatandaş demleniyor. Ötede, bize arkası dönük birine Cahit yaklaştı. "Nasılsınız?" Yüzünü bize çevirince tanıyorum onu. Sık sık, Ankara caddesinde rastladığım Mahmut Yesari Bey. Cahit, beni tanıştırıyor, oturuyoruz. Elektrikleri yakılan meyhanede, Mahmut Yesari'ye daha dikkatle bakıyorum. Üzerinde eski, tozlu lacivert bir giysi. Gözlüklerinin altında fersizleşmiş gözler, renksiz dudaklar. Ağır ağır konuşuyor: "Bugün Remzi Kitabevi'ne gitmiştim. Tipi Dindi'yi yeniden basacakmış. Yeni baskı için kaç lira verdi biliyor musunuz? On

beş lira... Önce kabul etmedim. Ama ne yaparsın? Sonra aldım on beş lirayı."

Şimdi 1968'deyiz. Herhalde çok şeyler değişti Türkiye'de. Daha iyi koşullar içine girdik mi? Bunu kesin olarak söylemek güç biraz. Yazı ya da yapıt karşılığı verilen paralar, gene düşük düzeyini koruyor gibi geliyor bana...

MUTSUZ BİR YAZAR

Bir konuşma arasında halkçı-yazar sözcüklerini ardarda duysam, bir yazıda o sözcükleri görsem hemen Osman Cemal Kaygılı (1890-1945) gelir usuma. Çocuk belleğime giren, çocuk gözlerimin içinden geçen ilk yazar oydu çünkü. Fatih'in ünlü Çarşamba bölgesinde oturuyorduk. Ortaokula yeni başlamıştım. Bir gün bilemiyorum kim, onu gösterdi bana: "İşte bu adam muharrir, gazetelerde yazılar yazıyor" dedi. O günden sonra, ne zaman görsem dikkatle bakıyordum ona. Kemikli yüzü, yandan ayrılmış ama iyi taranmamış saçları, yüzüne uymayan gözlükleri ile bende kuşku yaratıyordu. Ütüsüz giysisi, iğreti bağlanmış kravatı ile onu yazardan çok, o dönemin küçük bir memuruna benzetiyordum. Oysa, gerçekten halktan bir

kişiydi o. Fener Rum Kız Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yaptığını söylüyorlardı. Aradan bir iki yıl geçtikten sonra, Ethem İzzet Benice'nin çıkardığı **Açıksöz, Son Telgraf** gazetelerinde günlük fıkralarını, romanlarını izlemeye başladım. İstanbul'un kenar yörelerinden gelen yerel tipleri, onun kadar iyi tanıyan yoktu o sıralarda. Küçük kenar mahallelerin içinden, biraz hüzünlü ama yaşam dolu bir anlatım getiriyordu. Bu doğal anlatımın içinden geçerek Haliç kıyılarını, Eyüp'ü, Edirnekapı'yı, Sulukule'yi tanımaya başlıyordunuz. Romanlara, öykülere girmeden önce, İstanbul'un folklorunu iyice incelemişti. Yazılarında İstanbul'un taşını toprağını, yıkık duvarlarını, yangın yerlerini tüm ayrıntılarına kadar gösteriyordu bizlere.

O sıralarda bizim eğitimimiz, ikinci bir kaynaktan güç kazanıyordu. Ortaokul, lise sınıflarına devam ederken, Halkevlerinin kitaplıklarından, konferanslarından, temsillerinden (tiyatro gösterileri) geçiyorduk. Fakir öğrenciler olarak, okul kitaplarının dışında, yığın yığın kitabı oralarda okuduk. İlk tiyatro perdelerinin açılışını oralarda seyrettik. Bugünkü ölçüler içinde küçümsemeden düşünürsek, Türk toplumunun gelişmesinde, bir aydın katının yetişmesinde, Halkevlerinin yardımcı rolünü unutmamalıyız. İşte o dönemde, artık temsilcileri azalmış bulunan Ortaoyunu'nun son gösterilerine yetişmeye çalışıyorduk. Büyük tiyatro adamı Jacques Copeau'nun kurmakta oldu-

ğu oyun biçiminin, belki daha ilkel koşullar içinde İstanbul'da gördüğü ve hayranlıkla seyrettiği Ortaoyunu örneğini, ben de seyretmek istiyordum, o çocukluk yıllarımda. Osman Cemal Kaygılı'yı böyle bir oyunda görmek olanağı çıktı karşıma. Bir gece gözlerimi kırpmadan seyrettim onu. Fakir halkın, mutsuz bir çocuğu olmasına karşın, güldürürken içi kanayan bir insanın gözlerini görüyordum onda. Gözlüklerini çıkarmış, dolu dolu bakıyordu çevresine.

1939'da yazarlığının doruğuna çıktı. Çingeneler yayımlandı o yıl. Lise sıralarındaki harçlığımla yetmiş beş kuruş verip bir tane aldım. Kapağını çevirdim, ilk sayfasında şöyle yazıyordu: "Bundan 25-30 yıl önce yaşanmış hakiki ve gayet derin çingene aşklarını gösteren bir maceradır." Daha sonraki sayfada Ahmet Haşim'in "Çingene bizzat bahardır"adlı yazısından aldığı bir parça ile romanına giriyordu. Derslerimin arasında, galiba iki-üç gecede okudum o romanı. Daha önce okuduğum kitaplara benzemiyordu. Hüseyin Rahmi'nin yolundan geçtiği çok söylendiği halde, ben onunla uzak yakın bir bağlantısını göremiyordum. Hüseyin Rahmi'nin kendi kahramanlarına, anlattığı olaylara uzak duran bir davranışı vardır. Bunları anlatıyorum ama ben aslında onlardan değilim, der gibidir. Osman Cemal Kaygılı'nın gene yakın görüldüğü bir yazar da Ahmet Rasim'dir, derler. Ben, onu da yakın bulmuyo-

rum Çingeneler yazarına. Çünkü herbiri ayrı sınıftan, ayrı bölgeden, ayrı ekonomik koşullar içerisinden gelen yazarlardır. Herbiri başka başka yerel kişilikler çizerler bizlere. Oysa Osman Cemal, tümünden ayrı, kenarda bırakılmış halkımızın kişilerini, kenar mahallerimizin manzaralarını, birinci özelliği içtenlik olan anlatımla kaleme almıştır. Açıkçası insancıl ve de ulusaldır o.

Aradan birkaç yıl geçti. Bir yaz günü Küllük'te Sait Faik ile oturuyorduk. Biraz ileride tavla oynayan iki kişiyi göstererek sordum ona: "Şu Nurullah Ataç ile tavla oynayan Osman Cemal değil mi?" "Ta kendisi" dedi. "Tavlayı bitirsinler de gideriz o masaya." Sözü Çingeneler üzerine getirdim: "Sen bir konuşmanda Çingeneler üzerine bir laf etmiştin. Şimdi de aynı kanıda mısın?" "Evet, Çingeneler bal gibi bir şaheserdir. Osman Cemal, en beğendiğim yazardır." Dedi ve ekledi: "Fransızların populaire dedikleri yazar tipine tam tamına uygun yazarımızdır o. Bizde popüler deyince edebî değer azalır sınılır. Oysa değil öyle. Edebiyat kurallarına göre de incelenirse, en kıymetli yazarlarımızdan biri olduğu anlaşılır."

Tavla partisi bitince oturduk yanlarına. Sait Faik, beni tanıştırdı Osman Cemal'le. O zaman anladım ki o pek fazla gülmeyen yüz, kendi hoşlandığı havayı ya da kişileri bulursa anlatmasını seviyor, insancıl bir yüreğin düzeyine götürmesini biliyor sizleri.

Artık sık sık karşılaşıyorduk, Çarşamba caddesinde. Açıksöz gazetesinde, anılarından kuvvet alan **Akşamcılar** romanı başlamıştı. Onu izledim bir süre. Bir yerde film koptu. Ben Anadolu'ya gittim. Romanın sonunu göremedim. Kitap biçimine getirilemedi. Gazete sayfalarında yitip gitti.

Kitap biçimine gelmiş az yapıtı vardır zaten. Kendi alanında tek yapıt olarak duran **İstanbul Argosu Lügatî**'ni bugün yayımlasalar, İstanbul Türkçesinin zengin kaynaklarından birini aydınlığa çıkarmış olurlar. Sonra, **İstanbul'da Semaî Kahveleri ve Meydan Şairleri**, küçük fakat kendine özgü bir folklor dalında, İstanbul'un az bilinen bir yanını getirir ortaya. Bu konuda çalışacaklar için ilginç bir kitapçıktır.

İlkin Kaygısız soyadını almıştı. Kısa bir süre onu kullandı. Sonra bir yazısında: "Ben kendimi Kaygısız sanırdım. Oysa ben Kaygılı bir kişiyim. Soyadımı **Kaygılı** yaptım" dedi.

Bir gün, Edebiyat eleştirmeni bir arkadaşımla konuşurken, söz geldi dolaştı, Çingeneler üzerinde durdu. Arkadaşım: "Bugünün roman anlayışıyla okusan Çingeneler'i, eskisi kadar beğenmezsin" dedi. Dondum kaldım. Çok sevdiğim eski bir dostumun arkasından konuşmak gibi geldi bu söz bana. Çingeneler, kitaplarımın a-

rasında duruyordu. Ama el süremiyordum. Dün gece açtım onu tekrar. Yer yer okudum. Arkadaşım yanılmıştı galiba. Çingeneler, bahar gibi bir romandı. Mutsuzluğu şuradan geliyor. Yeniden yayımlanmaması üzünç veriyor bana. Varlık Yayınevi'nin Osman Cemal Kaygılı'yı gün ışığına çıkarması, onun ak yazısı olur. Çünkü unutulmak onun hakkı değildir.

SENİ DÜŞÜNÜYORUM FİKRET!..

Kişilikleri üzerinde çok tartışılmış, gerçek değerler açısından yaşantıları çizilmemiş üç ünlü ozanımızdan ilkidir, diyorum Tevfik Fikret için. Öbür ikisi Mehmet Akif ve Nazım Hikmet'tir. Fikret, yaşadığı çağda ve öldükten sonra uzun süre topluma, toplumcu aydınlara derinlemesine etkide bulunmuş, benzeri şiirimizde görülmeyen yiğit bir ozan. Şundan ötürü önemini hâlâ yitirmiyor: Eylemi ile yaşantısı aynı çizgi üzerinde. Bugün edebiyat ve fikir çalışmaları olumlu yönelişler gösteriyor. Ülkemizde edebiyat incelemeleri, toplumsal görüş açısından yapılmaya başlandı artık, diyebiliriz. Şimdiye kadar Tevfik Fikret üzerine yazılan kitaplarda eksik ya da yanlış bir çok yargıya va-

rılmıştır. Bundan sonra eleştirmenlerimiz, onun toplumsal sorunlarını, toplumsal savaşımlarını, Türk şiirindeki yerini daha doğru çizgilerle saptayacaklardır umudundayım. Çünkü onu yitireli 50 yıl geçti. Bilinmeyen yanlarını bilinen yanlarıyla birleştirerek kişiliği ve şiiri üzerinde bir bileşime varmak zamanı gelmiştir. Benim kuşağım, onun yaşadığı ve öldüğü çağı göremedi. Ama onun bulunduğu toplum ortamından, kavgalarından uzakta değiliz yani fikir çizgisinin paralelindeyiz. Bundan ötürü şiirleri ve namuslu ozan kişiliği üzerine izlenimlerimiz vardır.

1915'ten önce yaşamış, yağız çehreli bir adam. Kendi kalemi ile yaptığı bir portresinden tanımıştım ilkin onu. Sonra iki-üç fotoğrafını gördüm. Bu resimler, yüzünün bütün çizgileriyle gösteriyordu onu. Geniş alnının üstünde düzgün taranmış saçları ve tutkuları tatmış dudaklarının üzerinde ince burma, siyah bıyıkları vardı. Resimlerinin hiçbirinde de gülümsemiyordu. Sanki çıtır çıtır yanan bir şömine önünde oturmuş, ocağın loş aydınlığında fotoğraflarını çektirmişti. Çocuk yüreğim, ilk kez onun Balıkçılar şiiri ile heyecanlanmıştı. Koşukları çelik raylar kadar kudretli, hiç korkmadan konuşuyordu. Yüreklenmeyi de ondan öğrendim. Bizim kuşak yani kırkını aşanlar, Tevfik Fikret'in şiirleri üzerinde çok durmuşlardır. Daha yenilerin de Fikret'le dostlukları (ayni fikir paralelinde olmalarından ötürü) az olmasa gerek. Bizim ilk şiirlerimiz, yazılarımız,

basımevlerinde dizildiği sıralarda, Türk basınının en ateşli edebiyat konuşmaları, tartışmaları Fikret adı üzerinde oluyordu. Şiirleri ve fikirleri yalın kılıç gibi pırıltılı olmasa, Fikret sorunu diye bir konu olmazdı sanıyorum.

1915'den önceki edebiyatımız, birkaç ad ayrı tutulursa, **Servet-i Fünun** dergisi içinde gelişmiştir. Bu oluşum, bir okul niteliği göstermiyor. Birarada çalıştıkları halde, aralarında fikir birliği yoktu. Aynı dergide şiir yayımlayan Cenap Şahabettin, Hüseyin Suat, Hüseyin Siret ve başkaları, Fikret'ten geride kalmışlardı. Hele fikir özgürlüğü, toplumcu açı yönünden Fikret'i izleyememişlerdir. Örneğin, Cenap, mutlu azınlığın duygularını okşamak için şiirler yazıyordu. İçinde bulunduğu toplum, Ulusal Kurtuluş Savaşı yapmıştı; o, buna karşı bir tutum göstermeyi kendisine görev biliyordu. Cenap, ölünceye kadar öyle kaldı. Cumhuriyet çağma eriştiği halde, Osmanlılık havasından kurtulmak için bir çaba gösteremedi. Hüseyin Siret, Hüseyin Suat da öyle. Aynı ölçülerle değil belki, ama hep o acıklı, gözü yaşlı koşuklar. Fikret'in Servet-i Fünun'da yazdığı haftalık konuşmaları okudum, şiirlerindeki insan sevgisi, insancıl düşünceler var mı, diye. Şiirlerine karşıt tarafını görmedim. O yazıların dilini, bugünkü Türkçeye yakınlaştırsak, her aydın yararlanabilir. elli yıl önce yaşamış yiğit bir ozanın görüş açısını, fikir yapısını yakından izlemiş olur. O, yaşadığı dönemde aydınlara dü-

şen sorumluluğu, özellikle bir ozana düşen görevi biliyordu. Sarayla savaşırken, toplumun fısıltı halinde dile getirdiği yakınmaları gür bir sesle haykırıyor, yayımlanmamış şiirleri elden ele dolaştırılarak, özgür fikirler, halkı tutan yüreklerde heyecan yaratıyordu. Salt heyecan estirse, öyle büyük bir hareket getirmiş sayılmazdı belki. Bundan çok ötede idi o. İlkin halkına yurtseverlik bilinci aşılamış, sonra da toplum içinde bir ozanın, ülkesine ışık tutması gerektiği inancını göstermişti.

Tevfik Fikret, adı çok duyulmuş bir ozan olmasına karşın, şiirleri pek okunmuyor. Dili, bugüne göre çok eskidi artık. Onun en büyük düşmanı, dilinin tüm anlamı ile Osmanlıca olmasıdır. Şiirlerini bugünkü dil ile söyleme denemeleri, olumlu bir çabanın ilk örnekleridir. Yeni kuşaklar, Fikret'i böyle böyle anlayacaklar. Şiirlerine girerek, şiirlerini okuyarak onu tanıyacaklar. Fikret adını duymuş olmak, yaşantısından bazı davranışlarını bilmek yeterli sayılmaz. Yapıtlarını gün ışığına çıkarmak ilk görev olmalı, onu sevenler için. Okullarımızda yetiştirilen genç kuşak, onun kişiliğini, şiirimize getirdiği yenilikleri iyice tanımaz. Bir ozanın baskı dönemindeki yaptığı özgürlük savaşımını öğrenmek, namuslu, örnek bir insanı bilmek için Fikret'i her yanı ile açıklayan çalışmalar yapılmalı, okul kitaplarına daha geniş ölçüde onu koymalıyız. Buna şundan ötürü gereksinme var: O, hiçbir çıkar çizgisine yak-

laşmamış, gerçek bir yurtseverdi. Bütün çevremizi çıkarcıların sardığı şu yaşadığımız dönemde, Fikret'i ve Fikret-'in savunduğu, yılmadan tekrarladığı özgürlükleri baştacı etmeliyiz. Başka türlü bağımsızlık savaşımızı sürdüremeyiz.

YETİŞ YUNUSUM YETİŞ

Bir gece yolculuğuna başlıyordum. Bir yayla kentinin uzak tren istasyonunun çimenlerle kaplı kırlığında, söğüt ağaçlarının karanlık yeşilliğine giriyordum. Vakit gece yarısına erişmişti. İstasyon kahvesinin tahta iskemlelerinde üç-beş garip yolcu idik. Bir düşüncenin uzak denizinde, tenha dağ yamaçlarından dizeleri alıp, görüntüler içinde yürüyordum. Tek başıma idim. Arkadaşım yoktu. Öbür insanlar da susuyorlardı. Akşamki rüzgâr başını alıp gitmişti. Gümüşe vuran söğüt ağaçları karanlığın kıyısında bir çizgi gibi duruyorlardı. "Ben yalnız kalmak istemiyorum" deseniz bile, "sen yalnızsın" diyen istasyonun sarı lambaları, üşüyen kanepeleri ile sizi başbaşa bırakıyordu. Saatim gecenin on ikisini geçiyordu. Tren ikiden sonra gelecekti. İki uyku arasında idim. Öyle zayıf bir ışık altında oturuyorduk ki, kitap okuyamazdınız. Paslı demir gibi so-

ğuk bir yayla rutubeti, iyice sarmaya başlamıştı bizi. Heybeli köylüler uykularına yaslanmıştılar. Kömür cürufu dökülmüş istasyonda dolaşmaya başladım. Biraz uzaklaşınca, istasyonun umutsuz karanlığını geride bıraktım. İlerde bir ateşin çevresinde oturmuş insan karaltıları gördüm. Sokuldum onlara. Belki on kişiydiler. İçlerinden birini alnına dökülmüş saçları ile farkettim. Hem saz çalıyor, hem söylüyordu. İlkin halk türkülerine, halk türkülerindeki yüreği açıp açıp ateş dolduran, insanı Kızılırmak gibi sürükleyen bir Iğdır türküsüne beni mıhladı sandım. Yaylanın ıslak havasında üşümem, titremem durmuştu. Tanımıştım. **Yunus Emre** yüreğimi sımsıkı tutuyordu. Hemen oracıkta bir söğüde yaslandım. Dinledim onları, ilk kez çocuk gözlerimde yaşayan, çocuk dudaklarımda hecelediğim Yunus, gecenin bu karanlığında bana ışık uzatıyordu. Yedi yaşımın, dokuz yaşımın mavi gökyüzünü, annemin dizinde seyrederken, annemden dinlediğim ilk ozan **Yunus Emre** idi. Onunla girmiştim şiir evreninin unutulmaz dizelerine. Trenin büyük gürültüsü olmasa, orada daha ne kadar kalırdım, bilemiyorum. Çalı çırpıyla yakılan ateşin kızıllığında seyrettiğim kırışıklı yüzleri oracıkta bıraktım. Yüzyıllardan gelen Yunus'u söyleyen bu yorgun insanlar kimlerdi? Yunus'u orada bırakıp, alelacele bir vagona bindim. Köylülerle bir kompartımana doluştuk. Trenin sıcak atmosferi içinde tahta kanepelerde sarsıntılı bir uyku, bizi alıp götürdü...

Ne zaman Türk şiiri içinde, büyük bir hümanist düşünsem, usuma hep Yunus Emre gelir, çağdaş ozanlarımızın çoğu, onu pek incelememiştir. Yunus'un adını bilmek, "büyük ozanımızdır" demek yeterli mi? Dünyaya bakmasını öğrenmek, yeni sözcük bileşimi kurmak, kendi öz kaynaklarımıza girmekle olur ilkin. Avrupalı şiiri ne kadar incelersek inceleyelim, onun verdiği biçime göre bir şiir kurmaya çalışsak bile ortaya çıkan bu şiir, insanlarımızın gözlerindeki anlamı veremez bize. Avrupalı şiir, Avrupalı kültür önemli değildir, yararlı sesler, yararlı özler vermez bize, demek istemiyorum. Ama bizim özümüz, bizim mayamız, bizim kerpiç duvarımızın insanı, bambaşka bir ulusal bileşimi ile yoğrulmuştur. Hümanist açıya, kendi ak kâğıdımıza döktüklerimizle kendi çekilerimiz, kendi folklorumuzdaki seslerle girebiliriz ancak. Bunun için Yunus'un yenibaştan öğrenmeliyiz. Yunus, bir kalıp değildir. O, on yedinci yüzyıl Âşık'ı Ömer'in, bir Behçet Kemal'in anladığı ozan değildir. Yunus'u öğrenmek, anlamak bir başkadır. Onun için diz dövmek, onun için ağlamaklı seslerle ağıt düzmek başkadır. Yunus, Türk şiirinin sözcük dünyasını, ince iç evrenini kurmuş, ona insancıl değerleri koymuş usta bir ozanımızdır. Bir ozanın getirdiklerine bakarken, ilkin şöyle durmalı biraz. Bize bir dünya getirmiş mi? bize o dünyaya bakmasını öğretmiş mi? Bizi uygarlık katma çıkarırken, nasıl bir evren çizmiş? Hep bunlara bakarım ben. Oysa söylenmişleri yinelemek, hep bir parale-

lin çizgisinde yürümek miyop bir gözün bulanıklığında bırakır bizi. Ulusal şiirin koşullarını yaratmak için kaynaklarımızın tel tel verdiği seslere varmalıyız.

Bugün Avrupalı şiirle dopdoluyuz? Bazı ozanlarımız ulusallık çabasına uzak düşmüşlerdir. Bundan ötürü, ulusal şiirin yoğun bileşimini bulmada güçlük çekiyoruz. Folklordan kök almamış bir şiir, insancıl değerlerden yoksun kalmış demektir. Bunun için Yunus Emre ve ondan sonrakiler, iplik iplik incelenmeli, derim ben. Charles Baudelaire'i ya da Stéphane Mallarmé'yi oldukça iyi okumuş sanatçılarımız var. ama o ölçüde Yunus Emre'nin getirdiği dünyayı, Pir Sultan Abdal'ın o unutulmaz isyanını, Köroğlu'nun kurduğu dayatma gücünü, Karacaoğlan'ın çiçek çiçek işlediği çekilerimizi derinlemesine bilen ozanlarımız var mıdır? Bundan kuşkuluyum. Evet Yunus bir mistiktir. Ama o ölçüden daha geniş hümanist bir görüşle dünyasını getirir bize. Özünde ve bileşimindeki insancıl aşk, bir doğa dokusu gibi durur. Bu doğa dokusuna iyice bakmalıyız. Bu doğa dokusunu iyice öğrenmeliyiz.

Onun şiirindeki derinliğe, söyleyiş güzelliğine yükselebilirsek, bir ozan yaşamına gireriz birden bire. Yunus'u her okuyuşumda, yeni yeni değerler bulurum, daha önce bunun nasıl ayrımında olmamışım, diye şaşarım kendime. Her seferinde mavi göğe açılan ya da tüm güzellik ve tüm

anlamı getiren yeni yeni pencereler bulurum onda. Yani her okuyuşumda onu yeniden keşfederim.

Öyle sanıyorum ki şiirimiz yeni bir döneme giriyor. Toplumsala yönelen şiirimiz, 1968 yılında ulusal hatta evrensel, aydınlık bir çizgiye giriyor. İlkin soyuta yaslanan ozanlara bakın. Bunalımdan sıyrılma başladıklarını göreceksiniz. Daha doğrusu çıkmazda olduklarını anladıklarına ilişkin belirtiler var. Sonra, ağır baskı koşullarından geçen toplumcu ozanların yeni şiirlerini okuyun. "Çağından haberli olmak" diye bir şey var ya, ivediyle ona, onun atmosferine giriyor bu ozanlarımız. Ne Nazım Hikmet şiirini küçültme, ne bizlerin toplumsal şiirimizi yadsımak çabaları, bir gerçeğin özüne dayanmadığı için boşunadır, diyorum ben. Daha Cumhuriyet döneminin şiiri tam olarak tartışılmamıştır. Değerler gerçek yerine oturtulamamıştır. Yeni yeni başlıyoruz, başlayacağız bu işe. Anılarla Yunus Emre şiirinin içinden geçip, onun şiir serüvenini anlamak ne kadar gerekli bugün, diyorum. O, yüzyılların ötesinden bir şiir çekisi, yürekli bir ozan çilesi koyuyor karşımıza. Yunus'un rahlesinin önüne oturup, divanına yüz sürerek, halk şiirindeki dünyamızı yeniden öğrenmeliyiz.

HİKÂYECİ AHMET NAİM'İ BİLİYOR MUSUNUZ?

Bugünkü genç kuşak sanatseverleri arasında, Ahmet Naim adını duymuş olanlar var mıdır, bilmiyorum. Eğer varsa, öykülerini okuyarak, onun kişiliğinde usta bir kalemin varlığından haberdar olmuşlar mıdır? Bu noktada kuşkum var doğrusu. Ben ilk kez, Zonguldaklı bir dergide **"Kuma"** adlı öyküsünü okumuş, öbür yazdıklarını merak etmiştim. Bazı yazarlar vardır, usta bir kumaş taşırlar. Fakat ün sağlayamazlar. Hele yazarlık alanında tutarsız bir grafik çizerlerse, olmadık yerlerde öykü yayımlarlarsa, imzaları bir türlü güven yaratamaz. Yapıtları usta işi de olsa, çok kez tutarlı bir üne kavuşamazlar. Ahmet Naim böyle bir öykücüydü aslında. Bir öyküsünü **"Yurt ve**

Dünya"da okursanız, öbürüne Doğu dergisinde rastlarsınız. Öyküler iyi oldukça yayımlandıkları yer önemli değil, diyeceksiniz. Her zaman öyle olmuyor. Dergiye, yayınevine göre değer yargıları değişiyor bazen.

1946 yılında Zonguldak'a gitmiştim. Orada tanıdım Ahmet Naim'i. Balkaya Pastanesi'nde oturup konuşmuştuk. Yakınımızdaki başka bir masadan, polisler izliyorlardı bizi. Arada sırada onlara bakıp, **"Aldırma, boşver"** diyordu. İçki alışkanlığına tutulmuş tiplerin ayık zamanlarında kalender oluşlarını bilirsiniz. Ahmet Naim, işte öyle rahat bir konuşma ile anlattı bir süre. Sıkıntılı bir yaşam sürdüğünden, sanatla öyküyle gerektiği kadar ilişki kuramadığından yakındı. Aradan yıllar geçti. Sanat çalışmalarının yoğun olduğu İstanbul ya da Ankara'daki edebiyat çevreleriyle ilişki kuramadı pek. Öykü yayınlamakta vaktiyle kurduğu zayıf bağlar, büsbütün koptu. İmzasına rastlamaz olduk artık. Geçen yıl, Mehmet Seyda'dan ölümünü duyunca, Balkaya Pastanesi'nde tanıştığım Ahmet Naim'in silueti yaklaşıp uzaklaştı birden.

Sabahattin Ali ustalığına, tekniğine rahatça yaklaşan öykülerini şimdi yeniden okuyorum. Acı bir gerçek var karşımızda. Sağlığında o kadar istediği halde kitap yayımlayamamıştı. Şimdi dostlarının çabasıyla öykü kitabı, Yeditepe Yayınları arasında çıktı. Bugün hep onu okudum. Yirmi beş yıl önceki gözlemlerimle bugünküler ara-

sında bir ayrım olacak mıydı acaba? Bu kuşkuyla okudum, **"Kuduz Düğünü"**nü. İlk izlenimim hiç değişmedi. Geçen zaman, değeri üzerinde ona hiçbir şey kaybettirmemiş, diyorum şimdi. Öykülerin hepsinde, yalın bir dille acı gerçeklerin kesitini veriyor. Gerçekçi ama kuru değil, olayları saptamakla yetinmiyor. Onları işlemesini biliyor. Usta bir anlatım tekniğine varmış. Edebiyatımızda değerler karışıklığı yaratıldığı şu sırada, Ahmet Naim'in bir yeri olacak mı bilemiyorum. Ama **"Kuduz Düğünü"**nü, **"Ateş Nefes"**i, **"Bismillah"**ı yazan kalemin, öykücülüğümüzde hiç kuşkusuz bir yeri olmalıdır, diyorum kendime.

MAKSİM GORKİ
YÜZ YAŞINDA

Şimdi anısı çok uzaklarda kaldı. Ama bugün gibi o küçük kitabı anımsıyorum. Maksim Gorki adını galiba ilk kez duyuyordum. Yıl 1932 ya da 1933 başları idi. Postadan iki küçük kitap çıkageldi. Birincisi, Maksim Gorki'nin **"Arkadaşım"** öyküsü, ikincisi Oscar Wilde'nin **"Mutlu Prens".** Çevirmenin o zaman yazdığı ad ile **"Mesût Prens".** İlkin **"Arkadaşım"** kitabını okudum. O güne kadar en çok izlediğim Mektepli Gazetesi idi. Onun çizgisinden bir hayli farklı bir kalemin anlattıkları, dedim kendi kendime. Sonra başka yapıtlarını okudukça, Gorki'nin hep başından geçenleri anlattığını, omuzlarında ağırlığını duyduğu bir yaşamın yazarı olduğunu anladım. Sanırsam, he-

men hemen bütün yazdıkları, kendi otobiyografisinden parçalardır. Gorki'nin birinci başarısı, bütün çekilerini eksiksiz olarak yazması ve yanında, yazdıklarına tatlı bir duygusallık katmasıdır. Böyle bir bileşimin içinde ölmez insancıl görüşünü, ne eksik ne fazla tam dozuyla yerleştirebilmesidir, derim, onun ikinci erdemi olarak.

Yanılmıyorsam 1936 yılında, bir gemi ile İstanbul'dan geçmişti. O zaman gazetelerde, dergilerde çıkan pos bıyıklı, kemikli yüzünü gözlerimin önüne getiriyorum. Dilimize en çok çevrilen yazarlardan biri başlıcası gibi görünüyor bana. Ünlü kitapları içinde **"Klim Samgin'in Hayatı"** adlı büyük yapıtı Türkçe'ye çevrilmedi daha. 28 Mart 1968 onun yüzüncü doğum yılı imiş. Geçen hafta, Fransızca dergilerden öğrendim bunu. Türkçe'mize kitaplarının hemen bütününe yakın bir bölümü çevrildiğine göre, dilimizde en çok okunan bir yazar olmak mutluluğuna ermiştir.

KOMEDİYEN HÂZIM'IN ANISI

Çeyrek yüzyıl olmuş öleli. Yıldönümlerinde onu anmak için radyoda **"Lüküs Hayat"** operetinden bir parçayı her dinleyişimde, tarifsiz bir iç burkulmasıyla sarsılır, duygulanırım. Dostum ya da ahbabım mıydı? Hayır. Sahnede çok seyrettim. Bir kez konuştum kendisiyle. Kişiliğinde bulunan komediyenlik, sahnelerimizde az rastlanır bir tiyatro adamını gösteriyordu bize. En son **"Mum Söndü"**de seyretmiştik. Hasta hasta oynadığını söylüyorlardı. '1 Nisan' yapar gibi gitti ansızın.

1944 yılının Şubat ya da Mart ayında idi. Çeşitli yıldırma hareketleri içinden geçerek, ateş üzerinde yürür gibi **"Yürüyüş"** dergisini yayımlıyorduk. Derginin dağıtım işiyle kendimiz uğraşıyorduk. Hâzım'ın o sıralarda işlettiği

bir birahane vardı. Lale Sineması karşısında bir yerdeydi. Birahanenin ön tarafında gazete ve tütün satıyordu. Oraya da dergi bırakıyorduk. Bir gün yasadışı emirle Yürüyüş'ü kapattılar, son sayısını da bayilerden toplattılar (O zaman yürürlükte bulunan yasalara göre gazete ve dergiler. Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılıp, toplatılabiliyordu. Böyle bir karar alınmadan, İçişleri Bakanlığı'nın bir emri ile Yürüyüş'ü kapatıp toplattılar). Satılmış olan sayıların hesabını almak için, İstiklal Caddesi'ndeki bayileri dolaşıyordum. Bu arada Hâzım'a da uğradım. Hoş bir rastlantı oldu. Kendisi de orada idi. Durumu üç sözcükle anlatınca, gülümsedi **"Ne var bu dergide?"** dedi ve ekledi: **"Neden ötürü topladılar?"**

- Neden olduğunu ben de bilmiyorum. Bize nedenini açıklamadan, "kapatıldı" dediler.

Hâzım gülümsemeyi sürdürerek:

- Hadi hadi kimbilir neler yazdınız? Durup dururken olmaz böyle şeyler.

Zavallı Hâzımcık! O sıralarda yurdumuzda yasaların eksiksiz uygulandığını mı sanıyordu acaba? Hiç sanmam. Nasıl bir terör içinden geçtiğimizi biliyordu herhalde. Şaka etmek için konuşuyordu öyle.

ÖMER SEYFETTİN'İN ROMANI

Türkçe'de, Fransız dilindeki gibi öz yaşamı irdeleyen kitap ararsanız, bilmem kaç tane bulabilirsiniz? Mithat Cemal'in 1940'da yayınlanan Mehmet Akif'i anımsıyorum şimdi. O, dört yüz elli sayfalı yapıtta üç bölümle (Hayatı, Seciyesi, Sanatı) ile Akif, bir tür efsane çerçevesine yerleştirilir. Gerçi Akif'e yakın dost gözü ile bakılırsa, biraz değil, epeyce öyledir. Ama salt o yanları ile var olmamıştır. Onu var eden olumsuz yönleri de vardır, bir bakıma. Mehmet Akif'e, Mithat Cemal gibi fazla dost olmayan kişilerce yazılan incelemelerden de "doğru"lara varılacağı bir gerçek. Bizde alışılagelmiş kanı şu: Ünlü bir ozan ya da yazar üzerine, arkadaşlık sınırı içine fazla girmiş, yakın bir dostu kitap yazar ya da o ünlü kişi fazla sivri uçlu bir

kalem getirmişse, tam karşıtı olan başka bir yazar, onu biraz küçültücü bir tavırla ele alır. Ama gene de, o incelemenin içinden de bazı doğrulara varılır. Tevfik Fikret ve Mehmet Akif üzerine böyle epeyce söz tüketilmiştir. Her şeye karşılık, Mithat Cemal'in, Akif'i mitleştiren kitabı, beraberinde getirdiği peşin kanılarla da olsa, Türkçemizde az bulunur monografik kitaplardan olduğu için, değerini yitirmiyor gözümde.

Bu alanda ikinci kitap olarak Vâ-Nû'nun yapıtını düşünüyorum. Daha çok birlikte geçen gençlik yıllarının ortak anılarını getiren (Bu Dünyadan Nâzım Geçti), monografi türü içinde düşünebileceğimiz başucu kitaplarından biridir. Hatta denebilir ki, yer yer Nâzım'a karşı duyduğu sevgiyi frenlemesini bilmiş, tutkudan gelen abartmaya kaymamıştır kalemi. Ona, Vâ-Nû'nun ilk ve son kitabı demek aşırı bir deyim olmaz. İlginç, unutulmaz kişileri anlattığı kadar, Anadolu'nun o dönemdeki gerçek kesitini verdiği için, her zaman anılacak bir dostluk yapıtı diyorum ona.

Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin'i, üçüncü kitap benim için. Belki de bizde, o zengin Fransız dilindeki özyaşam yapıtlarının düzeyinde, büyük bir inceleme. Yazarın yöntemi, bunu açık seçik gösteriyor. Üstelik Alangu, Ömer Seyfettin'in çağdaşı da değil. Ünlü öykücüyü, yıllar

süren, yorucu bir çalışma ile "Gönen"lere giderek incelemiş, ama duygusal olmamış hiçbir zaman.

Ömer Seyfettin'e, niçin fazla ilgi duyuyorum? Ortak yaşantılarımız, ortak gözlemlerimiz var onunla. Benim de çocukluğum Gönen'de geçti. Yedi yaşında Gönen'e gittim. İlkokulu orada okudum. Bir uzun altı yıl yaşadım orada. Onun Gönen'de yaşadığı yıllardan 42-43 yıl sonra, çocukluğumun altın çağı geçti o kasabada. Büyük babamın evi, onun çocukluğunu geçirdiği eve bitişikmiş. Aynı bahçe kokusunu, aynı saman kokusunu, ben de çektim ciğerlerime. Annem, mahalle okulunda Ömer Seyfettin'in çocukluk arkadaşı. Jandarma yüzbaşısının oğlu diye anlatırdı annem. Kırk şu kadar yıl sonra da olsa, Gönen, Ömer Seyfettin'in çizdiği krokilerdeki gibiydi benim belleğimde kalan ekranda. Mahalle Okulu'nun bulunduğu yer, Kırtık Hoca, Kırtık Hoca'nın oğlunu gözlerimin önüne getirebiliyorum. Ömer Seyfettin'in bıraktığı ve benim çocuk gözlerime giren Gönen, hep aynı idi aşağı yukarı.

Tahir Alangu'nun kitabını okurken, bir de şu soruyu sordum kendime: Ömer Seyfettin, büyük bir yazar mı? Büyük bir öykücü mü? Kuşku ile baktım, bir süre kitaba. Gerçi ben, **"Falaka"** yazarına, çocukluğumdan beri ilgi duyarım. Ama çarpıcı, büyük bir kalem ölçüsüne varamamıştı gözümde. Bundan ötürü, kitabın içeriğini, yazarın vardığı sonuçları merak ediyordum. Kanılarımı değiştire-

cek ya da güçlendirecek miydi? İlk safyaları okuyunca, Ömer Seyfettin, dedim, yaşadığı döneme göre, rastlantılar içinde yazar ya da öykücü olmuş değil. Yazarlık bilincine rastlandı olarak varmamış. Topluma bakmayı, onun üzerine bir dünya kurmasını biliyor. Hiç kuşkusuz, gözlemlerden bir bileşime varmaya doğru gidiyordu. İlk değişik görüş olarak, şuna vardım: Ömer Seyfettin, **"Ulusal Edebiyat"** akımını ilk başlatanlardan biri olarak görünüyor. Oysa, ben Türkçecilik akımının temsilcilerinden sayıyordum onu daha çok. Ulusal Edebiyat akımını biçimci bir görüşle yürütmüş. Ulusal içerikle güçlü bir bileşim kurmuş saymıyorum şimdi de. Ama salt Türkçecilik akımında çalışmakla yetinmiş de, orda kalmış dememeliyiz onun için. İçinde bulunduğu koşullara göre, yazarlığını, toplumcu bir akımın içinde değerlendirmeliyiz. Bunu, açık seçik belirtmiştir Alangu. Böyle birer özyaşam yapıtı Tevfik Fikret, Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Veli için de yazılsa, hem bu ozanların, yazarların yaşadıkları toplum içindeki yaşam serüvenleri açıklık kazanır, hem getirdikleri sanat örnekleri genişliğine irdelenmiş olur. Söz gelişi, Orhan Veli, öldüğü zaman, alkol komasına girdi de öyle öldü denildi, bütün yakın arkadaşları bilir ki, bu yanlıştır. Bir çukura düşme sonucu, beyin kanamasından gittiği, ayrıntıları ile yazılmadı daha.

ABİDİN DİNO
DEYİNCE...

Ben tanıdığım zaman pek ünlü bir ressam değildi daha. Bir saz şairi tablosunu görmüştüm ilk. Sonra testi resimlerini gördüm bir sergide. Bu tablolarda adı daha çok duyulmaya başladı. **Yeni Adam** dergisinde Baltacıoğlu, söz konusu yapmıştı ilkin. Yerli bir kaynaktan çıkmış, değişik görüş açısı getiriyordu. İlk çalışmaları, dergilerdeki yazıları. Yeni kurulan ressamlar topluluğu D grubunun seçkin bir siması idi.

Bense, ilk gençlik çağımda, edebiyat tutkusu içine girmiştim. Daha ortaokul sınıflarında, sarsıcı edebiyat, şiir havasından geçmiştim. Dur durak demiyor, okuyordum. Resim sergilerini kaçırmadan izliyordum. Önceki edebi-

yatı eskimiş bulan Ses Dergisi 1938'den beri, kısa aralıklarla biçim değiştirecek yayınlanıyordu. Yeni edebiyat, Yeni resim alanında, öncekilerden bütün bütün değişik, yeni sanatın örnekleri geliyordu o dergiyle. 1936 yılında Nâzım Hikmet'in üç şiir kitabı yayınlanmıştı: Taranta Babuya Mektuplar, Portreler, Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddun Destanı. O dönemde pek düzensiz olan edebiyat evreni, bu kitaplarla biraz canlılık kazandı. Çok sürmeden Nazım tutuklandı. 1950 yılının ortasına kadar değişik imzalarla dergilerde görülen beş-on şiiri hariç, 1937 ile 1965 yılları arasında hiçbir yapıtı gün ışığına çıkmadı. İşte bu 1937 ile 1950 döneminde bir sanat organizatörü olarak görülen başlıca kişi **Abidin Dino**'dur.

Onu ilk kez, Ses Dergisi yönetim yerinde gördüğümü anımsıyorum. Yıl 1939 ya da 1940 olabilir. Denizcilik Bankası'nın karşısında eski bir binanın ikinci katında, Ses Dergisi sahibi Yusuf Ahıskalı'nın ağabeyisinin bürosunda bir köşecik bulmuştu dergi kendisine. Ses'i eksik bir sayısını almak için gitmiştim. Daha önce dergilerde çıkmış fotoğraflarından Abidin Dino'yu tanıdım orada. Bana derginin okunup okunmadığını sordu. Ayaküstü üç satır konuştuk.

1940'dan önce, birkaç dergiye serpiştirilmiş yayınım, 1940'dan sonra daha bir genişlik kazanmaya başladı. 1941'de haftalık **İnkılâpçı Gençlik Gazetesi**'nin yöneti-

mini bana verdiler. İlk geniş yayınımı orada yaptım. Bu gazetenin yanısıra öbür edebiyat dergilerinde şiir-yazı çalışmalarım yoğunlaşmıştı. Yeni sanat kuşağı içinde adımı duyurmaya başlamıştım. Bu sıralarda yeni ressamlar Abidin Dino'nun öncülüğünde, o döneme göre **ünlü "Liman"** sergisini, İstiklal Caddesi'nde bir salonda balık ağları ile dekore edilmiş biçimde açtılar. Abidin, sergiden önce Beyazıt Marmara gazinosunda bir basın toplantısı yapmış, Türkiye'de resmin yeni bir atılım yaptığını açıklamalarla ilan etmişti. O toplantıda gazetecilerden başka İstanbul'da bulunan hemen bütün genç ozanlar, hikâyeciler, ressamlar bulunmuştu. Özellikle resim sanatımız, **"Liman"** hareketinden sonra açık havaya çıkmış, yeni bir toplum anlayışı kazanmıştır. O zamana kadar ressamlarımız 'toz pembe' bir yaşamın tül perdesi arkasından bakıyorlardı dünyaya. Daha doğrusu dünyaya bakmasını öğrenmemişlerdi. Bundan dolayı Liman sergisi ve o serginin sanatçıları, yeni resim sanatımızın öncüleri olarak anılacaklardır.

İkinci Dünya Savaşı bir fırtına gibi devam ederken, Türkiye, Demokrasiler safında gözüküyor, öbür yandan da Nazi ve faşist birliği Mihver'le flört ediyordu. İç politikada ise baskı rejimi keskin dişlileri arasına aydınları çekmeye çalışıyordu. Söz gelişi halkı sömüren karaborsacılarla savaşılacağı yerde, sanatçı ve fikir adamlarını yıldırma,

susturma biçiminde bir yol tutturulmuştu. İstanbul'da sanat yayınları ile uğraşan bazı sanatçılar, Sıkı Yönetim kararı ile Anadolu'ya sürüldüler. Aç ve işsiz olarak çekmedikleri çile kalmadı. Sürünenler arasında Dino kardeşler de vardı. Abidin Dino'nun , Adana'da sürgün iken yazdığı bir piyesi vardır. Yayınlandıktan az sonra toplatılan **"Kel"** adlı oyunu okuduğum vakit hayran olmuştum. Kitaplığım olmadığından tekrar incelemek olanağını bulamıyorum. Bende o zamandan kalma izlenim çok olumlu idi. Tiyatromuza katkıda bulunan genç öncüler inceleseler, ilginç bir oyuna çalışmış olurlar kanısındayım.

Sürgünden sonra Abidin Dino'yu askere aldılar. İzinli geldiği zaman Ankara'da Sefer Aytekin'in evinde rastlaştık. Saçları kesilmiş, bohem havasından sıyrılmıştı biraz. O yıllarda, bugünkü köylü yazarlar gözükmemişti daha. Sefer Aytekin, köyden gelen, yaman bir hikâyeci idi. Sanırım, Abidin onu ilk kez görüyordu. Edebiyatımızın ilk kaynağı köylerimizin toplumsal yapısını yeni bir bileşime götüren hikâyelerin yazarı olarak Sefer Aytekin, ilgniç bir insandı o zaman. Yenilmesi güç, birçok setleri aşmış, köy öğretmenliğinden Ankara'ya gelerek, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin en zor bölümlerinden birini bitirmişti. Abidin'in resimlerinde gözüken-zorlukları yenen-insanlardan biri gibiydi benim gözümde Sefer. Abidin, onun nasıl bir kişiliği olduğunu merak etmişti adeta. Şimdi

eski günlerin yapraklarını karıştırdıkça, o buluşmanın tarihini bile çıkarabiliyorum belleğimden. 1946 yılının ekim ayı idi. Sefer ve ben yeni Yedek Subay çıkmıştık. Ayağımda düzeltilmemiş bol çizmelerle dikkati çekmiş olacağım ki, Dino hep çizmelerime bakıyordu.

O gün bir süre sanat üzerine konuştuk. O sıralarda Sefer Aytekin, baskı döneminin itişiyle, yavaş yavaş suskunluğa doğru kaymıştı. 1945'te Ant Dergisi'ni yönettiği halde, orada tek yazı, bir tek hikâye yayınlamamıştı. Onu bu suskunluktan kurtarmak için, yeni yazdıklarını soruyorduk Abidin'le. Hikâye alanında başlattığı kişiliği, daha ileri bir planda geliştirebilecek miydi? Abidin'in yeni hikâyelerini soruşu hep bundandı.

Abidin Dino, daha sonra başlıbaşına sergiler düzenledi. Ben İstanbul ve Ankara'da değildim o sıralar. İzleyemedim sergileri. Türkiye'deki son sergisini görebildim yalnız. Ankara'da Büyük Sinema üstünde bir salonda açmıştı. Davetlilerin arasında çok sayıda yabancı sefaret ilgilileri vardı. Resimlerinin hemen hepsi bir iki gün içinde satıldı.

Ankara'nın serin bir gecesinde İlhan Berk'le Çankaya'ya doğru yürüyorduk. Abidin'in yeni resimlerini görmek istiyorduk. O yol üzerinde bir apartmanda oturuyordu Dino. Eşi Güzin Dino ile karşıladılar bizi. Çeşitli iklimleri

yaşatan Anadolu, kilimleri ile odaya serilmişti sanki. Gelişigüzel konulmuş yağlı boya tabloları seyrettik sohbetimiz süresince.

Sonra bir gün, Abidin'in ansızın Fransa'ya gittiğini söylediler. Bir sanat elçisi olarak başarı haberleri yurdumuza kadar geliyordu. 1964'te Paris'e gittiğimiz zaman aradık onu. Paris'te değildi o Temmuz sıcaklarında. Görüşemedik bir türlü. Şimdi İstanbul'un bir salonunda resimlerinin sergileneceğini öğrenince Paris'teki sanat temsilcimizi anımsadım. Ve onu tanıdığım şu kadar yıl öncesinden belleğimde kalan izlenimleri şöyle bir kenara not ettim. Elbette izlenimlerim bu kadar değil...

GOGOL-HİKÂYELER*

Türkçesi: Ahmet Işık., Ö.F. Toprak, Tel Yay. 1973

NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL

YA DA

"GÖZYAŞLARIYLA GÜLMEK"

Moskova'da büyük bir mezarlık. Kapısında güller satılıyor. Ekber Babayef ile birer demet gül alıyoruz oradan. Kapıdan içeriye girince, rengârenk çiçeklerle donatılmış bir parka girdik sandım. Çam ağaçları, ardıç ağaçları ve çiçekler çiçekler.

Babayef: "Çehov'la Gogol da burada yatıyor" dedi, bana. İkisinin de mezarının üzerinde birer büstü var. Gogol ince alaycı bakışlarla düşünüyor. Onun parlak tunçtaki yüzünü seyrederken **"Ölü Canlar"**ın 258 nci sayfasında söylediği sözleri anımsıyorum: **"Tanrının emri ile şu tuhaf kahramanlarımla, sürüklenip giden şu koca hayatı, herkesin görebileceği alay ile ve kimsenin**

göremeyeceği göz yaşlarıyla daha ne kadar seyredeceğim?" sözlerini, Gogol okurları belleklerinde tutmalıdırlar.

Bu kitapta okuyacağınız, **Kaput, Burun, Fayton** hikâyeleri, Gogol'ün Petersburg Hikâyeleri içinde, onun gözyaşlarıyla gülmek diye tanımladığı hayatı en iyi anlatan üç parçadır.

Gogol'ün Kaput hikâyesi, konu ve taşlama açısından hemen en önemli üç hikâyesinden biri denebilir. Yazar burada, Çarlık Rusya'sının ilkelliğine, eşitsizliğine karşı duyduğu hıncını göstermektedir. Akakiy Akakiyeviç'in acılardan acı hayatı, on dokuzuncu yüzyılda, Rusya'da küçük insanların çektiklerinin bir parçasıdır sadece. Ünlü eleştirmen Belinski, Gogol'ü şöyle tanımlamıştır: **"Hayatımızın şairi"** Gogol'ün yakın arkadaşlarından Annenkov, yazarın bu hikâyeyi nasıl yazdığını şöyle anlatıyor: **"Bir gün Gogol'ün yanında ava çok meraklı küçük bir memurun başından geçen olay anlatıldı. Bu küçük memur, yıllarca sabırla biriktirdiği 200 ruble ile güzel bir av tüfeği alır. Yeni tüfeği ile ava çıktığı gün sandala biner. Ama nasılsa tüfek suya düşer. Memur evine hastalanarak döner. Yüksek ateşle günlerce yatar. Ancak arkadaşları para toplayarak ona bir tüfek alırlar, memur o zaman iyileşir. Bu hikâye anlatılırken herkes kahkahalarla güldü. Yalnız Gogol gülemedi. Uzun süre**

düşünceli kaldı. Kaput'un konusu böylece doğdu. Bu hikâye 1834'te anlatılmıştı. Bu hikâyeyi sekiz yıl sonra ortaya çıkardı. 1842'de ilk yayınladığı zaman soylu kişiler. Hikâyeyi iyi karşılamadılar. Kont Strogov'un Kaput üzerine şöyle konuştuğu söylentisi vardır:

Şu Gogol'ün Kaput'u ne korkunç hikâye. Kalikin köprüsündeki hayalet, hepimizin kaputlarımızı sırtımızdan çıkarır. Bu hikâyeyi okurken ne duruma geldiğimi siz düşünün." Bunlar belki söylenmiştir ama, Yenilikçi Rus hikâyesinin ilk örneği, hem de en güzel örneği Kaput'tur diyenler yanılmıyorlar herhalde... Çünkü Gogol, özellikle bu hikâyesi ile Tolstoy, Dostoyevski, Çehov üzerinde etkili olmuştur. Çağdaşları bunu açık açık söylüyorlar.

Gogol, 1833'te Burun'u yazmaya başlamıştır. 1835'te bitirerek, Moskovski Nabludalet Dergisi'ne gönderdi. Fakat derginin yazı işleri müdürü, hikâyeyi beğenmediği için geri verdi. Bu hikâyenin taşlama değerini, anlatma tekniğini Puşkin görebildi ve 1836 yılında yönetimi altında bulunan Saremennik Dergisi'nde yayınladı. Altına şöyle bir not koydu: **"Gogol, uzun süre bu taşlamanın yayınlanmasını istemedi, ama biz bu hikâyeyi o kadar şaşırtıcı, öyle akla sığmaz, öyle neşeli bulduk ki, bu zevki okurlarla paylaşmak için, onu yayınlama konusunda Gogol'ü güçlükle ikna edebildik."**

Fayton'un 1835'te yazıldığı biliniyor. Buradaki olaya şuradan gelmiş Gogol: Viergorski adında dalgınlığı ile ünlü bir arkadaşı varmış. Bir gün. Başkentteki bütün politikacıları yemeğe çağırmış, ama o gün yemeği unutarak, başka bir yere gitmiş, geç vakit eve döndüğü zaman yemeği anımsamış. Ertesi gün özür dilemek için bir gün önce resmi giysilerle evine gelmiş olan konuklarını birer birer dolaşarak, bağışlamalarını sağlamış. Herkes onu sevdiği ve dalgınlığını bildiği için kendisini gülerek karşılamışlar. Puşkin, Fayton'u okuduktan sonra, arkadaşı Pletnev'e yazdığı mektupta **"Gogol'e hikâyesi için çok teşekkür ettiğimi kendisine iletiverin."** demiştir. İlk kez 1836'da Saremennik dergisinde yayınlanmıştır. Bu hikâyeye de büyük değer veren, ünlü eleştirmen Belinski: **"Fayton ustaca yazılmış ince bir alaydır. Gogol, Çarlık Rusya'sının bütün özelliklerini en küçük ayrıntılarına kadar nasıl bildiğini gösteriyor. Bu gibi özellikleri her insan, her dakika, yanında görür ama, bunları ancak bir Gogol yazabilmiştir."**

Baştaki büyük hikâye, **"Mirgorod Hikâyeleri"**nden en ünlü olanıdır. İki soylu kişinin, İvan İvanoviç ile, İvan Nikiforoviç'in birbirlerine nasıl küstüklerini anlatır. Bu uzun hikâye üzerine yine Belinski'nin dşüncelerini okutalım sizlere: **"Bu hikâyede anlamsız gibi görünen hareketleri, alışkanlıkları ve avarelikleriyle birbirine sıkı**

sıkıya bağlı iki arkadaş vardır. Okuyunca göreceksiniz, bu iki yakın dost, sanki birden bire, birbirlerinin amansız düşmanları olurlar. Adeta ömürlerini, birbirleri aleyhine açtıkları davalarla eskitirler. Fakat, niçin bu iki eski arkadaş, birdenbire düşman olurlar birbirlerine?... Bu düşmanlık, kişiliklerindeki bazı özelliklerden meydana gelmiştir. Yazarın ustalığı burada görülür. Bu noktayı çok ince bir biçimde, sayfalardan bize duyurmaktadır. İvan İvanoviç, ağır başlı, çok ince ruhlu, güzel konuşmayı seven, zenginliği ve çiftliği ile onur duyan bir kişidir. Birçok boş, anlamsız huyları ve alışkanlıkları olan güzel görünmesini seven ve kendisine çok önem veren bir insandır. Hayatında en çok sevdiği şey kavun yemektir. Ama onu bile rasgele yemez. Öğle yemeklerinden sonra yer ve çekirdeklerini ayırdığı özel kağıdın üzerine hangi tarihte yediğini, o sırada yanında kimin bulunduğunu yazar. Enfiye ikram etmek için, kibarca bir formülü vardır. İvan Nikiforoviç ise birçok özellikleri İvan İvanoviç'ten ayrı olmakla beraber o da bir takım alışkanlıklar, kaprisler içinde yaşar. Hikâyede, bu iki dost tipi, bize bir çok soylu kişiyi anımsatır. Burada yazarın tip yaratmaktaki eşsiz yeteneğini övmek gerekir. O dönemin Rus toplumu içinde Gogol'ün kahramanları gerçekten yaşamaktadır. Bu uzun hikâyeyi okurken, o dönemin bütün yaşayışı, yönetim tarzı, Rus mahkemeleri, yargıç-

lar, üyeler, katipler, odacılar gözlerimizin önünde canlı canlı dururlar. Örneğin Mirgorod kenti mahkemesindeki katip, bütün Ukrayna mahkemelerindeki katiplerden biridir. Yazarın öbür eserlerinde olduğu gibi, bu hikâyesinde de o sıralardaki Rus toplumsal hayatını ve Rus tarihini bellekte tutarak okumak gerekir. O zaman, olanlar bitenler sizi hiç yadırgatmayacaktır.

Bu hikâyede, Gogol'ün özellikle "Gözyaşlarıyla gülmek" olarak tanımladığı birtakım insanları gözünüzün önüne getirerek güleceksiniz. Gogol, okuru sonuna kadar eğlendirici bir biçimde getirir, ama sonunda hüzün başlar. Artık gözlerimizde canlanan güzel Ukrayna ve oradaki insanlar yoktur. Gogol, böylece hikâyesine "Baylar, bu Dünya üzüntülüdür" sözleriyle son verir.

Gogol'da derin bir slâv mistisizmi vardır. Bu mistik ruh bunalımı hemen her hikâyesinde açık seçik görülür. Bu ruh halinin analizini, ünlü yazarlar şöyle açıklıyorlar: "Gogol, çocukluğundan beri hep hastalarla boğuşmuştur. 43 yıl süren ömrünün son zamanlarında sağlığı iyice bozuldu. Büyük yazar. Kendisinde çeşitli hastalıklar olduğunu sanıyor, bir doktordan öbür doktora koşuyordu. Bu ruh haline bağlı olarak, morali de iyice bozulmuştur, mistisizme böylece kolaylıkla kaymıştır. En büyük direnme gücünü dinde görmeye baş-

ladı. Gezdiği dolaştığı Avrupa'da, içinde yaşadığı dar ve kapalı çevre, etrafını saran dindar insanlar, Gogol'ün moralini büsbütün bozmuştu. Gogol, öyle bir noktaya geldi ki, o zamana kadar yazdığı eserleri baştan başa günah dolu isyankâr bir edebiyat çalışması olarak görmeye başladı.

Gogol, hastalığı kökünden geçirmek ve o tarihe kadar yaptığı günahkar edebiyat çalışmasını bağışlatmak için. (Arkadaşlarıma yazdığım mektuplardan parçalar) adlı kitabını yayınladı. Gogol, bu kitabında büyük bir pişmanlıkla, yurttaşlarına sabır ve her şeyi tanrıya bırakmalarını, tanrıya inanmalarını salık veriyor, toprak köleliğinin tanrının yapısı olduğuna onları inandırmaya çalışıyor.

Bu eserin çıkışı üzerine, o dönemin hemen bütün edebiyat eleştirmenleri Gogol'a din çığırtkanı, cehaletin peygamberi sözleriyle hücum ettiler. Gogol, bu saldırılara pek gücendi, kendisini savunmak istedi, bunu olanaksız olduğunu anlayarak, kusurlarını kabul etti.

Gogol, artık bunalımlar ve kararsızlıklar içinde boğuluyordu. Bu nedenle **Ölü Canlar'** ın ikinci kitabını yazmakta kuşkuya düştü. Gerçi Gogol, **Ölü Canlar'**ın ikinci kitabını daha 1840 yılında yazmaya başlamış, 1842 yılında bitirmişti. Tam bu sırada geçirdiği şiddetli bir ruhsal bunalım sonucunu, eserin taslağını yaktı.

Kısa bir süre sonra yaptığına pişman oldu ve eseri yeniden yazmaya koyuldu. Hastalıklı bünyesi yüzünden istediği gibi çalışamıyordu. Rusya'dan uzakta idi. Rusya gerçeklerinden kopmuştu. Rusya'ya dönmek istedi, fakat yıllardır hayal ettiği Kudüs yolculuğunu öne almayı yeğ tuttu. Hiçbir yerde bulamadığı ruh huzurunu Kudüs'te de bulamadı. Geçirdiği bunalımlarla yıkılmıştı artık. Böyle perişan bir moralle 1848'de Rusya'ya döndü. Biraz toparlanıp **Ölü Canlar**'ın ikinci kitabını yeniden yazmaya başladı. İşte tam bu sırada Matvey Konstantinovski adlı bir papazla tanıştı. Burada ip, tekrar incelmeye doğru aşağıya sarkıyordu. Hastalıklarla bitkin olduğu halde, perhizlere, oruçlara tekrar girdi. **Ölü Canlar**'ın ikinci yazılışı bu sırada bitti. Eserini, dini açıdan sansür ettirmek için metropolit Filaret'e göndermeyi tasarlıyordu. Metropolit'le bağlantı kuramadı, gelen yeni bir bunalım, onu eserini ateşte yakmaya kadar götürdü. Büyük çelişkiler içinde 4 Mart 1852 yılında öldü.

SOSYALİST KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ'nden

AKA GÜNDÜZ

(Selanik 1886- Ankara, 7 Kasım 1958) Roman yazarı. Asıl adı Enis Avni'dir. İstanbul'da Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdi, Harp Okulu'ndaki öğrenimini, hastalanınca yarıda bıraktı. Paris'te üç yıl hukuk ve güzel sanatlar eğitimi gördü. Ateşli bir yaratılışı vardı, yurda dönünce, bir olay üzerine Selanik'e sürüldü. 31 Mart 1909'da Hareket ordusu ile birlikte İstanbul'a geldi. Bir süre gazetecilik yaptı. 1919'da İstanbul'a giren İngilizler, Malta'ya sürgüne gönderdikleri aydınlar arasına onu da kattılar. Malta dönüşü, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Ankara'ya geçti. Anadolu halkını yüreklendiren öyküler, romanlar yazdı. 1932 ile 1946 arasında Ankara milletvekilliği yaptı.

Aka Gündüz, Selanik'te **Çocuk Bahçesi** (1905), **Genç Kalemler** Dergilerinde ulusal edebiyat akımına ka-

tıldıktan sonra tanınmaya başladı. Özellikle harf devriminden sonra, kitapları daha çok okunur oldu. Hemen her kitabında, Anadolu halkının acı yazgısını dile getirdi. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın öne çıkardığı kadın kahramanların ağzından, **"Yeni Türkiye"** gerçeğini tanıtmaya çalıştı. **"İki Süngü Arasında, Bir Şoförün Gizli Defteri"** adlı romanları, uzun süre, yeni kuşaklarca çok sevilerek okundu.

Başlıca yapıtları:

Şiir kitabı: Bozgun (1913), **Öykü Kitapları: Türk Kalbi** (1913), **Kurbağacık** (1919), **Bu Toprağın Kızları** (1927), **Hayattan Hikâyeler** (1928), **Oyunları: Muhterem Katil** (1914), **Yarim Osman** (1933), **Mavi Yıldırım** (1934), **Romanları: Dikmen Yıldızı** (1928), **Odun Kokusu** (1928), **Tang Tango** (1928), **Bir Şoförün Gizli Defteri** (1928), **İki Süngü Arasında** (1929), **Üvey Ana** (1933), **Aşkın Temizi** (1937), **Zekeriya Sofrası** (1938), **Mezar Kazıcılar** (1939), **Yayla Kızı** (1940), **Eğer Aşk** (1946), **Bir Kızın Masalı** (1954)

AKINCIOĞLU, M. NİYAZİ

(Bursa 1916 - Ankara 1 Şubat 1979). Günümüz ozanlarından ve avukat. Bursa Lisesi'ni (1938), İstanbul Hukuk Fakültesi'ni (1943) bitirdi. Ölümüne değin Kırklareli'nde avukatlık yaptı. 1950'de 141 ve 142'ye aykırı hareketten, altı ay kadar cezaevinde kaldı.

1940 ile 1945 arasında yayımladığı şiirlerde, Divan şiirinin bazı deyimlerini, dizelerine değerli taşlar gibi yerleştirdi. Özellikle **Sirkeci, Bursa, Edirne** başlıklı şiirleri ile 1940 Toplumcu Ozanlar içinde ün yaptı, ama günlük ekmeği peşinde koşarken, arkadaşlarından koptu, şiirden de uzaklaştı. 1950'den sonra ise, hemen hemen hiç şiir yayımlamadı.

1938'de, halk şiiri ağzı ile söylediği, ilk gençlik denemelerini içeren kitabı **Haykırışlar**'dan sonra kitap çıkarmadı. M.Niyazi Akıncıoğlu, sol şiirin birkaç güzel örneği ile belleklerde yaşayacak olan bir ozandır.

ATAÇ, NURULLAH

(İstanbul 1898-Ankara, 17 Mayıs 1957). Dilci, deneme ve eleştirme yazarı. İlkokulu Selânik'te bitirdikten sonra, dört yıl kadar Galatasaray Lisesi'nde eğitim gördü. Yarım kalan lise öğreniminden sonra İsviçre'ye gitti, orada belli bir öğrenim görmediyse de, Fransızca'sını ilerletti ve batı edebiyatını öğrendi (1917-1919). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi derslerini (1922) bir süre izledi ise de , oradan fazla yararlanamadı. Bütün bu yarım kalan öğrenimlerin içinden geçerken, çok okuyarak, Batı kültürünü öğrenerek, kendi kendisini yetiştirmekte başarı kazandı. Açılan sınavı vererek ortaokul Fransızca öğretmenliği için yeterlik belgesi aldı. İstanbul ve Ankara'da Lise Fransızca öğretmenliği, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Oku-

lu'nda okutmanlık yaptı (1930-1940). Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde ve Cumhurbaşkanlığı'nda çevirmenlik görevlerinde bulundu (1940-1952). Ölümüne değin Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanıydı (1951-1957).

Ataç, yazı yaşamına 1921'de Yahya Kemal ve arkadaşlarının çıkardığı **Dergâh** dergisinde şiir yayınlayarak başladı. Sürekli olarak, sırasıyla **Akşam, Ulus, Haber, Cumhuriyet, Son Havadis** gazetelerinde yazıları çıktı. Dergilerde yazdıysa da, daha çok gazetelerin dil ve edebiyat yazarı olarak görünmüştür.

Başlangıçta eleştirme yazıları yazan Ataç, sonradan öznel görüşlerini yansıtan, izlenimci bir deneme yazarı olarak kişiliğini çizmiştir. Yaşadığı dönemde, bazı ileri görüşleri destekleyen bir yazar gibi görünmesine karşılık, edebiyatta Batı hayranlığını, özellikle Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası Fransız ozanlarına öykünen ozanlarımızı, çok öven yazılar yazmakla, onları yanlışa düşürmüştür. Bunun sonucu olarak, bir yanılgı şiiri olan **Garip** hareketi, Cumhuriyet şiiri içinde ilk yerleri alır gibi gösterilmiştir. Orhan Veli şiiri, bir atılımı başlatması açısından, önemli gibi görünür ama, büyük ölçüde bir yanılgının devineği olduğu bir gerçektir. Bu konu irdelenirse, Ataç'ın Cumhuriyet Halk Partisi'nin sanat politikasını tek başına saptadığı anlaşılır. Oysa onun karşısında sosyalist bir şiir akımı, sosyalist bir şiir okulu kendi kendini yaratıyordu. Sol şiirin

dünya görüşünden bakılırsa, Ataç'ın yazılarındaki içerik, bugün epeyce gerilerde kalmıştır ve elbette eskimiştir. Ama, bir **"tek seçici"** gibi, bir dönemde çok etkili olduğu da yadsınamaz. Ataç'ı **"bütün yazılarında" duygular yerine, geniş ölçüde aklın egemenliğine yer verdi"** diye tanıtanlar vardır. Oysa bu görüşün tam tersini yapmıştır. Duygularının esiri olarak, yargılar vermiştir. Bazı yanlışlarına karşın Ataç'ın en önemli yanı, **"dilciliği"**dir ve bu yanı ileride daha iyi anlaşılacaktır.

Hemen hepsi de deneme türünde olan kitapları: **Günlerin Getirdiği** (1946), **Karalama Defteri** (1952), **Sözden Söze** (1952), **Ararken** (1954), **Diyelim** (1954), **Söz Arasında** (1957), **Okuruma Mektuplar** (1958), **Günce** (1960), **Prospero ile Caliban** (1961), **Söyleyişler Üzerine** (1962), **Söyleyişler** (1964), **Günce I, II** (1972).

Ataç'ın günlük biçiminde olan yazılarının birçoğu, deneme anlatımı içinde gösterilebilir. Ataç'ın dilciliği yanında öbür önemli yanı çevirmenliğidir. Stendal, Laclos, Lukianos, Plautus, Terentius gibi yazarlardan elli kadar çeviri yapmıştır.

Ölümünden sonra Ataç üzerine yayınlanmış kitaplar: Tahir Alangu, **Ataç'a Saygı** (1959), Yılmaz Çolpan, **Ataç'ın Sözcükleri** (1963), Metin And, **Ataç Tiyatrosu** (1963), Saadet Ulçugür, **Nurullah Ataç, Hayatı, Sanatı,**

Eserleri (1964), **Ölümünün 10. Yıldönümünde Ataç'ı Anış** (TDK Yayını, 1968), Mehmet Salihoğlu, **Ataç'la Gelen** (1968), Asım Bezirci, **Nurullah Ataç, Eserleri-Anlayışı ve Yazıları** (1968).

AYTEKİN, HALİL

(Hacıbektaş-1913/ Ankara 1973). Yazar, öykücü. Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra köy öğretmenliği, gezici baş öğretmenlik, Milli Kütüphane'de memurluk yaptı. Son görevinden emekliye ayrıldı. Kırsal kesimin yaşam koşullarını, köylülerin ağalarla eşrafla ilişkilerini yansıtan ilk yazıları: **Yeni Adam** (1938-40), **Ülkü** (1942-1943), **Yurt ve Dünya** (1942-1944), **Ant** (1945), **Söz** (1946) dergilerinde yayımlanmıştı. Sonra yazılarını, **"Yağmur ve Toprak** (1950), **Yeryüzü** (1951-52), dergilerinde sürdürdü. 27 Mayıs 1960'tan sonra çıkan solcu dergilerden **"Yön", "Eylem", "Forum", "Toplum", "Sosyal Adalet"** te çıkan araştırma yazılarını **"Doğu'da Kıtlık Vardı"** (1965) adlı kitabında topladı. Öteki yapıtları. **Harman Yangını** (1945 Öyküler), **Hayvan Masalları** (1958), **Ezilen Doğu** (1979).

AYTEKİN, SEFER

(Hacıbektaş 1915). Öykü Yazarı. İlkokulu köyünde okudu. İlköğretmen okulunu (1935) tamamladıktan sonra, Samsun köylerinde beş yıl öğretmenlik yaptı. Dışarıdan Lise bitirme sınavlarını vererek, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Rus Filolojisi bölümünü bitirdi (1945). Ankara'da küçük bir basımevi kurarak, **Yağmur ve Toprak** (1948-1951, 26 sayı), **Ant** (1945-10 sayı), dergilerini yönetti. Sayısı 45'i bulan birer formalık Güvercin kitaplarını çıkardı. Bu küçük kitaplar, halk ozanlarına, çağdaş ozanlara ve folklora ilişkin bilgileri kapsıyordu. Devrimci düşüncelerinden ötürü, iki kez (1946-1951) tutuklanmış ve uzun süre gözaltında kalmıştı.

Yazı yaşamına Yeni Adam dergisinde (1938-1940) öyküler yazarak girmişti. Küçük bir kitap oluşturacak bu

öyküler, Yeni Adam, şiirleri Ses dergisi sayfalarında kalmıştır. Sefer Aytekin'in yazarlık yeteneğini Nazım Hikmet, Sabahattin Ali'ye yazdığı bir mektupta şöyle belirtmişti: **"Sonra Sefer Aytekin diye bir delikanlı var. Orhan'dan daha civciv, bak eğer onunla şahsen uğraşırsan iyi olur.""** (Filiz Ali Laslo-Atilla Özkırımlı).

Köy Enstitüleri kurulduğu yıllarda, bu eğitim hamlesine çekirdek olacak düşüncelerini Yeni Adam'da birçok kişiden önce yayınlamıştı. İyi bir öğretmen, seçkin bir öykü yazarı olma aşamasında iken, bu tutkularını bırakıp, yitiklere karışması, onun vaktiyle yazdıklarını unutturmamalıdır.

Sefer Aytekin, belki uzun uzun düşünerek, ama dışarıdan bakıldığı zaman, birdenbirelik izlenimini veren bu **"kopma"** kararıyla yazı yaşamından uzaklaştı.

BARLAS, CEMİL SAİT

(İstanbul 1905-Hendek 1964). Siyaset adamı ve gazeteci. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1928). Almanya'da Heidelberk Üniversitesi'nde hukuk doktorası yaptı. İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nde yargıçlık, Adalet müfettişliği ve Etibank hukuk danışmanlığı görevlerinde bulundu. CHP Gaziantep Milletvekili (1943) olarak başlayan siyasal yaşamını, İkinci Hasan Saka Hükûmeti'nde Ticaret (1948-1949), Şemsettin Günaltay Hükûmeti'nde Ekonomi ve Ticaret (1949), Devlet Bakanlığı, (1949-1950) yaparak sürdürdü.

Siyasal yaşamının başlangıcında, sola karşı bir tutum içinde olan Cemil Sait Barlas, 1946 yılında Meclis'te yaptığı bir konuşmada, Marko Paşa gazetesini, **"kökü dışarı-**

da" olmakla suçlamış, Marko Paşa (16 Aralık 1946) da yayımlanan **"Topunuzun Köküne Kibrit Suyu"** başlıklı imzasız yazıdan ötürü, gazeteyi mahkemeye vermişti. Hakaretten sorumlu görülen Sabahattin Ali, dört aya hüküm giymişti.

1951-1953 arası çıkardığı haftalık **Pazar Postası** ile gazetecilik alanına girdi. 1953'te günlük **Son Havadis** gazetesini yayımladı böylece gazete yazarlığını benimsedi. Daha sonraları ılımlı bir sol politikacı olarak savaşım veren yazılar yazdı.

CHP'nin sola yöneldiği dönemde, Barlas'ın parti içinde, etkin çalışmaları olmuştur. Sosyal Demokrat kişiliği ile bir süre İnönü'nün danışmanlığını yapmıştır.

1957 seçimlerinde, Gaziantep olayları ile ilgili olarak 60 gün cezaevinde kalmıştır. 1960 devriminden sonra, gazetesini satarak basın yaşamından çekilmiştir. Milli Reasürans ortaklığı Genel Müdürü oldu. Böylece siyasal çekişmelerin dışında yaşamayı yeğledi. 1962'de **Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri** adlı kitabını yayımladı.

BAYKUT, CAMİ

(İstanbul 1877-İstanbul 1958). Siyaset adamı ve yazar. Harbiye'yi bitirdikten sonra, ordunun yardımcı birliklerinde yüzbaşılığa kadar yükseldi. İkinci Meşrutiyet'in kurulmasından sonra ordudan ayrıldı. Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda Fizan milletvekili olarak görev aldı (1908-1918) Kurtuluş Savaşı'nın ilk günlerinde Anadolu'ya geçerek, Sivas Kongresi'ne katıldı. Birinci Millet Meclisi'ne Aydın temsilcisi olarak girdi. Geçici İcra Komisyonu'nda yer aldı (25 Nisan 1920). Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinde İçişleri Bakanlığı yaptı. 4 Eylül 1920'de, Ankara Hükûmeti'nin temsilcisi olarak Roma'ya gönderildi. Roma'da görev yaparken, Mustafa Kemal'le anlaşmazlığa düştü. Ankara'ya dönmeyince, 1922'de mil-

letvekilliğinden çekilmiş sayıldı. Avrupa'nın çeşitli kentlerinde sürgün yaşamı, 1938'de sona erdi. Atatürk'ün ölümünden sonra İstanbul'a döndü. **Tan** Gazetesi'nde politik yazılar yazdı. 1945'te **Yeni Dünya** gazetesini yayınlamaya başladı. Sosyalist bir gazete kimliğinde olan bu yayın organı, 4 Aralık 1945'te o zamanki yönetimin işareti ile Tan gazetesi ile birlikte, saldırıya uğradı.

Cami Baykut'un, sosyalizmin gerçekleşmesi üzerine düşüncelerini içeren yazıları, gazete sayfalarında kalmıştır.

BURİAN, ORHAN

(İstanbul 1914- Ankara, 5 Mayıs 1953). Deneme yazarı, İngiliz Edebiyat Profesörü. İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesi'ni (1932), İngiltere'de Cembridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'nü (1936) bitirdi. 1937'de yurda dönünce, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde doçentliğe başladı. Ölümüne değin, aynı fakültede, İngiliz Edebiyatı öğretim üyesi olarak görev yaptı. Muhtar Enata'nın 1935 şubatında yayımlamaya başladığı **Yücel**, aylık sanat ve kültür dergisine, 16. sayısındaki Essay yazısıyla katıldı. Derginin yöneticilerinden biri oldu. Yücel dergisi, daha çok Burian'ın etkisi ve çalışmalarıyla, İngiliz Edebiyatı'na ağırlık vererek, yayınını on beş yıl sürdürdü. (1956'da 163'ncü sayıda kapandı). 1939 yılı sonunda Yedek subaylık görevini tamamlayarak, fakültedeki öğretim üyeliğine döndü. Bir yandan da, Ankara

Devlet Konservatuarında, Batı Edebiyatı ve Tiyatro Tarihi derslerini okuttu. Üniversiteler yasası çıkıncaya değin, ikinci görevi sürdü. 1947 sonbaharında Amerika'ya çağrılı olarak gitti. Princeton Üniversitesi'nde iki yıl, Amerikan Edebiyatı üzerine araştırmalar yaptı.

1952 şubatında aylık sanat, fikir dergisi **Ufuklar**'ı yayınlamaya başladı. Daha çok yerli yazarlara yer veren bu dergi, onun sağlığında 14 sayı çıkabildi. 1953 ekim ayında Vedat Günyol'un yönetiminde, **Yeni Ufuklar** adı ile yayınını sürdüren dergi, kapanıncaya değin (Kasım 1976, 275. sayı) birinci sayfasının baş tarafına (Kurucusu: Orhan Burian) diye yazarak, onun anısını yaşattı. 39 yıllık yaşamı süresince, Yeni Türk Şiiri üzerinde tutarlı çalışmalar yaptı. **Kurtuluş'tan Sonrakiler** adı altında hazırladığı Güldeste ve önsözü, bugün için bile geçerliliğini yitirmemiş değer yargıları getirmiştir. Bu antolojiye, o yıllarda adını anmak yasak olan Nazım Hikmet'in bazı yayınlanmamış şiirlerini alma yürekliliğini göstermişti. Ölümünden sonra bir ciltte toplanan yazıları gösterdi ki, Orhan Burian, deneme yazıları alanında düşünceleri otuz yıl sonra bile unutulmayacak bir yazardır. On çeviri kitabından beşi W. Shakespeare'nin en önemli sahne yapıtlarıdır.

Yapıtları: **Kurtuluş'tan Sonrakiler** (Antoloji, 1946), **Denemeler-Eleştiriler** (1964).

ERTEM, SADRİ

(İstanbul 1898-Ankara, 12 Kasım 1943). Roman ve öykü yazarı. Üsküdar Askeri Rüştiyesi'nde ve Üsküdar İdadisi'nde eğitim gördükten sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi (1920). Kurtuluş Savaşı'nda Ankara'da **Hakimiyeti Milliye** ve **Yeni Gün** gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. Cumhuriyet kurulduktan sonra İstanbul'da **Son Telgraf** gazetesinde iki yıl başyazı sütununda politik yazılar yazarak dikkati çekti (1924-1925). Bu sırada, bazı yazıları hükümetin politikasına aykırı görüldüğünden, gazete kapatıldı ve kendisi de Şark İstiklal Mahkemesi'ne verildi. Yargılamadan sonra aklandı (1925). Bu yargılama ona bir uyarı gibi göründü. Politikada daha ılımlı bir tutum takındı.

Fakat 1928'den sonra yazdığı edebiyat yazılarında, devrimci dünya görüşünü tanıtmak için durmadan çalıştı. Vakit gazetesinde fıkralar, Yedigün dergisinde sanat yazıları yazdı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde felsefe tarihi ve sosyoloji dersleri verdi. Basın Yayın Genel Müdürlüğünde danışmanlık yaparken Kütahya Milletvekili oldu (1939-1943).

İlk öykülerini **Genç Yolcular** (1917). Dergisinde yayınlayan Sadri Ertem, Kurun (Vakit) gazetesi fıkra yazarı iken, çevresine topladığı gençlerle, edebiyat ekleri düzenleyerek, sanat yaşamımızda hareketli bir dönem başlattı. Çıkrıklar Durunca adlı romanı, Silindir Şapka Giyen Köylü başlıklı öyküler kitabı gerçekçi içeriği ile tartışmalara yol açtı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumda meydana gelen yenileşme hareketlerinin beraberinde getirdiği doğruları ve yanlışları eleştiren öykü ve romanları, onu daha geniş üne kavuşturdu. Toplumcu gerçekçi öykü ve romancılığın ilk örnekleri, onun imzasını taşır. Anlatımı, az eğitim görmüşlerce bile anlaşılacak denli yalındır. Bir çığır açıcıdır ama, kendi türünün en kusursuzunu, en güzellerini yazdığı söylenemez. Bir konuşmasında, sanattan ne anladığını şöyle anlatır: **"Halkın ruhunu, Rodin'in tunçları, Fidya'nın mermerleri gibi kullanmak. Halktan aldığımı, yine halka vermek, yani halkın ruhunu hem madde halinde alıp, bana göre şekillendirmek"**

Ne yazık ki, en büyük romanı olmaya aday, üç ciltlik **Step'**i bitirmeden, **Fotomontaj** başlıklı, Sovyetler Birliği gezi izlenimlerini yayınlayamadan ölmüştür.

Romanları: **Çıkrıklar Durunca** (1931), **Bir Varmış Bir yokmuş** (1933), **Düşkünler** (1935), **Yol Arkadaşları** (1945), **Öykü Kitapları: Silindir Şapka Giyen Köylü** (1933), **Bacayı İndir, Bacayı Kaldır** (1933), **Korku** (1934), **Bay Virgül** (1935), **Bir Şehrin Ruhu** (1938), **Gezi Kitapları: Bir Vagon Penceresinden** (1934), **Ankara-Bükreş** (1937), **Çeşitli türlerdeki kitapları: Modern Avrupa İktisat Tarihi** (1934), **İmparatoriçe ve Saray** (1934), **Politika Felsefesi** (1935), **Fikir ve Sanat** (1938), **Avrupa'nın İskeleti** (1939), **Propaganda 2 cilt** (1941-1942).

CEMGİL, ADNAN

(İstanbul 1909). Çevirmen ve yazar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü (1938) bitirdi. Ankara Musiki Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Öğretmen Okulu, Ankara Atatürk Lisesi'nde 19 yıl kadar sosyoloji ve felsefe öğretmenliği yaptı.

4 Aralık 1945'de Tan ve Yeni Dünya gazeteleri, o zamanki yönetimin işareti ile sağcılar tarafından saldırıya uğrayınca, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in buyruğu ile Bakanlık emrine alındı. Danıştay'da açtığı davayı kazandı (1945)de yeniden öğretmenliğe döndü, 1946'da Milli Eğitim Bakanlığı'na Reşat Şemsettin Sirer getirilince, Bakanlığa aşırı sağcılar egemen oldu. Adnan Cemgil, öğretmenlikten ayrılmak zorunda bırakıldı. Bir süre fıkra

yazarlığı ve gazetecilik yaptı. 1950'de Demokrat Parti hükümetinin Kore Savaşma katılma kararına karşı çıktıkları için **Türk Barışseverler Derneği**'nin öbür kurucu ve üyeleriyle birlikte, Ankara Garnizon Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesince, Türk Ceza Yasasının 161 nci maddesi gereğince 15 ay hapis cezasına çarptırıldı. 1962'den 1971'de kapatılancıya değin **Türkiye İşçi Partisi**'nin üyesi olarak siyasal yaşama katıldı. 4 Temmuz 1965'de TİP Genel Yönetim Kurulu üyesi olarak bulunduğu Bursa İl Kongresi sonunda, kışkırtılan Adalet Partili saldırganların Adnan Cemgil, Cemal Hakkı Selek, Ali Karcı'yı öldürme girişimi, son anda bir subayın araya girmesi sonucu önlenebilmiştir. Adnan Cemgil ve arkadaşları, linçten ağır yaralarla kurtulmuşlardır. (O sırada ilk aylarını yaşayan Ürgüplü kabinesinde Başbakan Yardımcısı Süleyman Demirel ve Bursa'da Vali Vefa Poyraz idi).

Adnan Cemgil, yazarlığa, Yeni Adam dergisinde başlamıştı (1936-1938). 1 Ocak 1941-15 Mart 1944 tarihleri arasında, 43 sayı yayınlanan Yurt ve Dünya dergisinin başlıca yöneticilerinden biri idi. Kısa sürelerle Tan, Cumhuriyet, Yeni Ortam gazetelerinde fıkra ve yazıları yayımlandı. Ankara'da 13 sayı çıkarabilen sosyalist **24 Saat** adlı günlük gazetenin yöneticisi de oydu (1946). 1961'de eşi Nazife Cemgil ile birlikte **Evren Ansiklopedisi**'ni çıkardı. 12 kadar çeviri kitabı arasında Romain Rolland'ın

on ciltlik Jean-Christophe'nun ilk dört cildi ile, Diderot'un önemli yapıtlarından **"Rameau'nun Yeğeni"**,**"Felsefe Konuşmaları"** ve A. Gramsci'nin **"Felsefe ve Politika Sorunları"** vardır.

F. CELALETTİN

(İstanbul 1905-İstanbul, 3 Haziran 1975) Akıl hastalıkları uzmanı, öykü yazarı. Orta öğrenimini Mercan İdadisinde (1912), Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde bitirdi (1918). Üsküdar Toptaşı Akıl Hastanesinde uzmanlık süresini tamamladıktan sonra, Manisa Akıl ve Sinir Hastanesinde ve Bakırköy Akıl ve Sinir Hastanesinde başhekimlik görevinde bulundu. Kekemeliğin tedavisinde ün yapmıştı.

İlk öyküsü **Kadın Cehennemi** Servet-i Fünun'un (1917) da yayınlanmıştı. İlk öykü kitabı **Talâk-ı Selâse**, alışılmışın üstünde bir ilgi toplamıştı (1923). Öykülerinin büyük bölümünde, kuvvetli bir gözlem özelliği, anlatım ustalığı görülür. Toplum sorunları içinden geçer ama,

"yerli renk gerçekçiliği" ile yetinir. Zaten toplumcu, gerçekçi olmak gibi bir sav'ı da yoktur. Hatta bu sava karşıdır. En güzel öyküsü Kına Gecesi'nde, İstanbul ağzını, çeşitli söyleyişleri ile kendinden biraz büyük olan çağdaşları Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim gibi usta yazarlardan daha başarılı yazdığı unutulmamalıdır. Gerçeğin oluşmakta olan kendisini değil, ondan geriye kalmış, görüntülerini anlatmayı yeğler. Meddah ve Ortaoyunu ağzına kaçan bir anlatım biçimi ile "konuşur gibi" yazma yönünden, çağdaş öykücülerle birleşir.

Yapıtları: Tâlâk-ı Selâse (1923), **Kına Gecesi** (1927), **Elde bir Mustafendi** (1943), **Avursavur Kahvesi** (1948), **Salgın** (1953), **Rüzgâr** (1955), **Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde** (1939), **Bütün Hikâyeleri** Fahri Celal adı altında tek kitapta toplandı (1973).

GÜNEY, EFLÂTUN CEM

(Hekimhan 1896). Masal yazarı, Halk Edebiyatı araştırmacısı. Sivas Sultanisini bitirdi (1918), dışardan sınav vererek, edebiyat öğretmeni oldu (1919). Eskişehir, Kayseri, Konya, Samsun, Afyon, Kütahya Liselerinde edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulundu. (1919-1943). Tek parti döneminde, siyasal düşüncelerinden ötürü, bu illerde gözetim altında bulunduruldu. Ancak Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı sıralarda, uzun yıllar özlem duyduğu İstanbul'a, Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmenliğine atanarak kavuştu. Daha sonra İstanbul Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı ve Halk Eğitimi Başkanlığı (1956-1961) görevlerinde bulundu. 1961'de emekli oldu.

İlk kitabı **Matem Sesleri** adlı şiir kitabıdır (1920). Konya'da **İrşat**, Sivas'ta **Duygu ve Düşünce**, Samsun'da **Duygu ve Dilek**, Afyon'da **Taşpınar** dergilerini yönetti. Bulunduğu illerin yerel gazetelerine fıkralar yazdı. İstanbul'a geldikten sonra, Halk öyküleri ve Halk ozanları üzerine, daha önceki yıllarda yaptığı araştırma ve derlemeleri yayınlama olanağını buldu. Yıllarca radyoda kendine özgü sesiyle halk masalları anlattı. Öykü ve masallardaki toplumsal taşlamadan gelen gözüpekliği, fazla belirginleştirmeden, duygusal yönden geliştirdi. Biraz tekdüze olmakla birlikte, bunlarda bir anlatım ustalığına vardı.

Bu çalışmalar, sonunda ödülünü gördü: Danimarka'daki "Hans Christian Andersen Medal Kurumu" çağdaş masal yazarları içinde, Eflâtun Cem Güney'in **Açıl Sofram Açıl** kitabındaki parçaları, 55 ulustan onur listesine aldığı 11 yapıt arasında en güzeli kabul etmiş, ona Andersen Onur Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı sertifikası vermiştir (1956). Yazarımız **Dede Korkut Masalları** ile aynı armağanı ikinci kez aldı (1960).

Yapıtları: Dertli Kaval (1945), **Halk Şiiri Antolojisi** (1947), **En Güzel Türk Masalları** (1948), **Halk Türküleri** (2 Cilt, 1953/1956), **Bir Varmış Bir Yokmuş** (1956), **Nasrettin Hoca Fıkraları** (1957), **Evvel Zaman İçinde** (1957), **Dede Korkut Masalları** (1958), **Aşık Garip** (1958), **Kerem ile Aslı** (1959), **Tahir ile Zühre**

(1960), **Gökten Üç Elma Düştü** (1960), **Az Gittim Uz Gittim** (1961), **Folklor ve Eğitim** (İnceleme, 1966), **Folklor ve Halk Edebiyatı** (1971).

Bu arada oğlu Çetin Güney'le birlikte, yaşamlarını ve şiirlerini inceleyip derledikleri saz ozanlarından: **Erzurumlu Emrah** (1955), **Ruhsatî** (1958), **Meslekî** (1958), **Kâmilî** (1958) üzerine kitapları yayınlanmıştır.

GÜNYOL, VEDAT

(İstanbul 1912). Deneme ve eleştirme yazarı, çevirmen. Saint-Benoit Fransız Lisesi'ni (1934), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni (1937) bitirdi. Paris'te Hukuk doktorası yaptı (1939). Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda (1942-1948), İstanbul'da İslâm Ansiklopedisi yazı kurulunda çalıştı (1949-1959). Yabancı Diller okulunda Fransızca okutmanlığı (1959-1962), Atatürk Erkek Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği görevlerinde bulundu (1963-1973).

Vedat Günyol, edebiyat yaşamına, Yücel dergisinde Fransız romanlarını tanıtan yazılarla girdi (1938-1939). 1952'de Orhan Burian ile birlikte **Ufuklar** dergisini kurdu. Burian'ın ölümünden sonra, **Yeni Ufuklar** adıyla çıkan bu dergiyi, 25 yıl yönetti. Dergide belli bir kadro oluşturmadan, erişkin yazarlarla, genç yeteneklere aynı ölçüde yer vererek, içtenlik örneği gösterdi. Bütün yazı yaşamında,

hümanist (insancıl) bir dünya görüşünün ateşli bir savunucusu oldu. Daha çok izlenimci eleştiri ve deneme türünün, en doğru, en seçkin örneklerini verdi. Sait Faik öykü ve Madaralı roman armağanları seçiciler kurulunda bulundu.

12 Mart 1971 faşizminin tutukladığı yazarlar arasında Vedat Günyol'da vardı. Gizli örgüt kurmakla suçlandı. 4 ay tutuklu kaldı. Yargılamadan sonra aklandı. Bu olaydan sonra, Günyol'un yazılarında, belirli bir sıçrama, belirgin bir ataklık görülür. Haksız suçlanma, onu başkaldıran, hoşgörü sınırlarını aşan bir yazar yaptı. Gelecekte değer yargılarına varmak isteyen edebiyat tarihçileri, Vedat Günyol'un yapıtlarını incelerken, 12 Mart öncesi ile sonrası arasına bir çizgi çekecekler ve öylece değerlendirmelere varacaklardır.

Günyol'un en önemli yanlarından biri de çevirmenliğidir. 25 kadar çeviri kitabının çoğu Sabahattin Eyüboğlu ya da öbür arkadaşlarıyla yaptığı ortak çalışmalarıdır. Bu çevirilerin büyük çoğunluğu, kendisinin kurduğu Çan Yayınları arasında çıkmıştır. Çevirilerin hepsi de, hümanist ya da sosyalist dünya görüşünü yansıtan ünlü yapıtlardır.

Yapıtları: Dile Gelseler (1966), **Yeni Türkiye Ardında** (1966, Genişletilmiş baskı 1976), **Devlet İnsan mı** (1974, 1975), **Bu Cennet, Bu Cehennem** (1975), **Orman Işırsa** (1979).

TAŞHAN, SUPHİ

(Ankara 1921, 9 Haziran 1960). Günümüz ozanlarından. İlk ve ortaokulu Ankara'da, Liseyi Bursa'da bitirdi (1940). İstanbul Üniversitesinde başladığı (1940) Hukuk eğitimine 1942 ilk yazında Sıkıyönetim'ce sosyalist düşüncelerinden ötürü Niğde'ye sürgüne gönderilince, ara vermek zorunda kaldı. 1943'de sürgün yeri Ankara'ya çevrildi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki eğitimini uzun aralardan sonra 1952'de tamamlayabildi. Öğrenci iken, üç yıl kadar, Türkiye Kömür İşletmesi'nde memurluk, kısa bir süre Ankara Belediyesi'nde müfettişlik ve Ekonomi Müdürlüğü yaptı (1953). Polisin baskısı yüzünden memuriyeti sürdüremeyeceğini anladı ve avukatlığa başladı (1953).

5 Mayıs 1960'da Kızılay'da Demokrat Parti yönetimine karşı yapılan gösterilerde, mitingi başlatma suçlamasından ötürü tutuklandı. Üç gün, üç gece işkence gördü. Gözaltından çıkarıldığı zaman, birdenbire yürek yetmezliği başladı. Bunun sonucu geçirdiği infarctus'le yaşamını yitirdi

İlk yazıları Yeni Adam dergisinde yayınlanmıştı (1939). Suphi Taşhan, **"Toplumcu 40 Kuşağı"** ozanları içinde yer alarak, Hamle, Yeni Edebiyat, Ses dergilerinde şiirler yayınladı. Fakat bu şiirler ve daha sonra yazdıkları kitap biçimine getirilemedi. **"İmparatorluk"** genel başlığı altında yazdığı bir destan denemesinden bazı parçalar, yakın arkadaşlarının elinde duruyor olmalıdır.

YIRCALI, SITKI

(Balıkesir-1908). Politikacı, Şair. Ortaöğretimini Kabataş Lisesi'nde (1928), Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Paris Hukuk Fakültesi'nde doktorasını verdi. Dönüşünde Balıkesir'de avukatlığa başladı. DP İl Başkanı olarak siyasal hayata atıldı. Milletvekili ve bakan oldu (1946-1960). 27 Mayıs Hareketinde Yassıada'da Yüksek Adalet Divanı'nda yargılandı. 4 yıl 2 ay hüküm giydi. Af Yasasıyla siyasal hakları geri verilince AP'ye girdi. Balıkesir'den Senatör seçildi (1975). **"İnsan"** dergisindeki (1940-41) yazılarından uzun süre sonra özellikle **"Dost"** dergisinde yayımladığı şiirlerle edebiyata döndü. Bir süre sonra da yeniden sustu.

Başlıca Yapıtları: **Kilitlenmiş Dünya** (Şiirler, 1959), **Üçüncü Katın İnsanları** (İlk kitabında yayınladığı şiirlerle yenileri, 1959), **Batıya Kalkan Tren** (gezi yazıları, 1965), **Narlıkahvede Deli Divane** (Şiirler, 1966)

YİĞİTER, ÜMRAN NAZİF

(İstanbul, 1915 İstanbul, 28 Aralık 1964). Öykü yazarı ve hukukçu, Pertevniyal Lisesi'ni (1933), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1936). Zonguldak'ta savcılık, İstanbul'da avukatlık (1943-1950) yaptı. 1950'de Konya'dan DP milletvekili oldu. 1954 seçimlerinden dört ay önce milletvekilliğinden ayrıldı. O tarihten, ölümüne değin, İstanbul ikinci noterlik görevini sürdürdü.

İlk öykülerini (1933-1934) Varlık dergisinde yayınladı. Bu öykülerde maden bölgesinin girdisini çıktısını görmekten gelen gözlemcilik, yaslandığı birinci öğedir. İkinci öğe, toplumdaki dengesiz ekonomik koşulların içinden gelen insanların, biraz karamsar, bazen de alabildiğine umutlu gözlerle yaşama bakışlarıdır. Son öykülerinde,

yumuşak bir anlatıma geçti. Ama bütün öykülerinde görülen ana çizgi, toplumsal gerçekçiliğin içinden geçer.

Öykü Kitapları: Kara Kasketli Amele (1933), **İçimizden Birkaçı** (1941), **Yaşamak İçin** (1948), **Gar Saati** (1951), **Tepedeki Ev** (1954), **Aşk Üçgeni** (1962). Zonguldak'ta haftalık **Ocak** gazetesinde sürekli yayınlanan **Tango'nun Ölümü** adlı romanı (1942-1943) kitaplaşamadı. **Kömür Havzasında Amele Hukuku** adlı, yayınlanmış bir inceleme kitabı vardır (1944).

ŞİİR BİÇİMİNDE PORTRELER'inden;*

* Adam Yay.1983

Bıçakçı Süleyman

Sağdaki dutların altından
Yokuşu tırmanır
Aşıboyalı evin kapısı önünden
Diş etleri sızlatan çeşmeyi geride bırakarak,
Bıçakçı'nın dükkânına rastlardık.
Ne iyi adamdı Süleyman
Çok konuşmayı sevmezdi o!
Kocaman ellerinin hünerine inanır,
Lâfsız ve türküsüz çalışırdı.
Çeliğe en iyi su veren
Sustaların otomatiğini yapan
Marifetine bağlanmış bir insandı Süleyman.

Akşamları dükkânının
Kol demirlerini yerleştirir
(Kim bilir kaç yıllık)
İbriği ile ellerini yıkayarak,
İyi günlerin saadetini vâdetmişler gibi
Şükreder Tanrısına.
Mendilinde iki okka ekmek
Düşerdi evinin çamurlu yollarına.
Elini alnına siper ederek,
Güneşe bakmış kadar,
Yorgun göründüğü halde,
Bahtiyarlığını bölüştüğü insanlara
Gözlerinin donukluğunu göstermezdi.
Köşede göründüğü zaman,
İki sarışın çocuk,
Uzak günlerin saadetinden haberdarlarmış gibi
Koşarlardı ona doğru.
Bağrından kopardığı iki yavru
Asılırdı kollarına,

Soluna Mecit, sağına İhsan.

Salim Hoca'nın en küçük kızıdır Fahriye,

Dokuz yaşında çarşafa soktular onu.

Annesi çoktan ölmüştü o zaman,

Ablası Hacıların Mehmet Ali'ye varmış;

Ağabeysi Hüseyin altı aylık asker

(Sonraları Hüseyin'in askerden kolsuz döndüğünü söylerler.)

Evde babası ile yalnız kalınca Fahriye,

Sıvamış kolları.

Geçmiş aradan yıllar

Fahriye büyüdü;

Gözleri yaş görmüş, kulakları acı söz...

Bıçakçı Süleyman dediler bir gün

Veriverdiler ona on sekiz yaşında.

Şimdi şakaklarında aklar var,

Parmaklarında karıncalanmalar.

Yaşanmış senelerin kırışıklıkları alnında.

Neler seyretmiş bu gözler diye

Sormazlar artık ona.

Yalnız bir Süleyman'ı görmüş

Hatırasız geçen günlerin kapı eşiklerinde.

Hep o varmış

Geniş omuzlarıyla hafızasının yokuşunda.

Biraz sonra

Yanında Mecit ve İhsan ile girecek

Sokak kapısından

Sen Hoca kızısın

Bilirsin neden namaz kıldıklarını

Niçin haram mala el sürdüklerini.

Gülmüş ve ağlamış insanoğlu,

Vakterişince koyarlarmış dört arşın beze onu

Sen bunları çok iyi bilirsin Fahriye!

Sevgi'ye Sonnet

taa uzaklarda mavi belki de açık mor
sabahın pancurundan bakıyor yıldızlar
yürek tellerine sıralanmış korkusuzlar
pencereyi açıp acıları dışarı atıyor

sen üzülme körler bile gördü güneşli günleri
bulvarda kimi akasyalar tepeden tırnağa umut
kitaplar yazacak nasıl olsa sen olanları unut
bir fırtına götürecek bütün erken ölümleri

mahpusluğu bir şişeye koydum attım denize
havada yanık kokusu bu nedir aman
bu nasıl kırmızı sonbahar düştü ellerimize

bu şişeyi denizde kimsecikler bulamaz
bir balık onu denizin dibinde yitirdi
sevgi bir cigara yak gülümse biraz.

Bedrettin için gözyaşı yerine

bir sonnet

biraz temmuz sıcağından al saat sekiz kırk beş
bu siyah zeytin az tuzlu ondan da tat
rıhtıma vuran şu mavi denizi gözlerinde yaşat
görmüyorsun kır çiçekleri atıyor sana güneş

ekmekler daha fırında az sonra ellerin yanacak
gökyüzünden biraz temmuz kırmızısı al vaktim çok az
hain faşistler gülümsedi beş dakika sürmez bu son yaz
bulutlar gözlerine doldu işte kapandı kapanacak

güpegündüz zifiri karanlık gidiyor tren
sırtüstü seyrettiğin pencereler saat dokuz buçuk
seni düşündükçe içime yağmur yağıyor incecikten

artık bitti dilsiz bir acı akıyor iki yanımdan
kapıyı açtı bana saçları ıslak senin altın çocuk
getirdi gözlerime görmediğim fotoğraflarından

ÖMER FARUK TOPRAK'IN
DÜZ YAZILARINDAN
(Kültür Bakanlığı Yayınları 1994)
VE BAZI DERGİLERDEN

OZANLAR ÖLSE DE ŞİİRLERİ YAŞAR

1940 yılı başlarında, İkinci Dünya Savaşı dördüncü ayını bitirmiş. Yoksul bir ülkenin, fakir aydınları arasından, sol düşüncenin, genç ozanları ufukta görünmüştü. **"Solcu"** sözcüğünü söylerken, iki yana ve geriye bakıyordu aydınlar. Haydar Rıfat'ın **"Solculuk"** üzerine bazı çeviri kitapları var; Sabiha Sertel'in birkaç kitabı ile Kerim Sadi'nin birer, ikişer formalık broşürleri gizli gizil okunuyor. Nazım Hikmet'in şiir kitapları da gene böyle **"yasak"** lananlardan. Doğal olarak ilgi daha çok artmış, bunların hepsini Türk aydınları **"zor koşullar"** içinde de olsa okumuş. Yazılarında ya da şiirlerinde **"sınıf"** sözcüğünü kullanmak, 141 ya da 142 ile mahpushanede başbaşa kalmak demek.

Bundan dolayı, sol aydınların birçoğu, o yıllarda eğitimlerini tamamlayamadılar, ama yabancı dil öğrenmek çabaları gelişti. Kuramsal kitapların içine kolaylıkla girdiler. Şimdiki zorluklarla, o zamanki **"çetin"**likler aynı değildi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, kitap bulmak, kültür kaynaklarını yakalamak epeyce çaba istiyordu. Öbür yandan, yanlış bir yazın başlatılmıştı. İnönü yönetimi, bu yazın devineğini, gizlice destekliyordu. Orhan Veli, Fransız şiirinin serüvenini, Türkiye'de patlatmaya çalışıyordu. Oysa, insan ilişkileri ve duygu yönünden Türk toplumu ile Fransız insanı arasında bir benzerlik yoktu. İki toplum arasında koşullar ise apayrı idi. Biz geri kalmış bir ülkeydik. Onlar, gelişmiş bir ülke idi. Onların **"yazın"** örneklerini okumak başka, o örneklere yatmak, başka başka işlerdi. Tanzimat'tan bu yana, Türk yazını, Fransız yazın sömürgesi sayılıyordu demek, fazla abartılı bir söz olmaz. Anadolu toprağında gömülü olan uygarlık atılımına, Fransız şapkası giydirmek gibi, bir şeydi bu.

İşte bu ortamda, dergiler yayınlıyor, küçük şiir kitapları çıkarıyorduk. O sırada Fethi Giray'la, bana gönderdiği bir mektupla tanıştık. Fethi Giray, üç ya da beş şiir yayınlamıştı daha. Fakat adı çevresinde, şöyle küçük bir patlama oldu. Naci Sadullah, bir yazısı ile onun **"Rizeli Ali'nin Hikayesi"** başlıklı şiirini ışığa tuttu. Ardından **"Çınaraltı"**nda Orhan Seyfi, **"şiiri merak ettim, oku-**

dum, baktım ki, bu genç, Nazım'ın hıh! Demiş burnundan düşmüş meğerse!" diyerek, daracık bir alanda devinen yazın evrenine Fethi Giray'ı **"jurnal"** etmiş oldu. Ben o sırada haftalık **"İnkılapçı Gençlik"** gazetesini yönetiyordum. Gazete aşırı sağdan, sola geçmişti. Orhan Seyfi'ye yanıt vermedik. Yazı kavgasına girsek, Orhan Seyfi'nin kurduğu tuzağa düşecektik. Çünkü karşımızdaki **"jurnal"**cı idi.

Fethi Giray, Ankara'dan gelerek, gazetede buldu beni. İstanbul'daki yazarların, ozanların hiçbirini tanımıyordu daha. Onu Nisuvaz birahanesine götürecektim. Bir de şunu merak ediyordu. Mektuplarımla, sözünü ettiğim, Beyoğlu Balık pazarındaki **"gorki meyhanesi"**ni görmek istiyordu. Aslında bu adı, içki evine ben vermiştim. Orada **"midye tavası"** satarak **"ekmeğini kazanan"** bir kadın vardı. Onu, Gorki'nin **"Strasti Mordasti"**deki kahramanı **"Maşka"**ya benzetmiştim. İçki evide ayrı bir evrendi. Büyük fıçıların dekoru içinde, çinko kaplanmış tezgahlarda şarap içiyorduk. Hepsinden önemlisi ucuzdu. Gezginci mezecilerle besleniyorduk.

Fethi Giray'ı önce **"nisuvaz"** da arkadaşlarla tanıştırdım. Orada "levanten"leri, "yazgı" kadınlarını gördü. Hele o sıralar Ankara'da Nevzat Tandoğan'ın sivil "sıkıyönetim"inin sürdüğü düşünülürse, bizim çevremiz, Fethi için epeyce değişik, belki de şaşırtıcı idi. "Gorki Meyha-

nesi"ni de görünce, bu köşeden İstanbul'a bayıldı. Ankara'ya dönünce, gördüklerini arkadaşlarına ballandıra ballandıra anlattığını öğrendim.

Kısa bir süre sonra, iki formalık küçük bir şiir kitabı "Sulha Selâm!" (1941)ı yayınladı. Bana göre acele etmişti. Ama ne yaparsınız, biz ozanlar, ilk kitaplarımızı yayınlamakta hep aceleci oluruz. Fethi'nin kitabındaki 22 şiirden bazıları Necip Fazıl, Cahit Sıtkı şiirinden, bazıları Nazım Hikmet şiirinin havasından geçiyordu. Kitap gene de olumlu sayılabilecek bir yankı buldu. Çünkü "Sulha Selam"ın ağır basan yanı, o günün "ileri şiir" anlayışına yönelmiş bulunmasıydı.

1943'te Suat Taşer'le ortak kitabı "Bin dokuz yüz kırk üç" yayınlandı. Savaş havası, ülkemizi iyice sarmıştı o yıl. Üç yanımızda ateş vardı. Ozanın "toplum önünde" gerçeklik duygusunu sözcüklerle insanların dünyasına getirmesi gerektiği görüşü, sanatçılar arasında da daha çok yandaş bulmaya başlamıştı. Fethi Giray'ın kitaptaki on dört şiirinin hemen tümüne yakın bölümü "toplumsal endişe" taşıyordu. Fethi Giray, Orta Anadolu çocuğu idi. Halk deyişleri ile şiirlerini zenginleştirmişti. Özgür koşukla yazıyordu ama, dize uyumuna çok önem veriyordu. Onda biraz karamsar, ama "anadolu feryadı"nı dile getiren bir ses buluyordum.

1946'dan sonra usul usul "yazın"dan şiirden uzaklaşmaya başladı. "Günlük ekmeğini kazanırken" "yazın"la daha bütünleşeceği yerde, o git gide kopuyordu bizden. Gazeteci olmuştu. Aynı kentte yaşadığımız halde, birbirimizi daha seyrek görüyorduk. Bu kopuş, 1950 yılına değin sürdü. Hele 50'den sonra, "yazın" dergilerini izleme vakti çok azalmıştı. 1951 yılında "seçilmiş hikayeler dergisi"nin düzenlediği özel sayı "Alaca Karanlık" gibi yeni bir isim taşıyordu ama, iki kitabının dışında kalan şiir sayısı azdı ve galiba son çabası idi. "Yön"de birkaç şiir yayınladığı zaman, üzüntüyle baktım. Fethi Giray, şiir'den kopmuştu, bir gazete (Ankara Telgraf) sahibi olmuştu.

Bana göre, Fethi Giray'ın "1940 toplumcu kuşağı" içinde, küçümsenmeyecek bir yeri vardır. Şiiri vurucu ve yalın, biraz karamsardır. İkinci Dünya Savaşı yılarında, karamsarlığa girip çıkmayan ozan göstermek güçtür. "Hiç karamsar olmadım" diyen ozanlar içinde acıya batıp çıkmış, olmaktan gelen pek çok karamsar şiir örneği gösterilebilir. Çünkü yaşamın örgüsü içinde, karamsarlığın da damarları vardır. Yeter ki, bütünü ile böyle "karanlığa" düşmesin ozan. Yoksa "toplumcu" olsa, güneşli, aydınlık günleri anlatmada güçlük çekerdi.

NOBEL SOLJENİTSİN'İ GETİRDİ

Nobel ödülü, her yıl ekim ayında verilir. 1970 ödülünün Aleksandr Soljenitsin'e verildiğini, ajanslar bildirdiler. Bazı kişiler şaştılar buna. Oysa şaşılacak bir yanı yok bu işin. Bazen gerçekten değerli Dünya yazarlarına verildiği görülmüştür. Bazen de siyasal nedenler, sanata büyük katkılarda bulunan yazarların, ozanların adları üzerinde tutulur. Pablo Neruda, Aragon, Nicolas Guillen, Yannis Ritsos gibi ozanların, insanlık ve özgürlük uğruna çektikleri ve dizelere insancıllığı nasıl koydukları bir kenara itiliverir.

Soljenitsin'in iki kitabını okudum. İvan Denisoviç'in Bir Günlük Yaşamı ile İlk Çember. Stalin dönemindeki baskıları anlatıyor bize. İlgi çekici bölümleri var belki. Kravçenko'nun bundan yıllar önce, bazı siyasal güçlerin

itişi ile gürültü koparan kitabını anımsattı bana. Rus edebiyatının Puşkin'den başlayıp, Tolstoy, Dostoyevski, Çehov ve Gorki'ye doğru gelen bir doğrultusu vardır. Her kitaplıkta baş köşeyi tutar onlar. Ama o yapıtların içinde Rus karamsarlığının yanı başında insancıllık sizi yarına umutla baktırır. İlk Çember'de yok bunlar. Tek yanlı, hep aynı çizgiden yürütmek istiyor okuru. Biraz ışık bekliyor insan, yapıtı okudukça. Kişiler iyi çizilmemiş. Soljenitsin, birçok olguların içinden geçiriyor insanı. Bazı kişilerin krokileri var ama, beş dakika sonra, yitip gidiyor onlar. Sizde bir iz bırakmıyor. Bu kitabın, bütün tipleri, bu olaylar dizisi yalandır demiyorum. Belki doğru olanları vardır. Belki çoğunluğu doğrudur. Yazar bize gerçeklik izlenimi veremiyor. Bana sorarsanız, kitabın gücü, anlattığı olguların sarsıcı olmalarından geliyor diyorsunuz daha çok. Yazar, balığın kılçıkları ile iskeletini koymuş ortaya. Bütünü ile çizememiş onu. Bu kopuk kopuk parçalar yapıtı roman yapmaya yetmemiş. Bir bütünlük kazandıramamış. Her iki kitabı bitirince, şöyle düşünüyorsunuz: Bu kitaplarda eksik yanlar var. Usta bir kalem, kupkuru olgulara kapılıp gider mi? Günlük tutan bir yazar bile, salt günlük olayları kağıda dökmekle yetinmez, kendi evreni ile birlikte çevresini de anlatır. Roman yazıyorum derken, orada durmalı biraz. Roman kişi yaratmak ve toplum bileşimi yapma işidir.

Çağımızın Dostoyevski'si gibi bir söz etmişler bir yerde. Bu kanıyı, ne yapsanız paylaşamazsınız. Karamazof Kardeşler'i açın, Çarlık Rusya'sının üç ayrı tipini bütün insancıllıklarıyla, bütün ruhsal durumlarıyla görürsünüz. Yazar bütün çelişkileriyle o dönemi çizer gözlerinizin önüne. Stalin döneminde de sert baskı koşulları vardı. Ama o dönem, roman biçiminde yazılıp, ortaya konabilmiş mi? Ben ona bakıyorum. Nobel ödülünü almış bir yazar, roman adı altında ne sunmuş bize? Dünya aydınlarını bu ilgilendirir. Bir ülkede, yürek yırtan baskılar olabilir, yazarımız o durumu roman biçiminde sayfalara dökebilmiş mi? Dostoyevski, bu step insanlarını, derinliğine işlemiş ve getirmiştir karşımıza. O yapıtların üzerinden uzun yıllar geçmiş, ama zaman bir tek yaprağını bile koparıp atamamıştır kenara.

Soljenitsin'in bir tek yanı önemli bence; o da baskıya baş kaldırmış olması. Eksik ve silik fotoğraflar çekmiş olmasaydı, Nobel'i almasa bile, edebiyattaki yeri daha sağlam olurdu sanıyorum.

Bir de Pasternak konusu var. Nobel ödülünün ona verilişinde de siyasal nedenler olduğu söylenir durur. Doğru yanları vardır bu görüşlerin. Bu savları okurken, Pasternak'ın kişiliğine eğilmeli önce. Bir kez iyi ozandır Pasternak. Romanını ise bireyselliğe, duygusallığa fazla yaslamıştır belki. Buna karşılık, bir dönemin karmaşıklığını, ince hüznünü, hepsinden önemlisi kalabalıklar içindeki insanın yalnızlığını ne güzel anlatmasını bilmiştir bizlere.

Romanda yer yer, kopuk kopuk bırakılmış bölümlere rastlıyorsunuz. Son sayfaya gelince, bu bölük pörçüklük yitip gidiyor, yapıtın bütünlüğü de var diyorsunuz.

Geçen ay, bizim edebiyat adamları, Nobel ödülünü bir kenarından tuttular, tartıştılar. Bizden de bu ödülü alacak düzeye varmış yazarları, ozanları saydılar. Gerçekten Türk romancı ve ozanları içinden bu ödülü alacak güçte olanlar var. Yakın geçmişte ölmüşleri de anımsarsak, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Orhan Kemal, İsveç'ten uzatılan bu ödülü almaya rahatça hak kazanmışlardı. Fakat 1970'deyiz ve ancak yaşamakta olanlar alabiliyor bu ödülü. Hiç kuşkusuz Aziz Nesin, Dağlarca, Yaşar Kemal, Kemal Tahir bu ödüle aday gösterilebilirler. Bana sorarsanız, bu aday listesine daha başka adlar da yazabilirim. Ama tartışma konusu olması, şimdilik yararsız bence. Kapitalist dünyada, bugünkü siyasal çalkantı sürdükçe, bir Türk sanatçısının Nobel'i alması çok zor görünüyor bana. Alacak yetenekte kalemlerimiz var ama, bize kolay kolay vermezler diyorum düşündükçe...

Neruda, Aragon gibi ozanlara verilmemiş daha bu ödül... Niceleri almadan gitmiş. Niceleri umursamıyor bile o yönden gelecek paralı övgüyü. Yani yitiren kazanıyor bir bakıma. Ülkemizde bile üç-beş bin liralık minimum ödülleri bile çoğunlukla işin gediklilerine vermiyorlar mı? Her yerde toplumsal koşullar getiriyor, kendi değerler sistemini. Düzen bozuksa, yanlışlıklar, yanılgılar olacak elbet...

HALK AŞKINI ANLATAN USTA YAZAR

Rauf Mutluay'ın dediği gibi: "Ne akranı, ne arkadaşı, ne komşusu, ne yoldaşı, ne sofra ahbabı, ne çalışma eşiydim" Deneme yazılarında dünyaya bakışını, o unutulmaz şiir çevirilerini seviyordum. Ozan olmadığı halde, gerçek bir ozan gibi dizeleri sıralayışını hayranlıkla izliyordum. Denemelerinde **Halk Aşkını** coşku ile dile getiriyor, hem hep doğruları yazıyor, hem de güzel söylüyordu bunları.

Ahbabı olmadığım halde aramızda gizli bir tel vardı. Onun da yürek teli kırılmıştı, benim de... İkimiz de enfarktüs geçirmiştik. Yakınlarının anlattığına göre, o bir bakıma doludizgin yaşıyordu. Cigara, kahve, içki ve yorucu mavi yolculuklar adeta ona dokunmuyor, belki de yü-

reğinin direncini arttırıyordu. Sık sık şu doğruya varıyordum: İlâç, sağlık rejimi, bazı kişilerde çok etkili olmuyor.

Dünyayı **Eyüboğlu** gibi sevmek gerekir. Açın **Mavi ve Kara**'yı, dünyaya bakmasını öğrenirsiniz. Dünyayı, Anadolu'yu sevmesini öğrenirsiniz. Anadolu değerlerini, Anadolu folklorunun içeriğini, insancıllığını en iyi inceleyen odur. Halk aşkının içinde çınlayan sesi, örneğin Ahmet Kutsi Tecer gibi biçimsellikte görmemiş, bunun bir öz ve içerik sorunu olduğunu yazılarında durmadan belirtmiştir. Yunus Emre, Eyüboğlu'nun yorumuna kadar salt mistik olarak gösterilirdi. Oysa halk aşığı ozanımızın büyük bir hümanist olduğunu ilk kez anlatan da gene odur.

Onu sağlıklı gördükçe, çevirilerini, denemelerini okudukça, kendi sağlığıma da güven besliyordum. Doktorlar, enfarktüs geçirmiş olan kişilerin, dikkatli olurlarsa 20-25 yıl rahatça yaşayabileceklerini söylüyorlar. Tanıdıklarımın arasında on yılı aşkın bir süre -hastalıktan sonra- yaşayan Sabahattin Eyüboğlu da vardır. Pek seyrek karşılaşmalarımızda ona bu duygumu söylemiyor ama yüzüne kıvançla bakıyordum.

1966 yılında editörlüğe başlayan arkadaşım Fahir Onger, şiir kitabımı yayımlayacaktı. Kitaba özgün bir kapak düşünüyorduk. Düşüncemi Vedat Günyol'a açınca:

"Sabahattin'de çok güzel Anadolu filmleri var, görün isterseniz." dedi.

Bir gün Eyüboğlu'na, Fahir Onger ile gittik. Maçka'da bir apartmanın birinci katında oturuyordu. Kapısının önünde ağaçlıklı, sarmaşıklı bir teras vardı. İçerisi Anadolu'ya özgü kilimler ve resimlerle döşenmişti. Kendisi olmadığı bir saatte pencereden içeriye bakmış olsaydık; "Burası Sabahattin Eyüboğlu'nun evi herhalde" derdik. Öylesine keskin çizgilerle kişiliği görülüyordu her yanda.

O gün bize çeşitli resimler, filmler, slaytlar gösterdi. Bir bölümünü yanımıza aldık. Fahir Onger, incelemeler yaptı. Aldığımız örnekler çok özgün idi, ama sonuç almak o güne göre çok pahalı görünüyordu. Gerçekten de bir kapak filmi için birkaç bin lira gideri göze alamazdı Fahir. İstemeye istemeye vazgeçtik. Sonra **Susan Anadolu Sait Maden'in** güzel bir kompozisyonu ile çıktı. Sabahattin Eyüboğlu'nun o günlerde: "Yararlanabilseydiniz ne iyi olurdu! Sizin şiirlerinize uygun slaytlardı onlar." derken, o çocuksu gülüşünü gözümün önüne getiriyorum şimdi.

Gene o sıralarda 'Türk Edebiyatçılar Birliği' Yönetim Kurulu'nda beraber çalıştık. Başkanımızdı bizim. Toplantılara pek seyrek gelirdi. Az konuşur, çok dinlerdi. Yerinde önerileri olurdu.

Son kez, Aralık ayında As Sineması'nda gördüm onu. Bir Fransız filmi gösteriliyordu. On dakika erken gitmişim. Eyüboğlu da erken gelmiş oraya. Filmin başlamasına daha vakit vardı. On dakika oturduk konuştuk. Kahve söyledi, cigarasını yaktı. "Cigaranın zararını görmüyor musunuz?" diye soracak oldum. "Hayır, yararını görüyorum." Dedi. İçimden: Yaşa be Eyüboğlu!" dedim. "İşte böyle iyimserliği elden bırakma."

"Eyüboğlu öldü." diyeceksiniz.

"Hayır." Diyorum ben. "**Mavi ve Kara**"yı yazmış olan kişi ölür mü hiç? Edebiyatta yaşar o...

HALİL AYTEKİN ÖLMÜŞ...

Yeni edebiyat kuşağı Sefer Aytekin-Halil Aytekin adlarını duymuş mudur bilmem? 1940 ile 1950 arasının öykü yazarları idi bu iki kardeş. Sefer Aytekin, Demokrat Parti'nin ağır baskısı başlayınca, kalemi elinden attı ve başka uğraşlara dalıp gitti.

Halil Aytekin yazarlığını yıllarca sürdürdü. 1945'te on iki öyküsünü Harman Yangını adı altında bir kitapçıkta toplamıştı. Sonraları köy sorunları üzerine yazdıklarını büyükçe bir kitapta bir araya getirdi. İlgi gördü. Yankısı oldu. Köy öğretmenliğinin ilk çilekeşlerinden olduğu için, Mahmut Makal kuşağından önce, bizler ondan dinlemiştik köy sorunlarını...

Ülkemizde şiir, öykü ya da roman yazmak, sonra da bunları kabul ettirmek çok zor bir iştir. İyi öykü yazmakla

bir yere geliyorsunuz ama iş bitmiyor. Bunları yayınevlerine, dergilere kabul ettirmek, pazarlamak, yazmak kadar önemli bence... Bu alanda zorlukları yenmesini bilemezseniz, öyküleriniz sittin sene dosyalarınızda kalır. Bir gün gelir, bu işten vazgeçersiniz. Sefer Aytekin de, Halil Aytekin de baskı altında ezilmeselerdi, elverişli ortamı bulsalardı, bugün antolojilerde öykülerini görebilirdik.

Halil Aytekin'i en son 1962 kışında Ankara'da Büyük Pastane'de görmüştüm. Hasan Hüseyin'i tanıtmıştı bana oracıkta. Gözlerinde, zorluklara karşı durmaktan arta kalan parıltıyı görerek sevinmiştim. Ona Sefer'i sorduğumda, gülmüş;

"Onu hiç sorma!... diyerek sohbeti başka yana çekmişti.

Yıllar önce bize Anadolu'nun yanık dizelerini getirmiş olan Enver Gökçe ile konuşuyorduk geçen gün. Söz arasında:

"Haberin var mı? Halil Aytekin ölmüş..." dedi.

"Ne zaman, nerede?" diye sorunca:

"Ankara'da ölmüş dediler. Ama ölüm tarihini öğrenemedim."

Akşam eve dönünce, uzun aramalardan sonra, onun **Harman Yangını** adlı öykü kitabını buldum. Birkaç öy-

küsünü okudum. Kitabın başında kısacık bir önsöz var. O önsözü, Halil Aytekin anımsansın diye buraya alıyorum. "Hikâyelerimi, hayatımı hayatlarına, mücadelemi, mücadelelerine kattığım, için için çırpınan yaralı insanların, hınç ve azaplarını dile getirmek için yazıyorum.

Ben bu kitabı, bu öldürücü ve kahredici hayat içerisinde ömrünü gurbet yollarında, kara sabanın arkasında, tarlada, ormanda toprağın altını ve üstünü deşerek bir lokma ekmek için tüketenlerin sefaletlerini ve ızdıraplarını duyurmak için yazıyorum."

KEMAL TAHİR'İ ANLAMAK

Kemal Tahir, 1938 ile 1950 arasında Nazım Hikmet ile birlikte, yayın alanına kapalı iki insandı. Nazım'ın cezaevinde yazdığı şiirler, aydınların elinde dolaşıyor, bazıları dost topluluklarında gizli gizli okunuyordu. Kemal Tahir, cezaevine girinceye kadar yazdığı öykülerle fazla etkili olamamıştır. Ama cins bir çekirdekten işaretler vardı onda. 1941 yılında dört öyküsü, **Cemalettin Mahir** takma adıyla Tan gazetesinde yayımlanınca iş değişti. Bunları gerçekten usta bir kalemden gelen parçalardı. O sırada merakla izlendiğini anımsıyorum. O tarihten sonra, **Nazım Hikmet** efsanesi ile **Kemal Tahir** efsanesi birlikte yürümeye başladı. Yani sanat ve edebiyat çevrelerinde, tutuklulardevinden onlara ilişkin sızan haberler, yeni şiirler, yeni romanlar söylenir, anlatılır oldu. **"Nazım'ın yeni şiirleri var, Kemal Tahir Kelleci Mehmet adlı bir roman**

yazmış" söylentileri kulaktan kulağa gidiyordu. 1950 yılı ortasına kadar bu efsane sürdü. Çıkarılan af, ikisini de özgür kıldı. Fakat Nazım, bir yıl sonra yurt dışına çıktı. Adı, yasak duvarların ardında kaldı yeniden. Kemal Tahir ise, gerçek adı ile değil, takma adlarla romanlarını tefrika ettiriyordu. Ancak beş yıl sonra **Kemal Tahir** adı ile ilk kitabını yayımladı. **Göl İnsanları**, 1955. Ben buna, adı beş yıl daha tutuklular arasında kaldı diyorum. Düşünülürse acı gerçek kolayca ortaya çıkar. Kemal Tahir 1955'te kırk beş yaşındadır ve daha bir kitap üzerine adı yazılmamıştır. E-debiyat adamlarınca bilinen bir addır ama, ünlü bir yazar değildir henüz. **Göl İnsanları**, bir dost basımevince yayımlanmış ve ilgi görmüştür. Aynı yıl Remzi Kitapevi ilk romanı **Sağırdere**'yi çıkarır. Satışı pek yavaş gider. Kendisinin ve bazı dostlarının söylediğine göre bir yıl içinde beşyüz adet satmış ancak. 1956'da Aziz Nesin ile ortaklık kurar. Dört romanını Düşün Yayınevi eliyle, yani kendisi yayımlar. Bu romanların satışı da hızlı değildir. Kemal Tahir adı ile birlikte daha tutukluyken efsaneleşen imza, adına uygun yapıtlar vermiştir ama büyük bir okur kitlesinin önünü kesememiştir o yıllarda.

Onunla sık sık konuştukça, bu durumu hüzünle seyrettiğini anımsıyorum. Buna karşın roman yazma hızı kesilmemişti onda. Hatta bu alandaki çalışmaları, onun soluğunun daha da geniş olduğunu gösteren işaretler veriyor-

du. Altı yüz yirmi üç sayfalık **Devlet Ana**'yı yazdı. Bu romanı bitirdiği zaman uzun uzun anlattı bana. İlkin Devlet Baba diyecekti. Sonra galiba Tahir Alangu'nun da önerisiyle Devlet Ana adı üzerinde karar kıldı. Sanırım altı yedi ay içinde ilk baskısı tükendi.

"Artık ses duvarını aştın!... dedim ona bir akşamüstü. Sessizce gülümsedi. Yıllar süren büyük emeklerden sonra, adeta tırnaklarıyla koparıp almıştı aslanın ağzından ününü. Çünkü başka büyük yazarların bir ya da iki yapıtla vardıkları noktaya o , on tane kocaman kitap yazarak gelmişti. Altın yıllarını cezaevlerinde sonra dışarıda gene tutuklu gibi geçirmişti. Ülkemiz yazarlarından hiçbirinin benzeri yaşamı yoktur. Ya da yaşamı daha değişik koşullar altında geçmiş bir iki yazar gösterilebilir: Kerim Korcan, Hasan İzzettin Dinamo gibi.

1959'larda ustası, çok şeyini borçlu olduğu Nazım Hikmet ile arası açılır. Kişisel, özel birtakım sorunlardan dolayı. Ayrıntıları belki bir gün açıklığa kavuşur. Çünkü büyük yazarların kişiliklerine bağlı bütün olaylar dizisi, bir gün yazılır, yazılmalıdır da... Puşkin ya da Gogol, bugün yılların gerisinde de kalsalar yaşamları, bu yaşamların içindeki küskünlükleri, yanlış davranışları lif lif aydınlığa çıkarılmıştır sonradan... Nazım Hikmet ile Kemal Tahir gibi iki yazı ve söz ustasının kopan ilişkileri de, elbet bir gün yazılacaktır.

Kemal Tahir'in, Osmanlılık konusunda birbirine taban tabana karşıt iki görüşü olmuştur. 1960 yılına kadar, şu sözcükleri birçok kez ondan işittim: "Bu ülkenin başına ne bela geldiyse Osmanlılıktan gelmiştir hep.

Köyün Kamburu romanını açarsanız, bu sözlerime tanık olacak konuşmalar bulursunuz.

1960 ya da 1961 yılından sonra tutku derecesinde bir Osmanlılık hayranlığı başlamıştır onda. Hatta bu tarihten sonra, Türk şiirini, bence onu yanlış yorumlamaya sürükleyen düşüncelere saplanıp kaldığı günler de olmuştur.

Sohbeti çok tatlı, çok renkli bir insandı. Saatlerce konuşur, doğruların yanında yanlışları da çok güzel anlatırdı. Onunla tartışmak, pek nadir yakalanan saatler yaşatırdı insana. Bana göre yanlış olan düşüncelerine hiçbir zaman kızmadım.

Balzac'ın kişiliğini anlatan kitapları okumuşsanız bileceksiniz, işte onun gibi, diyeceğim. Tıpkısı tıpkısına değil elbet. Kemal Tahir'in bazı saplantılarını romanlarında bulamazsınız. Bize anlattıklarının bir bölüğü romanlarına yansımamıştır daha. Yaşasaydı da yansımayacaktı belki. Sol fikirlere ilişkin eleştirilerinin, yayımlanmamış romanlarında da olacağını sanmıyorum. Biraz önce Balzac gibi, dedim. Balzac fikren gerici idi. Napolyon'a hayrandı. Fakat romanlarında çizdiği yaşamı, toplumu tümüyle ken-

di dışında, somut olarak verdiği için dünyanın en büyük realisti haline gelmiştir. Anlattığı dönemin toplumsal diyalektiğini yansıtan kitaplarıyla Balzac, realist yöntem açısından, yirminci yüzyılın sanatçılarına hoca olacak durumdadır.

"Kemal Tahir, Osmanlı için ilkin böyle demiş, sonra şöyle demiş" gibi sözler, beni fazla ilgilendirmiyor. O, bir romancıdır, romanlarına bakıyorum daha çok. Türkçe'nin en zengin anlatımını getirdi mi, getirmedi mi? Ben ona bakıyorum. Roman sanatı açısından romanlarının örgüsünü irdelemeliyiz. Kem küm etmeyi bırakalım. Bunlar usta işi romanlar mı, değil mi? Yanılgılar, saplantılar bir yerde unutulup gidecektir. Sonra Kemal Tahir, birtakım tarihsel belgeler buldukça, bazı doğruları da ortaya çıkarmıştır, yeni yorumlar getirmiştir. Sağlam örgülü romanları yanı sıra, bu yorumları da gözden uzak tutmamalıyız.

Kemal Tahir gibi bir yazara ömrünün altın çağında neler çektirilmiş. Bir düşünülsün. Bütün bu baskılı zindan yaşamına gık demeden katlanan bir kalem elbet, bazen yanlış tepkiler gösterecekti. Olumlu yanları ağır basıyor. Buna göre yargılarımızı dengeli tutmalıyız.

27 MAYIS'TAN 12 MART'A

İlkin Atatürkçü görüş açısına oturmalıyız diyoruz. Atatürk ilkelerinin bizi 1919'dan 1938'e kadar hangi fikir aşamasına, hangi sorunların ortasına getirip bıraktığını araştırmalıyız diyoruz. Şöyle biraz önceki yıllara bakarsak, 1968-1972 Türkiyesi'nin bunalımları geçmişte yoktur. Fakat Atatürk'ün getirdiği devrim ilkeleri içinde, bugün uygulayabileceğimiz birtakım reçeteler vardır. Ondan bize doğru gelen ışıklar vardır. Yalnız biçimsel bir Atatürkçülük izlendiği için, işler büsbütün karışmıştır. Anayasa on kez değiştirilse, Türkiye'nin sorunları gene çözümlenmeyecektir. Çünkü hastalık Anayasa'dan gelmiyor. Anayasa dipdiri, sapasağlamdır. Hastalık, Anayasa'nın uygulanmayışından geliyor. Bunu görmeliyiz. Yukarıdaki satırları, (27 Mayıs'tan 12 Mart'a) kitabını okurken bir kenara yazmışım. Nadir Nadi'nin kitabını üç aydır okuyorum.

Tekrar tekrar okuduğum sayfalar var. On iki yıldır yaşadığımız olayların analizini yapıyor yazar. Kitap baştan aşağı (doğru)larla dolu, hem de zaman geçtikçe, belgelenmiş doğrular bunlar. Şimdi **Bitmemiş Senfoni** başlıklı yazıdan ilk paragrafı alalım.

> *"Bir devrim sonrası şartları içinde kurulan bir iktidar, o devrimin nedenlerini dikkate almaksızın, sanki işler eski düzen üzre pekala yürütülebilirmiş gibi bir yol tutarsa, toplum bünyesi bu halden rahatsızlık duyar. Daha açık bir deyimle, devrimin yıktığı zihniyete toplum bünyesinde yeniden serpilip gelişme imkânları sağlanırsa o devrimden yana kuvvetlerle devrime karşı kuvvetler arasında, bir gün feci bir şekilde patlak vermesi mukadder bir çatışma, yarı gizli yarı açık bir şekilde sürüp gider. (sayfa:160)*

Ne Diyor Nadir Nadi? Bir devrim sonrası koşulları içinde yönetimi ele alan AP gemiyi nereye getirmiştir? Yazar bunu 4.10.1962'de görüyor. O yıl AP tam iktidarda değildir, koalisyon ortağı olarak kendi zihniyetinin karmaşası içindedir. Daha sonraki yılların çatışmasını haber veren tohumlar, izler görünmektedir. Bu zihniyet önlenmezse neler olacaktır? Evet, o tutucu zihniyet önlenmedi ve

olanlar oldu. Nadir Nadi, 12 Mart'tan bir gün önce, durumun analizini şöyle yapıyor.

"Atatürk'ten sonra devlet yönetimini ellerine alanların görevi yapılanları korumak şartıyla demokratik ortamı geliştirmek olmalıydı. Oysa, tam tersi gerçekleştirildi. Taviz üstüne taviz verilmek suretiyle ortam yozlaştırıldı. Yurdun tertemiz havası bozuldukça bozuldu. Yararsız otlar yeni baştan alanı kapladı. Yer yer tehlikeli çukurlar açıldı. Özgürlük koşulları altında yurda yararlı olmak isteyen vatandaşlar çaresizlik içine düştüler. Adım başında ayaklarını ısırganlar tırmalıyor, başlarını taşa çarpıyorlardı. Bugün durum budur. Ve bu durumun baş sorumluları, kendi elleriyle yozlaştırdıkları ülkenin haline bakmayarak, bataklıkta spor yaptıklarını sanan kabadayılar misali (demokrasi, özgürlük, hukuk devleti) diye haykırmakta, bunun demokrasi ile, özgürlükle, hukuk devleti ile ilişiği olmadığını söyleyenleri de dişlerini gıcırdatarak demokrasi düşmanı ilân etmektedirler. Sırası geldi mi muvafıkı ve muhalifi sarmaş dolaş birleşiveren bu çağdışı tutucu politikacılara bir daha tekrarlayalım. Atatürk'ün başladığı güzelim eseri ilkin durduran,

sonra yozlaştıran. Nihayet bugünkü tanınmaz hale getirenler sizlersiniz. Gerçek demokrasinin vazgeçilmez şartı olan gerekli ortamı kendi ellerinizle yokettiniz. Bir yandan türlü bahanelerle Atatürkçü aydınları eziyor, bir yandan da sıkılmadan (demokrasiyi koruyacağız) diye bar bar bağırıyorsunuz. Aslında olmayan demokrasiyi değil, kendi yaptıklarınızı korumaktan başka bir şey düşünmediğinizi yurdumuzda bilmeyen, öğrenmeyen kimse kalmamak üzeredir artık. Uzun zaman sürdüremeyeceksiniz bu oyunu. (Sayfa:547-548)

Ülkemiz 1972 yazında gelişen bir ekonomi çizgisinde, büyüyen toplumsal-siyasal sorunların itici gücü ile belirli bir yere gelmiştir. Ya hızlı bir gelişme süreci içine gireceğiz, ya da duruk, gelişmemiş koşullara asılan bir ülke durumda kalacağız. Kökleri çok derinlerde olan bir bunalım, üst yapıyı da sarmıştır. Alt yapıda 1950'den beri bunalım vardı zaten. Bu derinden gelen sesi dinleyen olmadı pek. Bir toplumda, alt yapıdan üst yapıya dolaşım damarları ile bunalımlar yükselir ve orayı da kaplarsa, yönetimi elinde bulunduranlar, ekonomi uzmanlarıyla, sosyolojik bilimsel araştırmalar yapan beyinlerle kafa kafaya verip sorunları çözüme götürecek yolları araştırmalıdırlar. Böylece toplumumuzu sarsan olaylar arasındaki nedenle-

rın, sonuçların ilintilerini doğru olarak ortaya koymak belki olasılık kazanır.

Nadir Nadi'nin bu ilginç kitabı, işte şimdi yaşadığımız bunalıma nereden, nasıl geldiğimizi, bütün ayrıntılarıyla gösteriyor bize. Yazar, bu doğru analizlere, Atatürk ilkelerine sıkı sıkıya bağlı bir dünya görüşünden hareket ederek gelmiş. Onurlu bir aydın olmanın, gerçekçi bir aydın olmanın bütün ilkelerini her sayfada bulabilirsiniz. Bu erdemlerin ne emeklerden sonra kazanıldığını anlamak için, büyük çoğunluğu sağcı olan gazetelerimizin baş köşelerini tutan kalemlerin bir günlük yazılarını okumak yeterlidir. Hiç çekinmeden söyleyebiliriz. Düşüncede geri kalmışlıktan kurtarabilir sizi bu kitap. (Dünya görüşü, dünya görüşü) dedikleri nedir? Yaşadığımız feza çağının bize getirdiği yeni bir evren vardır. Uygar bir kişi olmak istiyorsak, Atatürkçü bir adeseden bakıp, bu düşünce evrenine girmemiz ve ülkemizin bunalımdan nasıl çıkacağını bilimsel verilerin ışığında araştırmalıyız. Bugün en önemli konumuz nedir? Hemen dilinizin ucuna (bunalım-anarşi) sözcükleri geliyor değil mi? Biraz yukarıda neden ve sonuç bağlantılarını, doğru olarak ortaya koymamız gerekir dedik. Anarşinin nedenleri üzerine cesaretle gitmeliyiz. Ülkemizin üzerinde büyük gürültü koparan anarşi, Türkiye bunalımının yaratıcısı değil, sadece ürünlerinden birisidir.

Yazar yanlış görüşlerden hareket eden bir yönetimi 24.2.1971 tarihli yazısı ile şöyle aydınlığa çıkarıyor:

"Yurdumuzu, gittikçe kıskacı içine alan şiddet hareketleri, patlamalar, saldırılar, boykotlar, sabotajlar Adalet Partisi iktidarına değil de doğrudan doğruya rejime karşı imiş. Böyle söylüyor başbakan. Bozuk düzen diye nitelediğimiz şu yönetimi eğer bir rejim saymak olanağı varsa Başbakan haklıdır. Gerçekten olaylar hızla gelişmekte, Demirel'i de, AP'yi de aşarak bir rejim bunalımı halinde çevremizi dört yanından sarmaktadır. Ama yönetimin bu biçimde yozlaşmasından kimler sorumludur? Daha açık bir deyimle 27 mayıs devrimini içinden kemirerek rejime ilk karşı çıkanlar kimler olmuştur? Olayları bu açıdan incelediğimiz zaman Demirel'in ve dolaylı dolaysız ona bağlı kurul ve kişilerin sorumluluğu apaçık gözler önüne serilivermektedir. Demirel, yürürlükteki Anayasa gereği işbaşına gelmiştir. Geldiği günden başlayarak da bu Anayasa'ya, yani bu Anayasa'nın getirdiği rejime karşı olduğunu söz ve davranışları ile her fırsatta belirtmekten geri durmamıştır. Hükümetin Anayasa kuruluşlarıyla, üniversite gençliği ile

Atatürkçü öğretmenlerle, aydınlarla sık sık çatışmasının temel nedeni odur. (Sayfa:546)

Atatürk'ün getirdiği görüşler ileriye dönüktür. İlericilik doğrultusundadır. Sağcı politikacıların göstermek istedikleri Atatürk anlayışı, tamamen biçimseldir. Onlara göre, Atatürk adını bayramdan bayrama tekrarlamak yeterli bir görüştür. Gardroptan smokin ya da frakı çıkarıp giyince, her şey oldu bitti sanılıyor. Oysa Atatürk bir zihniyet, akıl değişikliği getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında iyice örümcekleşmiş ülke ortamını, bir uygarlık aydınlığına doğru çekip götürmüştür. Kitabın işte 264'üncü sayfasında, bu konuda ne doğru açıklamalar yapıyor yazar. Beraber okuyalım:

"Uluslararası ölçülere vurulduğu zaman Türkiye az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden sayılıyor. Benzer durumda bulunan başka ülkelere kıyasla Türkiye'nin bir özelliği de ayrıca bir uygarlık değişimi içinde bulunmasıdır. Yani, ister ekonomik kalkınma, ister sosyal gelişme deyiniz, hangi açıdan ele alınırsa alınsın. Türkiye bugünkü statükoyu değiştirmek zorundadır. Atatürk bunu herkesten önce görmüş ve 1839'dan beri içinde çırpındığımız uygarlık değişimi krizlerine son vermek ve toplumsal oluşumumuzu bir sisteme bağla-

mak amacı ile, Anadolu ihtilalinden aldığı güce dayanarak bildiğimiz ilkeleri yürürlüğe koymuştur. Atatürkçü anlayışa göre uygarlık değişimi, sosyal gelişmenin de, ekonomik kalkınmanın da temel koşuludur. Devrim ilkeleri bu oluşun en tehlikesiz en çalkantısız, toplum bütününe en yararlı bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. İlkelerden taviz vermekle sosyal değişime engel olmanın ya da statükoyu sürdürmenin mümkün olamayacağını gericiler bilmezler mi? Elbette bilirler hem de çok iyi bilirler. Onların amacı bir gün nasıl olsa kaybedecekleri üstünlüğü elden geldiği kadar uzatmak, alıştıkları yaşantıyı imkân ölçüsünde devam ettirebilmektir. Devrimlere sırt çevirmelerinin, hele (düşünce ve vicdan hürriyeti ile maskeleme) gayretine başvurarak masum halkın kutsal duygularını sömürmeye çalışmalarının asıl nedeni budur" (Sayfa:264)

Tutucu fikirlere sıkı sıkıya sarılan politikacılar, duruk bir bilgi sınırı içinde kalmışlardır. Bilgileri ileriye dönük bir açılım getirmezler. Bundan dolayı, dünya görüşleri, bir yerde kalıplaşıp kalmıştır. Yenilikçi görüşlere, içeriğini anlamadan karşı çıkarlar. En büyük silâhları kara çalmadır. Baktınız ki, bir gazetede, bir dergide kara çalma

var. Adamın yazdıklarına bakın, kişiliğine bakın, gözlerinde mutlaka çıkarcı politikacıların kurnazlığı ya da gerici okumuşların bönlüğünü görürsünüz.

Nadir Nadi'nin kitabını, parlamenterlerimiz, aydınlarımız dikkatle okumalıdırlar. Bir insan klâsik eğitimini tamamlamış olabilir. Biçimsel bir seçim sistemi ile seçilmiş de olabilir. 1972 Türkiye'sinde bunlarla yetinmek, geri kalmışlıktan kurtaramaz bizi. İlkel bir düşünce tarzından sıyrılıp, yurtsever olmak, kendi kendini aydın olarak yetiştirmesini bilmek de gerekir. Bugünkü siyasal sorunlarımızı anlamak için, Nadir Nadi'nin kitabı, bir belge niteliği taşıyan, bir başucu kitabı bizce. Okursanız, bunu anlamaya başlayacaksınız.

Barış 23 Ağustos,1972

LORCA

Eski günlüklerimin arasına, İkinci Dünya Savaşı'nın o unutulmaz yazarı Jean Cassou'nun **Lorca** üzerine yazdığı bir yazıdan aşağıdaki parçayı almışım. Okudukça ürperdim. Lorca'nın bu sıcak Eylül günlerinde yeniden şiirlerini okudum. Kurduğu şiir havasına sokuldum usulca. Dizelere yazılmış gizli bir hüzün var gerçi. Ama sert, acımasız ölüm onu korkutmamış pek. Kaçmayı düşünmemiş ya da istememiş. Lorca şimdi, saçına karanfil takılmış, İspanyol kızlarının gözlerinden bakıyor Granada'ya. İspanyol yurtseverleri de onun gözleriyle bakıyorlar dünyaya.

1936'nın kızgın güneşli 19 Ağustos'unda iki kurşun ile devrilir yere. Franco'cular yalnız Granada'da onunla birlikte 15.000 kişi kurşunlarlar. İnsan kılığındaki yaratıkların, insana yaptığını kim yapmıştır? İspanya kırk yıl-

dır bir toplama kampının duvarları, tel örgüleri arkasında soluk alıp veriyor. Öbür yanını size Jean Cassou anlatsın daha iyi. Çünkü Jean Cassou, Lorca'nın hem arkadaşı, hem de İspanyol iç savaşının alevleri içinden geçmiş bir yazar.

"Ölümü ani oldu. Kırk yaşına varmamıştı. Yurdu, Cumhuriyet ile yönetilirken, halk tarafından sevilmeyen Falanj Partisi kaldırıldıktan sonra, Lorca onlarla ince ince alay eden bir şiir yayınlamış. Franco, İspanya'ya egemen olunca, Falanj Örgütü yeniden etkin oldu. Beş yıl önce yazılan bir şiir, onu kapısının önünde tabanca ile vurdurmuş. Bu bir öç alma değil, alçakça bir hareket. İspanyol halkı ile birlikte, Lorca'yı tanıyan ülkeler, onun şiirlerini, oyunlarını, anılarını yaşatıyorlar. Çünkü özgürlüğün bayraklarından biri o.

"1899'da Granada'da açtı gözlerini dünyaya. Gözlerinin görebildiği yerlere değin, bütün topraklar ailesinindi. İlkin Granada, sonra Madrit Üniversitesi'nde edebiyat ve hukuk okudu. Yurdunu, bütün kıyı bucağına kadar dolaşmış, sonraları Fransa, İngiltere, Birleşik Amerika, Kanada ve Küba'yı gezmiştir. İspanya'da hemen bütün halk, onun adını duymuşsa, şundan dolayı, Halk müziği. Halkçı tiyatro alanlarında geniş çalışmaları var. Gallo adlı dergisi, Üniversite Tiyatrosu, bunlardan ikisi. 17-18 yaşlarında, klasik, romantik, modern sanat etkileri altında yazmaya baş-

ladığını söyler. İlk şiirleri, azıcık karışık biçimler gösterirse de, sonraki yapıtlarını besleyecek kaynakları haber vermesi bakımından ilgi çekicidir. Estetik planda en ileri ve en zor biçimlerle kalemini açtı. Şiirlerine iyice girersek, Endülüs ruhunun imge alanında genişleyen şarkıları ile sarsılır, düş dünyasından gelen gerçeküstücü şiirlerinin lirizmi ile dolup boşalırız. Onun yapıtlarının yaşamını sürdürmesi, her şeyden önce, halkı iyi tanımasından ve bütün çalışmalarını, halkın soluğu ile güçlendirmesinden geliyor. Onda, kızgın İspanya güneşinin parıltıları, Endülüs insanlarının kıvrak devinimleri var. En önemli yönü de şu: Şiirlerinde İspanyol folkloru ile en iyi bileşime varan ozan. Bir de İspanyol sözcüklerini, dizelere en güzel yerleştiren ustalığına kolay kolay erişilemez."

REMARQUE ÖLDÜ...

On dokuz yıl ülkesinden uzakta, sürgünde yaşayan (1898-1970) Erich Maria Remargue, kendi yaşam romanını tamamladı. 25 Eylül Cuma günü öldü. Kısacık bir ajans haberi verdi bunu. Gazetelerimiz geçip gittiler bu haberin üzerinden. Bu barış savaşçısını, bir satır, iki satır yazı ile tanıtmadılar okurlarına.

Remarque , Birinci Dünya Savaşı'na yeni öğretmen olduğu bir ilkokulu geride bırakarak katılmıştı. Dört yıl terin, çamurun, gözyaşının içinden geçerek, kasırga gibi esen bir savaşın önünde yürümüştü. Şarapnel parçaları ile çene ve elmacık kemikleri tuz-buz edilmiş, kol ve bacaklarını yitirmiş ağır yaralılarla Berlin'e dönmüştü. Böyle kütle halindeki ağır yaralıların bir başkente dönüşü, yüzlerce düşman tankının bir kent girişine eşit, derin acılar ya-

ratır. Çünkü o zaman, geleceğe kimse egemen olamaz. Dökülen yapraklar gibi uzun süre rüzgârın önünde savrulurlar.

Erich Maria Remarque da böyle oldu. Sonsuz kederler içinde dolaşıyordu. Yüreğini baştan başa kaplayan insanlık ve barış sevgisini bir an bile yitirmemişti. Almanya'nın üzerine çöken karanlığa ve boş midesine rağmen yazdı. Batı cephesinde yeni bir şey yoktu artık. Top mermileri ile delik deşik edilmiş sınırlar, köyler, kentler yabancı askerlerin ayakları altında idi.

Bu kaynaşma 1933 yılına kadar sürdü. Asıl zifiri karanlık ondan sonra başladı. Sesini çıkarsın, çıkarmasın namuslu insanlar kurşunlanıyor, Berlin'in Unten den Linden caddelerinde gerçek insan sevgisi taşıyan kitaplar yakılıyor, bu alevin ve küllerin karşısında Naziler gitgide daha çılgınlaşıyordu. Başta Remarque olmak üzere, değerli ve namuslu birçok Alman yazarı göçebe oldular. Bundan Alman Göçmen Edebiyatı doğdu. Öyle ki, bu dönem içinde sürgün sanatçılarının meydana koydukları yapıtlar, kocaman bir kitaplığın önemli bir bölümünü doldurdu. Alman sınırları içinde kalanlar değil, bu göçebe yazarlar ülkelerini temsil ettiler dışarıda bir onbeş-yirmi yıl.

Erich Maria Remarque, bunların en ünlüsüdür. Önce İsviçre'ye sığındı. Sonra Amerika'da kaldı yıllarca.

Ondokuz yıl sürdü bu sürgünlük. O unutulmaz (Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok) ve (Dönüş)te, gözlemlerinden gelen sert bir gerçekçilik vardır. Daha sonraları, gerçekçiliğinin yanı başında çok sıcak bir insancıllık belirir (Üç Arkadaş), (İnsanları Seveceksin), (Hayat Kıvılcımı) ile o vahşi Almanya'dan, yaşama kavgası yapan, çılgınca seven insanlar getirir. Nazilerin bıraktığı korkunç yüzleri unutturmaya çalışır. En önemlisi, Alman Edebiyatı'nda yapıtları ile en büyük barışsever oluşudur. Bugünkü Avrupa'da yeni kuşaklar bir savaş yaşamadıkları için barışseverliğin ne olduğunu çok iyi bilmezler belki de. Oysa 1930 ile 1945 Avrupa'sında Barış sevgisi kolayca yaşatılamıyordu. Ne pahasına kuruldu Barış? Ancak Erich Maria Remarque, Anna Seghers gibi yazarların romanları okunduktan sonra iyi anlaşılır.

Bir gün Vietnam'dan, Orta Doğu'dan, Afrika'dan da gelecek savaşı anlatan kitaplar. Savaşın salt cepheden kazanılmadığı anlaşılacak o zaman, barış duygusunu özleten ve yaşatan kitaplar olmasaydı, ateş düştüğü yeri yakardı ve orada kalırdı. Remarque'nin yazdığı romanlar bize, barış severliği bütün derinliği ile tanıtmış ve benimsetmiştir.

Türkçe'ye hemen bütün kitaplarını çevirerek, onu tanıtan **Burhan Arpad**'a, Türk okuru teşekkür borçludur sanıyorum. Bunu belirtmek yerinde olur.

TAHİR ALANGU

Son iki görüşmemizi belleğimde arayıp buluyorum. Alangu, 31 Mayıs Perşembe günü, Demirtaş Ceyhun'un düzenlediği konuşmalar dizisi içinde Yapı Endüstri Merkezi Salonu'nda, Kemal Tahir üzerine konuşacak. Kitapevinde yeni şiir kitabım **Ay Işığı**'nı verdim ona. Şöyle bir kapağını kaldırıp baktı, sonra cebine yerleştirdi. Yokuşun sonuna gelmiş gibi yorgun fakat biraz neşeli idi. Son birkaç yıl içinde en çok açtığı konu, hep emekli olmak özlemi üzerine idi. O gün de:

"Bu iş temmuzda biter herhalde". diyordu.

Bunu söylerken, derin bir soluk alıp dalıyordu. Her karşılaşmamızda, benim yirmibeş yılımı doldurup emekli oluşuma imrenerek, gözlerime baktığını anımsıyorum.

"Hoca!..."dedim. "Daha fazla bekleme. El ayak tutarken ayrılmak en güzeli. Başka türlü emekliliğin tadı çıkmaz."

"Haklısın, şu son uygulamayı bekliyorum. Hemen ayrılacağım."

Birkaç yıldır, emeklilik sorunu onu epeyce üzüyordu. Sonra konuyu değiştirdi.

"Senin roman ne oldu? Ne zaman çıkacak?"

"Basımevinde, gelecek ay çıkar sanıyorum.

"Tefrika edilirken. İzleyemedim. Kitap çıkınca hemen bana gönder."

Adresini yazdırdı. Sonra konferans salonuna birlikte indik. Bir buçuk saat kadar Kemal Tahir'in romanlarının ayrıntılarına girerek, açıklamalar yaptı.

O gün şu kanıya vardım. Tahir Alangu'nun son yirmi yıl içinde gösterdiği çabalar olmasaydı, Kemal Tahir bugünkü ününe kolay kolay varamazdı. Çünkü Kemal Tahir, 1955'ten sonra kendi parası ile yayınladığı romanlarla geniş okur kütlesine hemen kavuşamadı. Kitapları, beklenildiği gibi satılmıyordu. Kemal Tahir adı, ünün dar boğazında takılıp kalmıştı. Alangu, işte o yıllardan, ölümüne değin Kemal Tahir'i tanıtmaya çalıştı. Değerli bir

yazarın bir romancıyı geniş okura ulaştırmasının önemini bir kez daha o zaman anladım.

Kemal Tahir, **Devlet Ana'**ya kadar, romanlarının yayınlanmasında ne güçlüklerle karşılaşmıştır? Bunu çevresindekiler iyi anımsayacaklardır. O romana **Devlet Ana** adını, Alangu vermiştir. Bunu bir akşamüstü çaylarımızı yudumlarken, Kemal Tahir anlatmıştı bana:

"Ben Devlet Baba diyordum. Alangu, şunu Devlet Ana olarak değiştir" dedi. Benim de aklım yattı. Öyle yaptım. Şimdi **Devlet Ana** basımevinde hazırlanıyor."

Bu kitap, Kemal Tahir'in yazarlık yaşamında bir patlama yaptı. Öbür yapıtlarını da peşine takarak büyük ün olma yolunu açtı. Tekrar ediyorum bunda, Alangu'nun rolü büyüktür.

Alangu'yu son görüşüm 13 Haziran Çarşamba sabahı oldu. Tünelde otobüse binmeye hazırlanıyordum, sağ tarafta yaya kaldırımında yürür gördüm onu. Otobüse binmekten vazgeçtim. Yanma yaklaştım. Epeyce yorgun, hatta bitkin görünüyordu. Yürümekte güçlük çekiyordu desem yeridir. Birlikte yürümeye başladık. Şöyle bir konuşma geçti aramızda:

"Alangu, yorgun görünüyorsun..."

"Bu yıl, her ders yılından fazla yoruldum. Bu şeker de bitkin bıraktı beni."

"Eh. Yüzdün yüzdün sonuna geldin..."

"Temmuz'da ayrılacağım."

"Ondan sonra 24 saat edebiyat değil mi hoca? Ben bir buçuk yıldır dünya varmış diyorum."

Başka zaman olsa, hoca bu söz üzerine bir kahkaha atardı. Dikkat ettim, Alangu gülemedi. Sanki hızla bir yokuştan aşağı kayıyordu. Gözleri korkuya girip çıktı. Sonra hemen konuyu değiştirdi:

"Bu yıl dış gezi var mı?"

"Belki bir Macaristan yolculuğu olacak. Bir Türkolog benim **Tuz ve Ekmek**'i Macarca'ya çeviriyor."

"Ben de Romanya'ya gitmek istiyorum. Balkanlarda bütün ülkeleri gördüm. Bir Romanya kaldı. Oranın folkloru benim için çok ilginç."

"Biliyorsun geçen yıl senin için Romanya Yazarlar Birliği Başkanı Zaharia Stancu'ya yazdım. Geleceğini bildirdim. Sen gitmedin."

"Bu yıl gitmek istiyorum. Orayı da görürsem. Balkan folkloruna ilişkin bir eserim var, o tamamlanacak."

Galatasaray'a kadar böyle konuşa konuşa yürüdük. Ayrılırken seslendi:

"Senin Ay Işığı'nı okudum. Bir yazı yazmak istiyorum."

"Sağol Hoca!..." dedim, ayrıldık.

Üç gün sonra 39 derece ile yatağa düştüm. Romanımın düzelti işi beni yormuştu. Her gün Cağaloğlu'na gidip geliyordum. 19 Haziran Salı günü yatakta radyo haberlerini dinlerken Alangu'yu yitirdiğimizi öğrendim. Kemal Tahir'den tam bir ay sonra o da gidiyordu.

Tahir Alangu'nun önemi bence şuradan geliyor. Alışılmış edebiyat tarihçilerinin kalıpçı görüşlerinden bütün bütün ayrılan, toplumsal bir görüş açısı vardı onun. Bir ozanın, bir romancının toplum içinde nasıl bir tavır takındığına bakıyordu. Yazarın yapıtları ile yaşamı bir bütündür, birlikte incelenmeli onları diye işe girişiyordu. Bu yöntemin ürünü olan Ömer Seyfettin monografisinin şimdilik edebiyatımızda tek olduğu söylenebilir. Ona eş olarak belki bir de **Mithat Cemal**'in **Mehmet Akif**'i gösterilebilir. Alangu, Ömer Seyfettin'e eğildiği zaman iş gerçekten zorluklar gösteriyordu. Mithat Cemal'in Akif ile uzun arkadaşlık yılları olmasına karşılık, o Ömer Seyfettin'i tanımamıştı, birlikte ömür tüketmemişlerdi. Birkaç kez Gö-

nen'e gitti. Onu tanıyanlarla konuştu, ona ilişkin ne kadar belge varsa inceledi. Yıllar sürdü bu emek.

Yapıtları: Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbey Edebiyatı ve Numuneleri (1943), Kalevala (İnceleme, 1945), Sait Faik İçin (1956), Servet-i Fünûn Edebiyatı Antolojisi (1958), Ataç'a Saygı (1959), Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman (3 Cilt, 1960-1965-2. Baskı. 1968), Billur Köşk Masalları (1967), Ömer Seyfettin (1968), 100 Ünlü Türk Eseri (Ölümünden sonra yayımlandı 1970)

Tahir Alangu, Yenilikçi edebiyatımızın unutulmayacak adlarından biri olacak, derim ben.

PİCASSO

Ozan **Pablo Neruda**'nın **Picasso**'ya ilişkin sözleri çok ilginç;

"Bir ülke düşünün, bütün kentleri, bütün sanat yapıtları, bütün insanları ile göçüp gitmiş olsun. Onu yitirmek benim için öyle oldu işte." diyor. Sıcağı sıcağına söylendiği için biraz fazla duygusal, biraz abartmalı bir görüş belki de. Çünkü giden 'Picasso'nun ölümlü et ve kemiğidir. Uzun bir yaşam boyunca çalışmasının ürünü resimleri, birkaç müzeyi dolduracak sayıdadır. Çağımızın bir numaralı sanat temsilcisidir dersek, herhalde yanlış konuşmamış oluruz. Çok değişik, çok şaşırtıcı, dünyanın bir ucundan öbür ucuna sıçrayan ve en inanılmaz fırça darbeleriyle değişik renkler bulan bir ressam düşünün, dünyaya nasıl bakılacağını, artistçe nasıl gösterirse, işte Picasso,

böyle doldurmuştur evrenimizi. Çağımızın ilerici ve özgürlükçü sanat anlayışından bir gün bile ayrılmamış, Franco İspanya'sına karşı yaşamının sonuna kadar kızgın kalmıştır. Ne güç şeydir tam otuz beş yıl ülkesine özlem duya duya , gözleri yaşararak uzaktan bakmaya dayanabilmek. Bu sağlam bir fikir ve düşünce namusunu gösterir. Ne mutlu Picasso çağına imzasını atmış olan Picasso'ya...

MUSTAFA NİYAZİ

Çağdaş Türk yazınının, kişilikleri ve yapıtları çok iyi bilinen iki büyük öykücüsü Sabahattin Ali-Sait Faik yanında, öykümüze getirdikleri katkıları hiç bilinmeyen ya da az bilinen, usta yazarları vardır. Ahmet Naim, Halil Aytekin, Sefer Aytekin, diye saymaya başlarsam, biliyorum, aydın okuyucu: "Ben bu adları bir yerlerde duydum ama, acaba nerede?" diyecektir. İşte, 8 Mart 1977 de ölen Mustafa Niyazi, soylu fakat sesini fazla duyuramayan yazarlarımızdan biriydi (Doğum 1912 Balıkesir).

Mustafa Niyazi'yi ilk kez, 1940'larda, dergi projeleri yaptığımız Küllük kahvesinde tanıdım. Balıkesir'den gelmişti ve biraz taşralı bir havası vardı. O sıralarda yayınlanan birkaç öyküsü ile yeni kuşak içinde hemen isim yapacak gibi görünüyordu. **Halhallar** öyküsünün, belleğimde hâlâ izi vardır. Sayısını tam tamına bilemeyeceğim ama, ya sekiz, ya on öyküsü yayınlanmıştı o zaman, örgü-

sü sağlam, özellikle diyaloğu gerçeğe uygun, küçük öykülerdi bunlar. Bana ilk bakışta Sabahattin Ali'yi anımsatmıştı biraz.

Sonra Mustafa Niyazi'yi, belki yirmi beş yıl görmedim. Çok zaman, Ankara Caddesi'nde Anadolu Ajansı'nda imiş ama, edebiyattan bir ses vermiyordu. 1940'larda duyduğum, o gerçekçi anlatıma ne olmuştu?

On yıl kadar önce, bir yayınevinde karşılaştık. "Neredesin? Ne yapıyorsun?" demeye kalmadı. Bir solukta anlattı: "Soluk soluğa günlük ekmek peşinde idim. Öykülerimi iki kitapta topladım. Biri bu yıl (1968) çıkacak." dedi. Ama ben korkuyordum. 1940'lardaki Mustafa Niyazi, bugünlerin öykü çizgisine gelebilmiş miydi?

Mavi Bluzlu Kadın (1968) yayınlandı. 1966'da ilk baskısı yapılan ve çok kimsenin görmediği **Pazar Ekmeği** (1969) nin ikinci baskısı çıktı. Ses dergisi günlerini yaşar gibi, öyküleri yeniden okudum. Mustafa Niyazi'nin iki kitabındaki anlatım, bu anlatımdan çıkıp gelen kişiler, gene aynı renklerle sapasağlam yaşıyordu karşımızda. Gerçi **Pazar ekmeği**, Sabahattin Ali türünde, **Mavi Bluzlu Kadın**, biraz Sait Faik havasında görünür ya da o havadan çıkıp gelirler. Ama öykünme vardır diyemem.

Mustafa Niyazi'nin, şimdi elimizde iki küçük kitabı var. Hepsi 24 öykü. Eski sayılarını karıştırınca,

Yeditepe'de dört kısa öyküsünü buldum, okudum. Tanrısız Martı (Sayı:199), Caroline (201), Dalgıç Zoi (208), Boğa (210) adlarını taşıyor bunlar.

Birkaç ay önce, Beşiktaş iskelesinde, uzaktan seslendi bana: "Şurada, açık havada oturalım, çay içelim"dedi.

Denizin üzerinde güneş vardı: "Hay hay, deniz kıyısında iyot soluklayalım!" diye karşılık verdim.

Hem sağlıklı, hem de alabildiğine neşeli görünüyordu.

Gecekondu başlıklı bir oyun yazıp bitirdiğini anlattı. "Tiyatrolardan hangisine vereyim" diye sordu.

"Yeni Şehir Tiyatroları çok iyi bir dönemin başlangıcında, oraya ver!" dedim.

"Bir romanım var, duruyor. Nasıl bastıracağız bilmem?"

"Bir olanak çıkar elbet!" karşılığını verdim.

Anadolu Ajansı'ndan emekli olmuş, iyi havalarda İstanbul'u geziyordu Sait Faik gibi.

İki öykü kitabının son yapraklarına bakınca, çıkacak yapıtlarının adlarını gördüm: **Beyaz uyku** (öyküler), **Maya** (Roman), **Küçük Balıklar**, **Gecekondu** (oyun), Ke-

narda bırakılmış has bir yazarın bıraktığı (tereke) bunlar. Ne olur, yitip gitmese diyorum.

Mustafa Niyazi'nin önemi, nereden geliyor? Şimdi bunu soruyorum kendime. Gözlemci, eleştirel gerçekçidir. Öyle uzun uzun betimleme yapmaz. Anadolu'nun ve İstanbul'un bilinmeyen yörelerini, anlatılmamış kişilerini getirir öyküleriyle. Kısa yazar. Kısa bir diyalogla, çilekeş insanlarımızı anlatır. Beş-altı sayfayı geçmez hiçbir öyküsü. Geleneksel küçük öyküdeki başlıca öğe olan "olay"ın çarpıcılığı ile kişilerini, çok net bir iki çizgi ile gösteriverir. Yineliyorum, fazlalık aramayın onda. Öykülerini okuyunca, şurası fazla, diyeceğimiz bir parçası yoktur.

Gün ışığına çıkmış iki küçük kitap. Çok az yapıt vermiş diyeceksiniz. Ama, o kitaplara karşılık, üç ya da dört eleştiri bile yayınlanmamıştır. Bunun sorumluluğu, çağdaş eleştirmenlerin hepsine düşer.

Eleştirmen olmadığım halde, kitapları için, şöyle küçük bir yazıyı sağlığında yazsaydım ya, diyorum kendime. Birbirimizi çok az seviyoruz, hatta hiç sevmiyoruz.

Ama, kim ne derse desin, Mustafa Niyazi'nin küçük öykücülüğümüz içinde, sağlam bir yeri olacaktır.

ÖMER FARUK TOPRAK'IN KALEMİNDEN PORTRELER

MUSTAFA KEMAL'E YAKLAŞTIKÇA

(Yazı, Kasım 1995)

BİN DOKUZ YÜZ ON DOKUZ

(Ömer Faruk Toprak Tüm Şiirleri,

Adam Yn.1983)

İNKILÂPÇI GENÇLİK DERGİSİ'nden[1, 2, 3]

Yazının Adı	Yıl	Sayı
Cevizli Bahçe	1941	19-20
Amerika Mektupları	1941	23
Fahim Bey ve Biz	1941	24
Fazıl Hüsnü Dağlarca	1941	25
"Sulha Selâm!"	1941	26

---

1 Bk. Duman ve Alev, S.31, 45, 46

2 Bk. Kıyı Şubat, Nusret Otyam: Bir İnkılâpçı Gençlik Vardı.

3 Bu dergiyi Kültür Bakanlığı' na bağışladığım kütüphanede bulabilirsiniz. Ömer Faruk Toprak Halk Kütüphanesi. Şenesevler-Bostancı. Tel:0.216.361 89 83

Sefer Aytekin	1941	27
Hüsamettin Bozok	1942	28
Âsaf Hâlet Çelebi	1942	29
Telli Kavak münasebetiyle	1942	31
N.İlhan Berk	1942	32
Rıfat Ilgaz	1942	33

YÜRÜYÜŞ DERGİSİ'nden (1942-1943) [4]

Yazının Adı	Yıl	Sayı
Şimâlin Fırtısası (Gorki)	1942	7-8
Cumhuriyet Devri'nde On Roman	1942	10
Sabahattin Ali	1942	11
Sait Faik	1942	11
Cemalettin Mahir	1943	12
Kemal Bilbaşar	1943	12
Halkın Sanatkârı	1943	16
Kenan Hulûsi	1943	17

[4] Bk. Duman ve Alev. 'Bir Derginin Serüveni' S:46-52

DUMAN VE ALEV kitabından

(Günlük-Anı. May Yn.1968)

Yazının Adı	Sayı
Dinamo'nun Yazarlık Serüveni	77
Attilâ İllan'ı Gördünüz mü?	95
İlhan Tarus'un Öfkesi	114
Tek Adamı Söyleyen Şiir	117
Ayva Sarı Nar Kırmızı	120
Mahmut Yesari	127
Seni Düşünüyorum Fikret	159
Yetiş yunusum Yetiş	169
Maksim Gorki Yüz Yaşında	198
Hikâyeci Ahmet Naim'i Biliyor musunuz?	199
Komedyen Hâzım	204
Ömer Seyfettin'in Romanı	
Abidin Dino	211

GOGOL - HİKÂYELER

(Türkçesi: Ahmet Işık - Ö.F.Toprak, Tel Yn. 1973)

Yazının Adı	Sayı
Nikolay Vasilyeviç Gogol Ya da	
"Gözyaşlarıyla Gülmek"	11-17

SOSYALİST KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ'nden

(May Yn. 1980)

Yazının Adı	Yıl	Sayı
Aka Gündüz	6	36
Akıncıoğlu Niyazi	6	44
Ataç nurullah	6	109-110
Aytekin Halil	6	134
Aytekin Sefer	6	134
Barlas Cemil Sait	6	160
Baykut Cami	6	180
Burian Orhan	6	234-235
Cemgil Adnan	6	251
Ertem Sadri	6	420-421

F. Cemalettin	6	446
Güney Eflâtun Cem	7	498
Günyol Vedat	7	501-502
Taşhan Suphi	8	1066
Yırcalı Sıtkı	8	1314
Yiğiter Umran Nazif	8	1314

ŞİİR BİÇİMİNDEKİ PORTRELERinden

(Adam Yn. 1983)

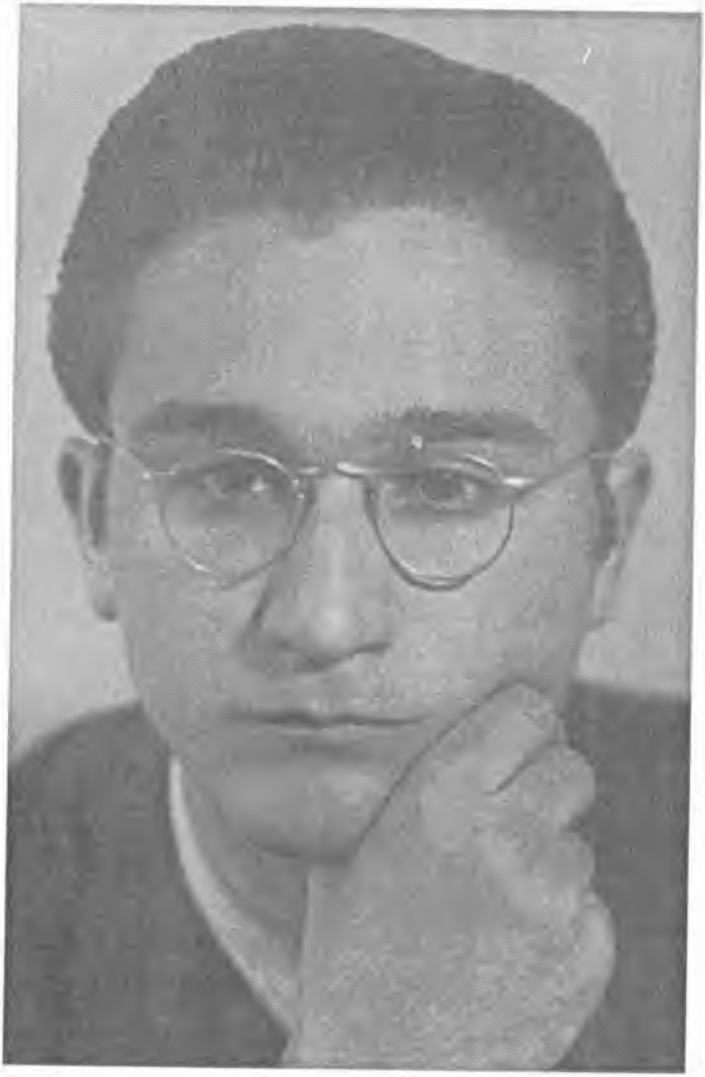
Yazının Adı	Sayı
Bıçakçı Süleyman	50
Sevgi'ye Sonnet	229
Bedrettin için gözyaşı yerine bir sonnet	238

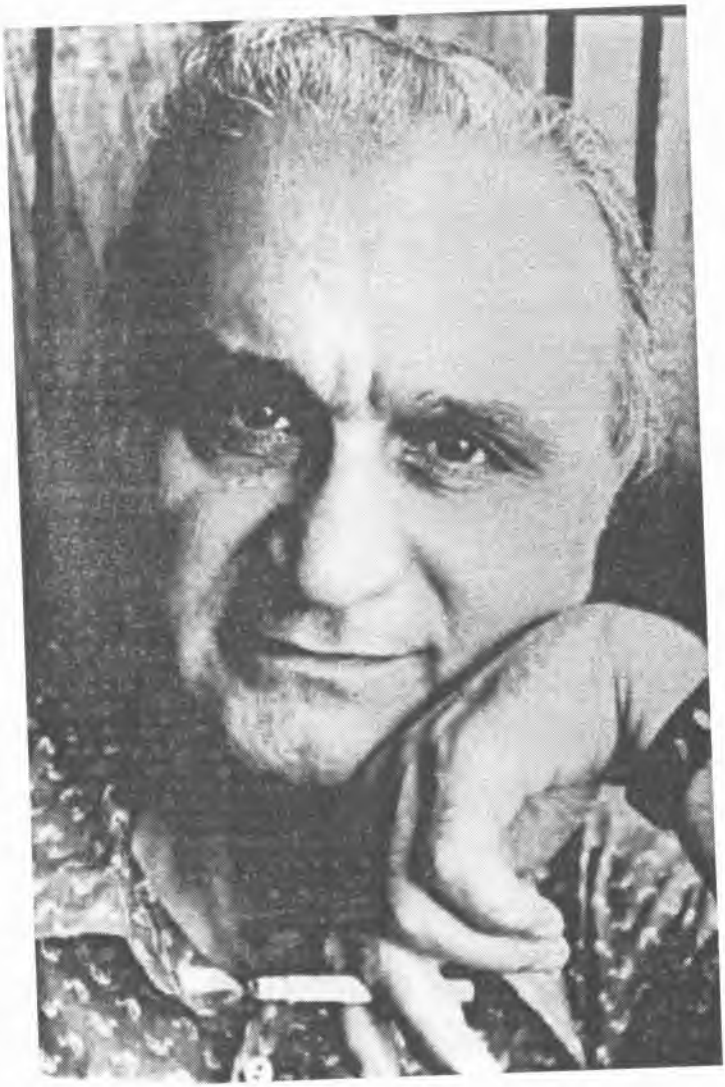
ÖMER FARUK TOPRAK'IN DÜZYAZILARI'NDAN

VE

BAZI DERGİLERDEN (Kültür Bk. Yn. 1994)

Yazının Adı	Sayı
Ozanlar Ölse de Şiirleri Yaşar	94
Nobel Soljenitsin'i Getirdi	97
Halk Aşkını Anlatan Usta Yazar	100
Halil Aytekin Ölmüş	102
Kemal Tahir'i Anlamak	109
27 Mayıs'tan 12 Mart'a	205
Bazı Dergilerden Alınan Yazıları	

Ömer Faruk Toprak

Ö.Faruk Toprak, Füruzan Toprak

Topkapı Sarayı'nda Dostlarıyla

Yugoslav Şairi Necati Zekeriya ile Ö. Faruk Toprak

Ömer Faruk Toprak

Pidran Oteli Havuzu

Ö. Faruk Toprak

Ö.Faruk Toprak, Füruzan Toprak, A. Nesin

Fahri Erdinç, Füruzan Toprak Ö. Faruk Toprak
Vetusa dağı 1974

Ö. Faruk Toprak ve Eşi
Ohri Gölü Kıyısındalar

Metin Eloğlu, Ö.F. Toprak, Necati Zekeriya, Tahsin Saraç, R. Mutluay

Ö. Faruk Toprak ile Rıfat Ilgaz

FüruzanToprak Ö.F. Toprak Metin Eloğlu

Ömer Faruk Toprak

1938 Yaş 18

Ömer Faruk Toprak

Pembe Köşk (Florya) Bahçesi

Füruzan Toprak, Ö.F. Toprak – Ohri Gölü

Rıfat Ilgaz – Ö. Faruk Toprak 1963

Ö.Faruk Toprak – Füruzan Toprak R. Ilgaz (1963)

Yugoslavya – Ohri Şkruga Güz Şenlikleri 1975
(Soldan ikinci Metin Eroğlu – Eşi, Necati Zekeriya, Füzuran Toprak, Ö.Faruk Toprak, Tahsin Saraç, Rauf Mutluay

Tahsin Saraç, Ö.F. Toprak, Guillevic, Nevzat Üstüm, R. Mutluay (1975)

Ö. Faruk Toprak ile Rıfat Ilgaz

FÜRUZAN TOPRAK: İlkokulu Bozüyük'te bitiren, yüksek eğitimini D.T.C.Fakültesi'nde tamamlayan Bursa doğumlu, emekli felsefe ve edebiyat öğretmeni Füruzan Toprak radyo oyunları kaleme almakla, bazı roman, öykü ve şiir çevirileri yapmakla yazarlığa başladı. Sonunda gerçekçi mesajlı öyküler yazmakta karar kıldı.

KİTAPLARI:

Boğaç Han (Oyun-1973),
Ömer Faruk Toprak • Tüm Şiirleri (İnceleme - 1983)
Ömer Faruk Toprak'ın Düzyazıları (İnceleme - 1994)
Dövme (Öyküler - 1986)
Balonlar (Öyküler - 1989)
Haykırmak (Öyküler - 1989)
Hovarda (Öyküler - 1999)

ÇEVİRİLERİ:

Tatar Kızı Urama (Roman, Zaharia Stancu'dan - 1973)
Boyun Eğmeyeceksin (Roman, Fatmir Gjata'dan 1979, 1989)

Bu yapıt Ömer Faruk Toprak'ın kişiler (şair, yazar, ressam, oyuncu gibi sanatçılar ile halktan insanlar) üzerine düzyazı ve şiir biçiminde kaleme aldığı irdeleyici, betimleyici birtakım yazılarından oluşmuştur.

Bu haliyle bir antolojiyi anımsatan yapıtı severek okuyacak, belgesel özelliklerinden ötürü de başucu kitabı olarak saklayacaksınız.

ISBN 975-17-2188-1
9 789751 721884

1.250.000.-TL.